

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

İDARİ YARGIDA OBJEKTİF EHLİYET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Yunus ERASLAN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FAZIL HÜSNÜ ERDEM

DİYARBAKIR-2010

ÖZET

İdarenin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinden dolayı hak ve menfaati olumsuz etkilenenler yetkili idari yargı merciine başvurup açacakları davalar ile işlemin iptalini ve zararının giderilmesini isteyebilirler.

Kişilerin hak ve menfaatini idarenin eylem ve işlemlerine karşı etkili bir yolla korunması için Anayasa tarafından doğrudan düzenlenen idari yargının, ehliyete ilişkin kuralı 2577 sayılı Kanunun 31.maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca; ehliyet konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapılmıştır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenen ehliyet, taraf ehliyeti ve dava takip ehliyetine ilişkin objektif ehliyettir. İdari yargıda ehliyetin bir şartı olarak kabul edilen ve idari yargılama hukukunun kendine özgü ehliyet kurallarına subjektif ehliyet denilmektedir.

Bu çalışmamızda yukarıda belirttiğimiz taraf ehliyeti ve dava takip ehliyetine ilişkin objektif ehliyet ve kanun yollarında ehliyet üzerinde durulmuş, konular genel olarak Danıştay içtihatları ve mahkeme kararlarına değinilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

The people, whose rights and advantages are effected negatively because of the illegal actions and processes of administration, can call for the cancelling the process and compensation with the cases that they applied to authorized managerial judgement department.

To protect the the person's right and advantage against actions and processes of administration effectively, the managerial judgement's rule ,concerning to competence that is arranged directly by Constitution, is arranged at 2577. article of law. In accordance with this article, it is attributed Law Order(system) Judgement about the competence.

The Competence (License) that is arranged in the Law Order(system) Judgement is an objective license relating to the part license and trial tracing license., license rules, managerial judgement law has, which is also accepted as a condition of license in managerial Judgement is called subjective license(competence).

In this work, it has been studied on objective license concerning to the part license and trial tracing license indicated above and the license in law, the topic has been tried to be explained by attributing the jurisprudences of Council of State and Trials' verdicts.

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yunus ERASLAN'a ait "İdari Yargıda Objektif Ehliyet" adlı çalışma, jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

BAŞKAN : Prof. Dr. Fazıl Hüsnü ERDEM (Danışman)

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Gürsel KAPLAN

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Ali AYLİ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçene öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

.....

Akademik Unvan, Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

(Mühür)

ÖNSÖZ

İdare hukukunda düzenlenen etkinliklerden doğan uyuşmazlıklara bakan, adli yargının dışında kendine özgü kuralları, yargılama yöntemleri ve ayrı bir yargı düzeni olan idari yargıda, davanın taraflarının davacı ve davalı olabilme ve dava açarak davayı takip edebilme açısından ehliyete sahip olması, idari davalarda ilk incelemede dikkate alınacak konuların başında gelmektedir. İdari yargıda ehliyete ilişkin olarak davada taraf olma ve davayı takip ehliyete sahip olmayı kapsayan objektif ehliyet yanında hak veya menfaat ihlaline ilişkin subjektif ehliyete de sahip olunması, davada ehliyetin varlığı açısından aranacaktır.

Bu tez çalışmasında, idari yargının kendine özgü koşulları içinde, özellikle objektif ehliyete ilişkin taraf ehliyeti ve dava ehliyeti ile kanun yollarında ehliyet konusunda Danıştay içtihatları kapsamında yer verilerek irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında, katkısını esirgemeyen değerli hocam Prof.Dr.Fazıl Hüsnü Erdem' e teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	3
A. GENEL OLARAK EHLİYET	3
1. Hak Ehliyeti	3
2. Fiil Ehliyeti	3
3. İdare ve Vergi Hukukunda Ehliyet	5
4. İdari Davalarda Ehliyet	6
5. Subjektif Ehliyet	7
B. HUKUK USULÜ MUHALEMELERİ KANUNUNDA EHLİYET	8
1. TARAF EHLİYETİ	8
a) Gerçek Kişilerde Taraf Ehliyeti	9
b) Tüzel Kişilerde Taraf Ehliyeti	9
(1) Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti	10
(2) Kamu Hukuk Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti	12
(3) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Topulukların Taraf Ehliyeti	12
2. DAVA EHLİYETİ	13
a) Gerçek Kişilerin Dava Ehliyeti	13
(1) Tam Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	14
(2) Tam Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	14
(3) Sınırlı Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	16
(4) Sınırlı Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	17

b) Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti	18
(1) Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti	18
(2) Kamu Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti	23
(3) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti	27
3. TARAF SIFATI(HUSUMET) ve EHLİYET	27
2. BÖLÜM	30
İDARİ YARGIDA OBJEKTİF EHLİYET	30
A. TARAF EHLİYETİ	30
1. Gerçek Kişilerde Taraf Ehliyeti	30
2. Tüzel Kişilerde Taraf Ehliyeti	36
a) Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti	37
b) Kamu Hukuk Tüzel Kişilerinin Taraf Ehliyeti	40
c) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Toplulukların Taraf Ehliyeti	41
3. Taraf Ehliyeti Bulunmamasının İdari ve Vergi Davalarına Etkisi	43
4. İdari Yargıda Husumet	46
B. DAVA EHLİYETİ	48
1. Gerçek Kişilerin Dava Ehliyeti	49
a) Tam Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	50
b) Tam Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	51
c) Sınırlı Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	53
d) Sınırlı Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti	56
2. Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti	56
a) Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti	57
(1) Kar Amacı Taşımayan Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti.	59
(a) Derneklerin Dava Ehliyeti	59
(b) Vakıfların Dava Ehliyeti	61
(c) Sendikaların Dava Ehliyeti	63
(2) Kar Amacı Taşıyan Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti	65

(a) Kollektif Şirketlerin Dava Ehliyeti	65
(b) Komandit Şirketlerin Dava Ehliyeti	67
(c) Anonim Şirketlerin Dava Ehliyeti	68
(d) Limited Şirketlerin Dava Ehliyeti	69
(e) Kooperatiflerin Dava Ehliyeti	72
b) Kamu Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti	74
(1) Devlet Tüzel Kişiliğinin Dava Ehliyeti	74
(2) Tüzel Kişiliği Bulunan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti	78
(3) Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti	79
(a) Yerel Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti.....	79
(b) Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti.....	82
(4) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşlarının ve Özel Hukuk Kişilerinin Dava Ehliyeti.....	84
c) Dava Ehliyeti Bulunmamasının İdari ve Vergi Davalarına Etkisi.....	89
d) Avukat Olmayan Vekil Tarafından Dava Açılmasının İdari Davalara Etkisi	90
C. DAVAYA MÜDAHELEDE EHLİYET.....	92
1. Feri Müdahale	92
2. Asli Müdahale	94
D. KANUN YOLLARINDA EHLİYET	94
1. Olağan Kanun Yollarında Ehliyet	95
a) İtiraz Kanun Yolunda Ehliyet	95
b) Temyiz Davalarında Ehliyet	97
c) Karar Düzeltmede Ehliyet	101
2. Olağanüstü Kanun Yollarında Ehliyet	103
a) Kanun Yararına Bozmada Ehliyet	103
b) Yargılamanın Yenilenmesinde Ehliyet	104
SONUÇ	106

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
AY	: Anayasa
C	: Cilt
D.	: Dairesi
Dan.	: Danıştay
DBB	: Danıştay Bilgi Bankası
DD	: Danıştay Dergisi
DDDGK	: Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu
E.	: Esas
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kurulu
İDDGK	: İdari Dava Daireleri Genel Kurulu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
m.	: Madde
MK	: Medeni Kanun
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
S.K	: Sendikalar Kanunu
TK	: Ticaret Kanunu
vd	: Ve Devamı
VDDGK	: Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Hukuk devleti, bütün kuruluşlarıyla hukuka bağı olan ve insan haklarına saygıyı temel kabul eden devlet şeklidir. Kamu idaresi idare edilenler karşısında üstün ve ayrıcalıklı yetki ve güçlerle donatılmıştır. İdarenin yargısal denetimi Hukuk Devletinin olmazsa olmaz şartıdır.

Bireylerin hak ve özgürlüklerinin birbirlerine karşı korunması kadar idarenin haksız eylem ve işlemlerine karşı da korunması gerekmektedir. İdari yargıda özel ya da tüzelkişiler, idarenin hukuka aykırı işlemine karşı iptal davası, eylem ve işlemlerinden dolayı zarara uğrayanlar tam yargı davası açabilir, kesin mahkeme kararlarına karşı da kanun yollarına başvurabilirler. İdari yargıda iptal ya da tam yargı davası açma ve kanun yoluna başvurmada kimlerin davacı ve davalı olarak taraf konumunda olacağı, davacının hangi şartlarda dava açıp takip edeceği ehliyet kurumunu ilgilendirmektedir.

İdari yargıda ehliyete ilişkin kurallar idari yargılama usulünün son derece önemli bir konusu olmasının yanı sıra, Anayasa'da yer alan "hak arama hürriyeti" ile de yakından ilgilidir. Özellikle subjektif ehliyet, idari yargıda dava açarak hak arama hürriyetinin sınırını çizmektedir.

Pozitif hukuk açısından bakıldığında, ehliyet konusunda İYUK'da düzenlemeler yer almakla birlikte, İYUK'un 31.maddesinde yapılan atıf sebebiyle HUMK hükümlerinin uygulanması söz konusudur.

Bu tez çalışmasında ise; idari yargıda objektif ve subjektif ayrımı yapılarak incelenebilecek konunun, objektif ehliyete ilişkin kısmı, uygulamada gösterdiği özellikler ile bu tez çalışmasında öne çıkan yönüyle Danıştay'ın içtihatları açısından meselenin etraflıca tetkikine çalışılmıştır. Belirtilen tüm bu nedenlerden dolayı, tez başlığı "İdari Yargıda Objektif Ehliyet" olarak seçilmiştir.

Çalışma, giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Birinci bölümde, genel olarak ehliyet ve Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununda ehliyet konusu incelenmiş; ikinci bölüm olan idari yargıda objektif ehliyet ise, idari yargının kendi

özellikleri kapsamında taraf ehliyeti, dava ehliyeti, davaya müdahalede ehliyet ve kanun yollarında ehliyet açıklanmaya çalışılmıştır.

I.BÖLÜM

A. GENEL OLARAK EHLİYET

1. Hak Ehliyeti

Türk Hukuk düzeninde ehliyet kurumu 4721 sayılı Türk Medeni Kanun'unda düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanun'unun 8. maddesinde her insanın hak ehliyetine sahip olduğu, bütün insanların hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşit oldukları hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile hak ehliyetinin iki temel unsuru ortaya konulmuştur. Birincisi hak ehliyetinin genel olduğu yani herkesin hak ehliyetine sahip olduğudur. Bu kapsamda gerçek kişiler yaş, cinsiyet veya başka bir şarta bakılmaksızın kişi olması sonucu hak elde edeceği kuralı düzenlenmiştir. Kanuna göre her kişi sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan ölümüne kadar hak ehliyetine sahip olduğu için herkes hak ehliyetine sahiptir.

Türk Medeni Kanun'unun 28. maddesinde kişiliğin çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başladığı ve ölümle sona erdiği, çocuğun hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak kazandığı, her hangi bir fiilde bulunmasının şart olmadığı, bu şekilde hak ehliyetinin pasif bir ehliyet olduğu görülmektedir. Hak ehliyetinin diğer bir özelliği ise herkese eşit olmasıdır.

Türk Medeni Kanun'unun 48. maddesinde de, tüzel kişilerin, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehil olduğu kuralına yer verilmekle özel hukuk tüzel kişilerinin de hak ehliyetine sahip olduğu belirtilmiştir.

2. Fiil Ehliyeti

Fiil Ehliyeti, bir kimsenin kendi fiil ve işlemleriyle kendi yararına hak ya da aleyhine borç yaratabilme iktidarınıdır. Gerçek kişilerin fiil ehliyeti Türk Medeni Kanun'unun 9. maddesinde düzenlenmiştir. MK. m. 9'a göre "Fiil ehliyetine sahip olan

kimse, kendi fiilleriyle hak edinebilir ve borç altına girebilir.” denilmektedir. Fiil ehliyetinin şartları ise Medeni Kanunun 10. ve 14. maddeleri arasında kurala bağlanmıştır. MK.’nin 10. maddesinde; ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti olduğunu, 14. maddesinde ise, ayırt etme gücü bulunmayanların, küçüklerin ve kısıtlıların fiil ehliyetinin bulunmadığının kurala bağlandığı görülmektedir. Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere, bir gerçek kişinin fiil ehliyetine sahip olabilmesi için ayırt etme gücüne sahip ergin olması ve aynı zamanda küçük ve kısıtlı olmaması gerekmektedir. Fiil ehliyetine sahip olmanın ilk şartı ayırt etme gücüne sahip olmaktır. MK. m. 13’ e göre, “Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir.” denilmek suretiyle kimlerin ayırt etme gücüne sahip olduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Ayırt etme gücü bulunmayanlar Medeni Kanuna göre tam ehliyetsizdirler. Bu kimselerin fiilleri hukuki sonuç doğurmaz. MK. 11. maddesinde; erginliğin onsekiz yaşının doldurulmasıyla başlayacağı, evlenmenin kişiyi ergin kılacağı; 12. maddesinde ise on beş yaşını dolduran küçüğün kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği düzenlemeleriyle fiil ehliyetinin 2. şartı olan ergin olma durumu Kanun tarafından belirtilmiştir. Küçüklerin durumu ikiye ayrılarak incelenmesi gerekir. Küçük eğer ayırt etme gücüne sahip değilse tam ehliyetsizdir. Küçük ayırt etme gücüne sahip ise ancak ergin değilse sınırlı ehliyetsizdir. Ancak her iki durumda da fiil ehliyeti bulunmamaktadır; yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler.

Fiil ehliyetinin üçüncü unsuru ise kısıtlı olmamaktır. Kısıtlama sebepleri Medeni Kanunun 405–408 maddelerinde sayılmıştır. Bu sebepler, akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim, bir yıl veya daha uzun süreli özgürlüğü bağlayıcı bir cezaya mahkûm olma ve yaşlılığı, sakatlığı, deneyimsizliği veya ağır hastalığı sebebiyle işlerini gerektiği gibi yönetemediğinden istekte bulunma halleridir. Kanunda belirtilen sebeplerle kısıtlanmış ve kendisine bir vasi atanmış olan kimseye kısıtlı denir. Kısıtlı fiil ehliyetine sahip değildir. Kısıtlı ayırt etme gücüne sahip değilse tam ehliyetsizdir. Şayet sahipse sınırlı ehliyetsizdir. Ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar yasal temsilcilerinin rızası

olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir. (MK 16)

Özel hukuk tüzel kişileri, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olduklarında fiil ehliyetini kazanırlar. Tüzel kişinin iradesi, organları aracılığıyla açıklanır. Organları aracılığıyla borç altına girerler ve haklara sahip olurlar.

3. İdare ve Vergi Hukukunda Ehliyet

İdare ve Vergi Hukuk sistemimizde ehliyet kurumu mevcut değildir. Ancak Vergi Usul Kanun'unun vergi ehliyeti başlıklı dokuzuncu maddesinde "mükellefiyet ve vergi sorumluluğu için kanuni ehliyet şart değildir" hükmüne yer verilmiştir. Bu madde hükümden dolayı kişinin vergiyi doğuran olayla iradi veya irade dışı bir ilişkisinin olması vergi yükümlülüğünün başlaması için yeterlidir; bunun nedeni vergi hukukunda ehliyetin temelinin vergi ödeme gücü olmasıdır.¹ Gerçek kişilerde küçükler, akıl hastaları ve kısıtlılar da vergi mükellefi olabilmektedirler. Medeni Kanuna göre bu kişilerin hak ehliyetleri mevcuttur. Bu kişiler hak sahibi iseler, vergi ödeme güçleri nedeniyle vergi mükellefi de olacaklardır.² Mükellefiyet ve vergi sorumluluğu için hukuki ehliyetin aranmamasına vergi ehliyeti denilir.³ Öte yandan vergiyi doğuran olayın yasalarla yasaklanmış olması da vergi yükümlülüğünün doğumuna engel değildir.(VUK.m.9/2) Örnek olarak uyuşturucu madde satan veya sahte(naylon) fatura bastırarak piyasaya sürmek suretiyle gelir elde edenlerin bu kazançları nedeniyle gelir vergisi yükümlülüğü doğmaktadır. Dolayısıyla İdari Yargıda dava ehliyetinin veya kanuni ehliyetin ne olduğu konusunda Türk Medeni Kanununa başvurulması gerekmektedir.⁴ Kendisine miras olarak kalan ve şahıs işletmesi niteliğindeki bir işyeri nedeniyle, reşit olmayan bir çocuk, sahip olduğu bu işyerinden sağladığı gelir nedeniyle vergi mükellefi⁵, bu işyerinde çalıştırılan işçiler nedeniyle de vergi sorumlusu olabilmektedir.⁶ Vergi hukukunda medeni hukuktan ayrı bir ehliyet anlayışı egemendir.

¹ ÖNCEL, Mualla / KUMRULU, Ahmet/ ÇAĞAN, Nami; Vergi Hukuku, Turhan Kitabevi, 2008, s.74.

² BİLİCİ, Nurettin; Vergi Hukuku Ders Kitabı, Seçkin Yayınları, 11. Bası, 2005, s. 53.

³ OKTAR, Ateş; Vergi Hukuku, Türkmen Kitabevi, 5. Baskı, 2010, s. 67.

⁴ UFUK, M. Tahir; " Vergi Hukukunda Ehliyet ve Temsil", Diyalog, Eylül 2002, S.173, s.79.

⁵ PEHLİVAN, Osman; Vergi Hukuku Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi, Derya Kitabevi, 2009, s.45.

⁶ AKDOĞAN, Abdurrahman; Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, Gazi Yayınevi, 9. Bası, 2009, s. 49.

Vergi konulmasında ana kural ödeme gücüdür. Ödeme gücüne sahip herkes yasanın belirlediği sınırlar içinde mükellef veya sorumlu olabilir. Tüzel kişiliği olmayan bir cemaat veya aile vakfı da medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmamasına rağmen mükellef ya da sorumlu olabilecektir.⁷

Öte yandan Kurumlar Vergisi Kanununda da, tüzel kişiliği bulunmamasına rağmen, kurumların kendi aralarında veya bir veya birkaç kurumun gerçek kişilerle kurdukları iş ortaklıklarını kurumlar vergisi mükellefi saymaktadır.⁸

4. İdari Davalarda Ehliyet

İdari ve vergi davalarında ehliyet kurumu kurumunu bir arada toplayan bir kanun mevcut değildir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda ehliyete ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yoktur. İYUK 31. maddesinde, bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hâkimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanacağını ve bu Kanun ve yukarıdaki fıkra uyarınca Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa atıfta bulunulan haller saklı kalmak üzere, vergi uyuşmazlıklarının çözümünde Vergi Usul Kanununun ilgili hükümleri uygulanacağı düzenlemesine yer verilmiştir. Ayrıca Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda, ehliyetin Medeni Kanuna göre tayin olacağı belirtilmiştir(HUMK m. 38). Aynı Kanunun 39. maddesine göre, ehliyeti haiz olan tüzel kişiler, kanuni organları vasıtasıyla ve gerekli izni almak suretiyle hareket ederler. Bu veriler ışığında idari ve vergi davalarında ehliyet kurumunun açıklığa kavuşturulması için İdari Yargılama Usulü Kanunu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Medeni Kanun ve Vergi Usul Kanununun birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

⁷ KIRBAŞ, Sadık; Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler ve Kuramlar, Siyasal Kitabevi, 18. Baskı, 2008, s.71.

⁸ KARAKOÇ, Yusuf; Genel Vergi Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Bası, 2007, s.192.

Ancak İYUK 31. maddesinin atfı gereği Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu maddelerinde açıklanan ehliyet, taraf ehliyeti ve dava takip ehliyetidir. Taraf ve dava takip ehliyetine birlikte objektif ehliyet denilmektedir. Özellikle taraf ehliyeti ve dava ehliyetinin saptanması için Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Medeni Kanuna başvurmak gerekir. Ayrıca Vergi Usul Kanununda yer alan özel düzenlemelerde, vergi davalarındaki tarafların ehliyetinin saptanması açısından öneme haiz olduğu söylenebilir.

5. Subjektif Ehliyet

İdari ve vergi davalarında iptal davası açmak için taraf ehliyeti ve dava takip ehliyeti yani objektif ehliyet yetmez. Bunlardan başka davacı tarafın iptal davalarında dava konusu edilen işlem ile menfaatinin ihlal edilmiş olması, tam yargı davalarında idari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan ihlal edilmiş olması gerekmektedir. İdari yargılama hukukunda, bu duruma subjektif ehliyet denilmektedir. Subjektif ehliyet idari ve vergi davalarında, ehliyetin bir şartı olarak kabul edilir.⁹

Danıştay 6. dairesi bir kararında; 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2.maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde iptal davaları idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar olarak tanımlanmıştır.

İdarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun yargısal denetim yoluyla sağlanmasının en etkin araçlarından biri iptal davaları olduğundan, iptal davalarında "menfaat ihlali" olarak tanımlanan subjektif ehliyet koşulunun kişiye bağlı subjektif hak ihlallerinin giderilmesinin yanı sıra idari işlemlerin hukuka uygunluğunun denetlenebilmesi kapsamında da belirlenmesi gerekmektedir. Davacı ile iptali istenilen idari işlem arasında kurulabilecek bir ilişki veya ilgi, menfaat ihlali koşulunun varlığı için yeterlidir. Bu itibarla yargısal kararlarda menfaat ihlali koşulu, davacının idari işlemle meşru, kişisel ve güncel bir menfaat ilgisinin kurulması gerektiği şeklinde tanımlanmıştır.

⁹ CANDAN, Turgut; Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005, s.692.

Dosyanın incelenmesinden, davacı tarafından İzmir, Çeşme ilçesi, Alaçatı, Liman mevki, pafta üzerine işlenen kıyı kenar çizgisinin iptali istemiyle davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

Uyuşmazlıkta, üçüncü kişilere ait olan taşınmazdan geçen kıyı kenar çizgisinin belirlenmesinin genel düzenleyici bir işlem niteliğinde olmadığı, subjektif bir işlem olduğu, iptali istenilen kıyı kenar çizgisi ile davacı arasında yukarıda tanımlandığı şekilde aktüel, kişisel ve meşru bir ilişki oluşmadığı anlaşıldığından, davacının dava açma ehliyeti bulunmamaktadır.

Bu itibarla, davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmesi gerekirken, İdare Mahkemesince, uyuşmazlığın esasını incelenmek suretiyle bir karar verilmesinde isabet görülmediğine hükmedilmiştir.¹⁰

B. HUKUK USULÜ MUHALEMELERİ KANUNUNDA EHLİYET

1. TARAF EHLİYETİ

Taraf ehliyeti medeni (maddi) hukuktaki hak (medeni haklardan istifade) ehliyetinin medeni usul hukukunda büründüğü şeklidir. Kimlerin taraf ehliyetini sahip buldukları Medeni Kanuna göre belirlenir. (HUMK m 38) Medeni Kanuna göre hak (medeni haklardan istifade) ehliyeti bulunan her gerçek ve tüzel kişi, davada taraf olabilme ehliyetine sahiptir.

MK'nın 8. maddesinde "her insanın hak ehliyeti vardır ve buna göre bütün insanlar hukuk düzenin sınırları içinde haklara ve borçlara eşit olmada eşittirler." MK'nun 48. maddesinde de "tüzelkişiler cins, yas, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler." Bu hükümlere göre hak ehliyetine sahip bulunan gerçek ve tüzel kişiler davada taraf ehliyetine sahiptirler.

¹⁰ Dan. 6. D., E. 2007/3888, K.2007/5344, DD, S 117, s. 187 v.d.

a) Gerçek Kişilerde Taraf Ehliyeti

Medeni Kanun'un 28. maddesine göre gerçek kişilerde kişilik çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başladığı ve ölümle sona erdiği, çocuğun hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak kazandığından taraf ehliyeti de bu andan itibaren başlamaktadır.

Ceninin doğmadan önce taraf ehliyetine sahip olup olmadığının açıklığa kavuşturulması gerekir. Çünkü cenin doğana kadar şarta bağlı olarak hak ehliyetine sahiptir. Doğmadan ölürse şart gerçekleşmemiş olacağından hak ehliyeti dolayısıyla da davada taraf ehliyetine sahip olamayacaktır.

Cenine tayin edilen kayyım ceninin kanuni temsilcisi sıfatıyla cenin adına dava açabilir. Cenin doğmadan ölürse dava konusuz kalır. Çocuk doğmadan önce dava sonuçlanır ve ondan sonra cenin doğmadan ölürse mahkemenin kararı geçersiz hale gelir.¹¹

Ölüm ile taraf ehliyeti sona erer.¹² Medeni Kanun' unun 28. maddesine göre gerçek kişilerin hak ehliyeti ölümle sona ermesi nedeniyle, ölen kişi adına dava açılmaz.

b) Tüzel Kişilerde Taraf Ehliyeti

Tüzel kişiler de gerçek kişiler gibi hak ehliyetine sahip olması dolayısıyla bir davada davacı veya davalı olabilme ehliyetine yani taraf ehliyetine sahiptirler. Ancak tüzel kişiler gerçek kişiler gibi maddi bir görünüme sahip olmadığından bunların iradesi organları aracılığıyla açıklanır. Organları aracılığıyla tüzel kişi borç altına girer, hukuki işlemlerini yapar. Özel hukuk tüzel kişilerine örnek olarak dernekler, vakıfları, ticaret şirketleri, banka ve sendikalar gösterilebilir. Kamu tüzel kişileri de başta Devlet Tüzel kişiliği olmak üzere İl Özel İdareleri, Köy, Belediyeler, Kamu İktisadi Teşebbüsler ve

¹¹ KURU, Baki/ ARSLAN, Ramazan/ YILMAZ, Ejder; Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 11.Bası, 1999, s. 217.

¹² ERCAN, İsmail; Medeni Usul Hukuku, İkinci Sayfa Yayınları, 2006, s. 166.

Bağlı Müesseseler gösterilebilir.

(1) Özel Hukuk Tüzelkişilerinin Taraf Ehliyeti

Türk Medeni Kanun'unun 47. maddesinde, başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanacakları belirtilmiştir. Özel Hukuk tüzel kişileri özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazandıkları andan itibaren tüzel kişilikleri sona erinceye kadar davalarda taraf ehliyetine sahiptirler.

Özel hukuk tüzel kişilerinin taraf ehliyetinin ne zaman başlayacağını belirlemek için buna ilişkin özel hükümlerine başvurmak gerekmektedir.

Medeni Kanun'un 56. maddesine göre "Dernekler, en az yedi gerçek kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır."

Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar ve böylece bu andan itibaren hak ehliyetleri başlar.¹³ Hak ehliyeti başlayan derneğin taraf ehliyetine de kavuştuğu açıktır. Dernekler Medeni Kanunun saydığı hallerde kendiliğinden ve derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hâle gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkemece derneğin feshine karar verilmesi üzerine derneğin kişiliği sona erer.

Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır(M.K.101).

Vakıflarda, vakıf kurma iradesi, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik

¹³ AKINTÜRK, Turgut; Medeni Hukuk, Beta Yayınları, Onbirinci Bası, 2005, s.198.

kazanır. Vakfın amacının gerçekleşmesi olanaksız hâle geldiği ve değiştirilmesine de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer ve mahkeme kararıyla sicilden silinir.

Ticaret şirketlerinden olan kollektif şirket, ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek maksadı ile gerçek şahıslar arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirisinin mesuliyeti şirket alacaklarına karşı tahdit edilmemiş olan şirkettir. Komandit şirket ise, ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek maksadıyla kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının mesuliyeti tahdit edilmemiş ve diğer ortak veya ortakların mesuliyeti muayyen bir sermaye ile tahdit edilmiş olan şirkettir.

Kollektif ve komandit şirketlerde tüzel kişilik ticaret siciline tescil ile kazanılır. Aksine sözleşme üçüncü şahıslara karşı hükümsüzdür. Sicile kaydedilen hususların üçüncü kişilere bildirilmesi maksadıyla ilan işlemi gerçekleştirilir. İlan Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde yapılır(TK.m.37). İlanın şirketin tüzel kişilik kazanmasıyla ilgisi bulunmamakta sadece tüzel kişilik kazanmış bulunan şirketin üçüncü kişilere duyurulmasını amaçlamaktadır. Kollektif ve komandit şirketlerde ticaret siciline tescil ile kazanılan tüzel kişilik şirketin tasfiyesi tamamlandıktan sonra tasfiye memuru durumu ticaret siciline bildirerek sicildeki kollektif şirkete ait kaydın terkinini sağlayacaktır. Bu şekilde kollektif ve komandit şirketin tüzel kişiliği de sona ermektedir.¹⁴ Ticaret siciline tescil ile tüzel kişiliğini ve bununla birlikte taraf ehliyetini kazanır. Kollektif ve komandit şirket ticaret sicilinden terkin ile taraf ehliyeti kaybeder.

Ticaret şirketlerinden olan anonim şirket, “ bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir”. Limited şirket ise, İki veya daha fazla hakiki veya hükmi şahıs tarafından bir ticaret unvanı altında kurulup, ortaklarının mesuliyeti koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile mahdut ve esas sermayesi muayyen olan şirkettir. Anonim ve limited şirket ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır. Anonim ve limited şirkette kollektif ve komandit şirketlerde olduğu gibi ticaret siciline tescil ile kazandığı taraf ehliyetini ticaret sicilinden terkin ile kaybetmektedir.

¹⁴ ARSLAN, İbrahim; Şirketler Hukuku Bilgisi, Mimoza Yayınları, 7. Bası, 2002, s.122.

(2) Kamu Hukuk Tüzelkişilerinin Taraf Ehliyeti

Kamu tüzelkişileri de özel hukuk tüzel kişileri gibi taraf ehliyetine sahiptir. Kamu tüzelkişilerinin başında devlet bulunur. Bakanlıkların devlet tüzelkişiliğinden ayrı ve bağımsız bir tüzelkişiliği yoktur. Çünkü, bakanlıklar devlet kamu tüzelkişiliğinin organıdır, fakat bakanlıklar, devlet tüzelkişiliğinin temsilcisi olmamakla birlikte onun birer organı oldukları için davada taraf ehliyetine sahiptirler. Bakanlıklara bağlı bazı genel müdürlüklerin ayrı bir tüzelkişiliği vardır. Örneğin Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün, bağlı bulunduğu Bakanlıktan ayrı tüzelkişilikleri vardır. Dolayısıyla da bakanlıklardan ayrı taraf ehliyetine sahiptirler. Bakanlıktan ayrı Tüzel kişiliğe sahip genel müdürlüklere ilişkin davalar, genel müdürlükler tarafından ya da davalı olarak genel müdürlüklere karşı açılır. Bağlı bulunduğu bakanlıklara karşı açılmaz.¹⁵

Mahalli idareler kamu tüzelkişiliğine sahip olduğundan (Anayasa m. 127) taraf ehliyetine de sahiptirler. Mahallelerin tüzelkişiliği bulunmadığından taraf ehliyetine sahip değildir.

Kamu iktisadi teşebbüsleri de tüzel kişiliğe sahiptir (Anayasa m. 128) ve bu nedenle taraf ehliyeti de bulunmaktadır.

(3) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Toplulukların Taraf Ehliyeti

Tüzelkişiliği bulunmayan toplulukların (topluluk olarak) taraf ehliyeti yoktur. Adi şirket, iki veya daha fazla kişinin emek veya sermayelerini birleştirmek suretiyle, kazanç sağlama amacını gerçekleştirmek için kurulan ortaklıktır.¹⁶ Bu nedenle, adi şirketin tüzelkişiliği bulunmadığı için, taraf ehliyeti de yoktur.¹⁷ Bu yüzden, adi ortaklığa ilişkin davalarda, adi ortaklığı oluşturan kişilerin taraf olarak hep birlikte hareket etmeleri gerekir. Adi ortaklık tarafından davaların bütün ortaklar tarafından

¹⁵ KURU / ARSLAN / YILMAZ; age, s. 221.

¹⁶ ARSLAN; age, s.32.

¹⁷ SARIKAYA, A. Selim; Adi Ortaklıkla İlgili Davalarda Taraf Ehliyeti, Yaklaşım Yayıncılık, Mart -2007, S. 171, s.247.

açılması gerekir. Bu dava adi ortaklık adına açılmaz. Davayı açan ve ortak bulunanların adına açılması gerekir. Mahkeme tarafından karar da ortaklara ilişkin olarak verilir, yani adi ortaklık adına mahkeme tarafından hüküm verilmesi hukuken mümkün değildir. Miras ortaklığında da aynı durum geçerlidir. “Mirasçı birden çok ise, terekenin taksimine kadar ki durumuna miras ortaklığı (şirketi) denir. Fakat miras ortaklığının tüzelkişiliği ve taraf ehliyeti yoktur. Bu nedenle bütün mirasçıların birlikte dava açması ya da bütün mirasçılara karşı birlikte dava açılması gerekir.”¹⁸

2. DAVA EHLİYETİ

Dava ehliyeti, bir davada kişinin kendisinin veya yetkili kılacağı bir vekil aracılığıyla davacı ya da davalı olarak davayı takip etme ve usul işlemleri yapabilme ehliyetidir. Medeni hakları kullanma yani fiil ehliyetine sahip olan gerçek ve tüzel kişiler, dava ehliyetine sahiptir. Dava ehliyeti fiil ehliyetinin usul hukukundaki aldığı şekildedir.¹⁹

Gerçek ve tüzel kişiler fiil ehliyeti ve dolayısıyla da dava ehliyeti bakımından farklı düzenlemelere tabi olduğundan gerçek ve tüzel kişilerin dava ehliyetinin ayrı ayrı açıklanmasında fayda vardır.

a) Gerçek Kişilerin Dava Ehliyeti

Gerçek kişilerde medeni hakları kullanma yeteneği, yaş ve temyiz kudreti gibi bazı koşullara bağlanmıştır.²⁰

Bütün gerçek kişiler kişi oldukları sürece hak ehliyetine sahip oldukları halde, fiil ehliyetine her zaman sahip değildirler. Fiil ehliyetine yani medeni hakları kullanabilmek için temyiz kudretine ve ergin (reşit) olmaya ihtiyaç vardır. Gerçek kişilerin medeni hakları kullanma ehliyetini tamamen veya kısmen eksilten durumlar söz konusu olması

¹⁸ KURU / ARSLAN / YILMAZ; age, s. 222.

¹⁹ KURU/ ARSLAN/ YILMAZ; age, s. 224.

²⁰ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref; Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, 24.Bası, 2006, s.365.

halinde, bu kişiler adına kanun koyucu tarafından o kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar dışındaki haklar, kanuni temsilcisi tarafından kullanılır.²¹

Yukarıda da ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere, dava ehliyetini etkileyen sebepler ayırt etme gücüne sahiplik, ergin olma, küçük ve kısıtlılıktır.

Gerçek kişiler fiil ehliyeti ve dava ehliyeti bakımından ehliyetinin eksik ya da tam olması olasıklarına göre tam ehliyetli, tam ehliyetsiz, sınırlı ehliyetsiz ve sınırlı ehliyetli olarak incelenebilir.

(1) Tam Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Temyiz kudretine sahip ve ergin olup kısıtlı olmayan her kişi tam ehliyetli olarak tam dava ehliyetine sahiptir.²²

Tam ehliyetliler kendi fiilleriyle kanunun koyduğu sınırlar içerisinde kalmak şartıyla hukuki işlemleri ile kendi lehlerine ve aleyhlerine her türlü haklar ve borçlar yaratabilirler. Tam ehliyetli gerçek kişi bir hakkın yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kendisi dava açabileceği gibi kendisine karşı açılacak davalarda mahkemede hazır bulunarak usul hukukuna ilişkin tüm işlemleri bizzat yapabilir.²³

Tam ehliyete sahip olan gerçek kişiler davasını bizzat açabileceği gibi avukatları aracılığı ile açıp takip edebilirler(HUMK m.59). Tam ehliyetli gerçek kişiler adına açılan davalar sadece avukatları aracılığıyla takip edilir.

(2) Tam Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkollü olma ve uyuşturucu madde bağımlılığı gibi haller kişinin ayırt etme gücünü ortadan kaldırır. Ayırt etme gücüne sahip olmayan küçükler ile kısıtlı olanların fiil ehliyetleri yoktur.

²¹ CANDAN; age, 694.

²² KURU/ARSLAN/ YILMAZ; age, s. 224.

²³ AKINTÜRK, Turgut/ AKİPEK, Jale G; Kişiler Hukuku, Beta Yayınları, Dördüncü Bası, C I, 2007, s.319.

Ayırt etme gücü bulunmayanların oluşturduğu tam ehliyetsizlerin hukuki işlem ve haksız fiillerden sorumlu olma ehliyetleri bulunmadığı gibi, dava ehliyetine de sahip değildirler. Davacı ya da davalı sıfatıyla usul hukukuna ilişkin işlemlerini bizzat yapmalarına hukuken olanak bulunmamaktadır. Tam ehliyetsizler normal olarak bir kanuni temsilciye sahiptirler. Ayırt etme gücünden yoksun kişi küçük ise, velayet altında bulunduğu için kanuni temsilcisi ana ve babası, yani velileridir. Ergin kişiler akıl hastası ya da akıl zayıflığı veya uyuşturucu madde bağımlısı oldukları için kısıtlandıklarında, kendilerine mahkeme kararıyla vasi atanacağından, bu kişilerin yasal temsilcileri vasileridir. Tam ehliyetsizlerin kanuni temsilcileri, onlar adına hukuki işlemleri ve usul hukukuna ilişkin işlemleri yapma yetkisine sahiptir.²⁴

Kanuni temsilcilerden olan vasi, vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukukî işlemlerde onu temsil etmekle yükümlü olan kişidir(M.K. m.403).

Dava ehliyeti olmayan kişiler adına dava kanuni temsilcisi tarafından açılır. Taraf olan kişi kanuni temsilci tarafından temsil edilen küçük ya da kısıtlıdır. Bu nedenle kanuni temsilci tarafından yapılan usul işlemleri taraf olan küçük ya da kısıtlı hakkında hüküm ifade eder. Küçük üzerinde velayet hakkına sahip olan kişiye vasi denir²⁵

Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velâyet ana ve babadan alınmaz. Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velâyeti altında kalırlar(M.K. m.335). Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir. Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.

Ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir. Ana küçük, kısıtlı veya ölmüş ya da velâyet kendisinden alınmışsa hâkim, çocuğun menfaatine göre, vasi atar veya velâyeti babaya verir(M.K. m.337)

²⁴ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.321.

²⁵ KURU/ ARSLAN/ YILMAZ; age, s. 226.

Vasinin veya vasi hakkındaki hükümlere tabi bulunan ve belirli işleri görmek veya mal varlığını yönetmek için atanan kayyımın küçük ya da kısıtlı adına dava açabilmesi için vesayet makamının iznine ihtiyaç vardır. İzni verecek olan vesayet makamı sulh hukuk mahkemesidir(M.K. m.462/8).

(3) Sınırlı Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar kural olarak dava ehliyetine sahip değildirler(HUMK. M.38, M.K. m. 16/1). Bu nedenle mümeyyiz küçük ve kısıtlılar davalarda kanuni temsilcileri tarafından temsil edilirler.

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir(M.K. m. 16.)

Sınırlı ehliyetsizler kendi işlemleriyle borç altına girememekle beraber içeriği itibariyle kendisine yararlar ve haklar sağlayan işlemleri kanuni temsilcinin rızasına ihtiyaç olmaksızın yapabilirler. Öte yandan sınırlı ehliyetsizler kanundan ötürü veya kanuni temsilcileri tarafından yönetimlerine bırakılan serbest mallara ilişkin olarak kendilerini borç altına sokacak işlemleri yasal temsilcilerinin rızasına gerek duymadan bizzat kendi iradesiyle yapabileceklerdir.²⁶

Medeni Kanunun 359. maddesine göre, ana ve baba tarafından bir meslek veya sanat ile uğraşması için çocuğa kendi malından verilen kısmın veya kendi kişisel kazancının yönetimi ve bunlardan yararlanma hakkı çocuğa aittir. Yine aynı Kanun'un 453. maddesine göre, vesayet altındaki kişiye vesayet makamı tarafından bir meslek veya sanatın yürütülmesi için izin verilmiş ise, o kişi bununla ilgili her türlü olağan işlemleri yapmaya yetkilidir ve bu tür işlemlerden dolayı bütün malvarlığı ile sorumludur. Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere ayırt etme gücüne sahip küçük ya da kısıtlıya bir meslek veya sanat ile uğraşması için yetki verildiğinde küçük yada kısıtlı bu

²⁶ AKINTÜRK/AKİPEK; age, s.340 vd.

işle sınırlı olmak üzere kanuni temsilcisinin rızasına ihtiyaç duymadan her türlü olağan işleri yapabilecektir.

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, kişiye sıkı sıkı olarak bağlı haklarını kullanmada kanuni temsilcilerinin rızasına muhtaç değildir. Bu nedenle, kişiye sıkı sıkı bağlı haklarla ilgili davalarda kural olarak dava ehliyetine de sahiptirler. Ayrılık, boşanma, babalık, manevi tazminat davalarında olduğu gibi.²⁷

Sınırlı ehliyetsizlerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları onlar adına yasal temsilci tarafından hiçbir surette kullanılamaz. Sınırlı ehliyetsizler bu hakların kullanılması bakımından kanun gereği tam ehliyetli kişilerle eşit tutulmuşlardır. Ancak Kanun koyucu nişanlanma ve evlenme hakkının kullanılmasını yasal temsilcinin rızasına tabi tutmuştur. Yasal temsilcinin rızasına tabi tutulan bu haklar rıza verildiği takdirde yine asıl hak sahibi olan sınırlı ehliyetsiz tarafından kullanılacaktır. Ancak yasal temsilci sadece hakkın kullanılmasına rıza gösterme hususunda takdir yetkisine sahiptir. Yasal temsilcinin rıza vermekten haklı sebep olmaksızın kaçınması halinde, bu kaçınma hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilir. Böyle bir durumda sınırlı ehliyetsizin Mahkemeye başvurma hakkı bulunmaktadır.²⁸

Sınırlı ehliyetsizler, bizzat kendi fiilleriyle haklar ve borçlar yaratma gücüne sahip oldukları konularla sınırlı olmak üzere dava ehliyetine de sahiptirler, yani bu alanlarla ilgili olan uyuşmazlıklarında dava açabilecekleri gibi, davacı sıfatıyla usul hukuku işlemlerini de bizzat yapabilirler. Yine kendilerine karşı açılmış bulunan davalarda da davalı olarak mahkemelerde bizzat bulunabilirler ve usul hukuku işlemlerini bizzat yapabilirler. Bu konularda yasal temsilcilerinin rızasını almaya muhtaç değildiler.²⁹

(4) Sınırlı Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Yasal Danışmanlık başlığı altında düzenlenen Türk Medeni Kanun'un 429' uncu maddesine göre, kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen ergin bir kişiye aynı madde

²⁷ KURU/ARSLAN/YILMAZ; age, s. 225.

²⁸ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.342.

²⁹ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.343, İç. Bir. Kar. 15.04.1942, 14/9, Olgaç, s.50.

hükmünde öngörülen işlerde görüşü alınmak üzere bir yasal danışman atanacağı kuralına yer verilmiştir. Kanunda yasal danışmandan görüşü alınması gereken işlerin başında dava açma ve sulh olma düzenlenmiştir.

Sınırlı ehliyetlilikte kural kişinin ehliyetli olmasıdır. Yani bu sınıfa girenler esas itibariyle ehliyetli kişilerdir. Sadece kanun gereği dava açma ve sulh olma gibi bazı işlemleri yasal danışmanlarının görüşünü alarak yapabileceklerdir.

b) Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti

Tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar(M.K. 49). Kanun ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olan diğer bir deyişle fiil ehliyetini kazanan tüzel kişi, iradesini organları aracılığıyla açıklayacaktır ve organlar, hukukî işlemleri ve diğer bütün fiilleriyle tüzel kişiyi borç altına sokacaklardır(M.K. 49).

Tüzel kişilerin fiil ehliyetine sahip olması nedeniyle dava ehliyetine de sahip bulunmaktadır. Tüzel kişiler davaları yetkili organları aracılığı ile takip ederler(HUMK. m.39/1, M.K. m.50). Açılan davalarda tüzel kişilerin organları kanuni temsilci konumundadırlar. Tüzel kişinin organı dava takibinde işlemleri kendisinin avukat olması zorunluluğu bulunmadan bizzat veya müştereken imza ile takip edebileceği gibi tüzel kişinin yetkili organı idari veya vergi davasını açmak ve takip etmesi amacıyla baroya kayıtlı bir avukatı vekil tayin edebilir.³⁰

(1) Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti

Özel hukuk tüzel kişileri, kuruluş ve işleyişleri açısından özel hukuk hükümlerine tabi olan tüzel kişilerdir.³¹

Özel hukuk tüzel kişileri fiil ehliyetine(medeni hakları kullanma) sahip olduklarından dolayı dava ehliyetine de haiz bulunmaktadır. Tüzel kişilerin dava

³⁰ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 228.

³¹ CANDAN; age, s. 697.

ehliyeti açısından takibe yetkili organları, dış organları, yani tüzel kişileri üçüncü şahıslara karşı temsil eden organlarıdır. Örnek olarak Yönetim Kurulu ve müdürler gösterilebilir.³² Tüzel kişilerin temsil organları, tüzel kişi adına bu kişileri temsile yetkili organlardır ve kanunlarla belirlenmiştir.³³

Kar amacı taşımayan özel hukuk tüzel kişileri, dernekler, vakıflar ve sendikalarıdır.

Kar amacı taşımayan özel hukuk tüzel kişisi olan dernekler, en az yedi gerçek kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır(M.K. m.56). Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar. Taraf ehliyetini bu şekilde kazanan dernek, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini de kazanır(M.K. 49). Bu şekilde fiil ehliyetini kazanan dernek dava ehliyetine de sahip olacaktır.

Dernekler manevi amaç güden tüzel kişilerdir. Manevi amaç üyelerinin manevi ihtiyaçlarını sağlayacak şekilde olabileceği gibi, kamunun manevi ihtiyaçlarını gerçekleştirmek amacıyla da kurulabilir.³⁴

Derneğin zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Yönetim kurulu, derneğin yürütme ve temsil organıdır; bu görevini kanuna ve dernek tüzüğüne uygun olarak yerine getirir. Temsil görevi, yönetim kurulunca, üyelere birine veya bir üçüncü kişiye verilebilir. Dernek tarafından açılan davalarda temsil görevine sahip olan üyeler veya kendisine yetki verilen üçüncü şahıs dernek adına davayı açıp takip edebilecektir.

Kar amacı taşımayan özel hukuk tüzel kişisi olan vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır(M.K. m.101). Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi

³² KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 229.

³³ SABAN, Nihal; Vergi Hukuku Ders Kitabı, Beta Yayınları, 5. Bası, 2009, s. 101.

³⁴ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.597.

nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır(M.K.m.102). Bu şekilde hak ehliyetine sahip olan vakıf, gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetine ve dolayısıyla da dava ehliyetine sahip olacaktır. Amacın gerçekleşmesi olanaksız hâle geldiği ve değiştirilmesine de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer ve mahkeme kararıyla sicilden silinir(M.K. m. 116).

Yine kar amacı taşımayan özel hukuk tüzel kişisi olan sendikalar, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri ve önceden izin almaksızın kurulabilen tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardır. Sendikalar, kurucuların, sendika ile ilgili belgeleri ve sendika tüzüğünü sendika merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermekle tüzelkişilik kazanırlar. Bu suretle sendika, hukuk âleminde hak sujesi olarak ortaya çıktığı gibi dava ehliyetini de kazanmış olmaktadır.

Sendikaların ve şubelerinin temsil yetkisi, sendika yönetim kurulu görevlerindedir(S.K.m.16). Bu yetki gerektiği takdirde üyelerden bir veya bir kaçına yönetim kurulu tarafından verilebilir. Bu nedenle açılacak idari davanın sendikayı temsile yetkili kişi veya kişilerce imzalanacak dilekçelerle açılması gerekmektedir.³⁵

Kar amacı sağlamak amacıyla kurulan özel hukuk tüzel kişileri kollektif, komandit, anonim, limited, kooperatif şirketleri gibi tüzel kişilerdir.³⁶

Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek maksadıyla hakiki şahıslar arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirisinin mesuliyeti şirket alacaklarına karşı tahdit edilmemiş olan şirket, kollektif şirkettir(T.T.K. m.153).

Kollektif şirket ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır. Ticaret Kanununun 160. maddesine göre, ortaklardan her biri ayrı ayrı şirketi idare hak ve vazifesini haizdir. Şu kadar ki; Şirket mukavelesiyle veya ortakların ekseriyeti ile idare işleri, ortaklardan birine veya birkaçına yahut hepsine verilebilir. İdare işleri mukavele

³⁵ CANDAN; age, s. 700.

³⁶ CANDAN; age, s. 700.

ile bir ortağa verilmiş ise, onun idare, hak ve vazifesi diğer ortaklar tarafından tahdit olunamayacağı gibi kendisi azil dahi olunamaz.

Şirketi ortaklara ve üçüncü şahıslara karşı temsil salahiyet ve vazifesi, tescil ve ilan edilen mukavelede aksine hüküm olmadıkça, 160'ncı madde gereğince şirket işlerini idare hak ve vazifesini haiz olanlara aittir(T.T.K. m.175). Bu madde hükmünden anlaşılacağı üzere şirket sözleşmesi ile özel olarak şirketi temsil edecek olanlar gösterildiği takdirde, şirket bu kişi veya kişilerce temsil olunacaktır. Şirketi temsil etmeye ehil olan kişi şirket adına her türlü işlemleri yapabileceği gibi şirket adına dava da açabilecektir. Ayrıca Kollektif şirket tasfiye halinde ise şirketi mahkemelerde tasfiye memuru temsil edecektir.³⁷

Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek maksadı ile kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının mesuliyeti tahdit edilmemiş ve diğer ortak veya ortakların mesuliyeti muayyen bir sermaye ile tahdit edilmiş olan şirkete komandit şirket denir(T.T.K. m.243). Mesuliyetleri sınırlı olmayan ortaklara komandite, mesuliyeti sınırlı olanlara komanditer denir. Komandite ortakların hakiki şahıs olmaları lazımdır. Hükmi şahıslar ancak "komanditer" ortak olabilirler.

Ticaret şirketlerinden olan komandit şirket, kollektif şirketler gibi ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır. Bu suretle taraf ve dava ehliyetini de kazanmış olmaktadır.

Anonim şirket, bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir. Ortakların mesuliyeti, taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sınırlıdır(T.T.K. m. 269)

Tüzel kişiliğe sahip olan anonim şirket ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Anonim şirketlerde idare ve temsil idare meclisi tarafından yani yönetim kurulu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, anonim şirketlerin esas mukavelesiyle tayin veya genel kurulca belirlenen en az üç kişiden oluşur.

³⁷ CANDAN; age, s. 701.

Anonim Şirketi temsil yetkisi duruma göre ana sözleşme ile veya genel kurul ve yönetim kurulu tarafından, yönetim kurulu üyelerinden bir veya bir kaçına yahut yönetim kurulu yesi olmayan müdürlerden kime bırakılmışsa, yani Şirketi temsile kim yetkili ise, davalarının da bu kişi ya da kişilerce (duruma göre müştereken) açılması gerekir.

Limited Şirket, iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulup, ortaklarının mesuliyeti koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile sınırlı ve esas sermayesi muayyen olan Şirkettir(T.T.K. m. 503). Limited Şirket, ticaret siciline tescil ile hükmi Şahsiyet kazanır.

Aksi kararlaştırılmış olmadıkça, ortaklar hep birlikte müdür sıfatıyla Şirket işlerini idareye ve Şirketi temsile mezun ve mecburdurlar. Şirket sözleşmesi veya genel kurul kararı ile Şirketin idare ve temsili ortaklardan bir veya birkaçına bırakılabilir.

Ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanan ve Mahkemelerde dava açma ehliyetine haiz olan Şirket adına açılacak davalar, Kanun koyucu tarafından öngörülen durumlar çerçevesinde, Şirketi temsil yetkisi kime verilmiş ise o kişi tarafından veya temsile yetkili temsilci tarafından tayin edilen avukat vasıtasıyla açılması gerekmektedir.

Kooperatifler ise, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teŐekküllerdir(Kop. K.m.1).

Kooperatiflerde yönetim kurulu, kanun ve anasözleŐme hükümleri içinde kooperatifin işlerini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır.

Temsile yetkili ŐahıŐlar kooperatif namına onun amacının gerektirdiği bütün hukuki işlemleri yapabilir.

Şirket ana sözleşmesinde yetki verilmesi durumunda, genel kurul veya yönetim kurulunca bu yetkiye dayanılarak, kooperatifi yönetme ve temsil yetkisi müdür veya yönetim kurulu üyesine bırakıldığında, kendisine yönetme ve temsil yetkisi verilen müdür veya üye tarafından kullanılır. Şayet anasözleşmede kooperatifi yönetme ve temsil noktasında genel kurul veya yönetim kuruluna yetki verilmemesi ya da bu yetkinin kullanılmaması durumlarında kooperatifi yönetme ve temsil yetkisi yönetim kurulunca kullanılacak ve bu kişiler tarafından kooperatifi temsilen dava açılabilecektir.³⁸

(2) Kamu Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti

Taraf ehliyetine sahip olan kamu tüzel kişileri fiil ehliyetine dolayısıyla da dava ehliyetine haiz bulunmaktadır. Kamu tüzel kişileri özel hukuk tüzel kişileri gibi organları aracılığıyla temsil edilirler. Yani kamu tüzel kişiler adına açılacak davaların da, kamu tüzel kişisine temsile yetkili organları tarafından açılarak yürütülmesi gerekmektedir.

Kamu tüzel kişilerinin temsile yetkili organlarının hangisi olduğu hususu ilgili yasalarla düzenlenmiştir. Devlet tüzel kişiliğini bakanlar kendi hizmet alanlarında temsil ederler.

Devlet tüzel kişiliğinin kapsamında tek bir birim bulunmamaktadır. Bakanlar Kurulu, başbakan, bakanlıklar, bakanlıkların bağlı kuruluşları, cumhurbaşkanı, valilikler, kaymakamlıklar, bucak idaresi gibi kamu idareleri girmektedir. Belirtilen merkez ve taşra teşkilatı birimlerinin ortak özelliği devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip bulunmamasıdır.

Devlet tüzel kişiliğinin yargı yerleri önünde temsili merkezde Başbakanlık ve bakanlıklara, illerde ise valiliklere aittir.³⁹

³⁸ CANDAN; age, s. 710.

³⁹ YENİCE, Kazım/ESİN, Yüksel; İdari Yargılama Usulü Kanunu, 1983, s.479.

Bakanlıklar devlet tüzel kişiliğini oluşturan asli ve bağımsız unsurlardır.⁴⁰ Bakanlıklar, devletin üstlendiği kamu hizmetlerinin konusuna göre örgütlenmiş ve uzmanlaşmış bölümlerdir ve belli bir veya birkaç amme hizmetini yürütmek amacıyla kurulmuşlardır. Yukarıda değinildiği üzere bakanlıkların devlet tüzelkişiliğinden ayrı tüzel kişiliği yoktur. Yani bakanlıklar, kamu hizmetini kendi adına değil devlet tüzelkişiliği adına yürütmektedirler ve kendi yürüttüğü hizmet alanında devlet tüzel kişiliğini temsil etmektedirler. Bakanlıklar kendi hizmet alanlarında devlet adına hukuki işlemler yapar, devleti borçlu ve alacaklı yapar. Her bakanlığın başında bakan bulunmaktadır. Bakan, bakanlığın yürüttüğü hizmet alanında devleti temsil eder. Bakanlıklar mahkemeler nezdinde, kendi hizmet alanında devlet tüzel kişiliğini temsilen davacı ve davalı olabilmektedir.

Cumhurbaşkanının re'sen tek başına yaptığı işlemler dışındaki işlemler ilgili bakan veya başbakan tarafından imzalanır. Bu tür işlemler aleyhine dava açma yoluna başvurmak mümkündür. Bu tür işlemlerden ilgili bakan veya başbakan sorumlu olacaktır. Bakanlar Kurulu Kararnameleri de Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmaktadır. Bu kararnamelere karşı da dava imkanı hukuken mümkündür.

Merkezi yönetimin taşra teşkilatı, hangi çeşidi olursa olsun, bütünün parçasıdır ve devlet tüzel kişiliğinin içinde yer alırlar.

Vali, ilde devletin, devlet tüzelkişiliğinin temsilcisidir. Öte yandan vali, ilde hem hükümetin ve hem de her bir bakanlığın temsilcisidir(5442 sayılı K. m.9)

Vali ilde devlet tüzel kişiliğinin temsilcisi olması sonucu olarak onun adına kanunlarla sınırlananlar dışında her türlü işlemi yapmaya yetkilidir. İlde hükümetin ve bakanlıkların temsilcisi olan vali, hükümetin gerekse de valiliklerin aldığı kararları uygulama konusunda hem görevlidir, hem de yetkilidir.

Kanunla kurulan ve kaldırılan ilçe idaresinin başı kaymakamdır. İlçenin yönetiminden sorumlu olan kaymakam ilçede hükümetin temsilcisidir. Kaymakamın devleti temsil etme yetkisi bulunmamaktadır.

⁴⁰ YENİCE /ESİN; age, s.476.

Başbakanlığa bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü ve Bakanlıklara bağlanmış bazı bağlı kuruluşların örneğin Orman Genel Müdürlüğü, Yüksek Öğrenim Kredi Yurtlar Genel Müdürlüğü'nün kamu tüzel kişiliği bulunmaktadır. Bu kuruluşlar ile bağlı oldukları bakanlık arasındaki ilişki idari vesayet ilişkisidir. Bu gibi kuruluşlar Devlet tüzel kişiliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip olmaları nedeniyle bu gibi kuruluşlar tarafından açılacak veya bu kuruluşlara karşı açılan davalarda dava ehliyetleri bulunmaktadır.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri gibi tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar da idarenin bütünlüğü ilkesi gereğince bakanlıklarla ilgilendirilmişlerdir. Bu kuruluşlar hem davacı olarak hem de davalı sıfatıyla dava ehliyetine sahiptir.

Bağlı ve ilgili kuruluşların işlem ve eylemlerine karşı açılan davalarda davalı sıfatıyla bağlı veya ilgili bakanlıkların gösterilmesi gerekmez. Davalı olarak tüzel kişiliği sahip olan bağlı veya ilgili kuruluşun gösterilmesi gerekmektedir.⁴¹

Yerinden yönetim kuruluşları devlet tüzeliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. Bu sebeple bu kuruluşların dava ehliyetine sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Yerel yerinden yönetimler, il idaresi, belediyeler ve köy idarelerinden oluşmaktadır.

Belediyeler tüzel kişiliğe sahip olmaları nedeniyle davalarda davacı ve davalı olarak taraf olabilme ehliyetine ve bu davaları yasal temsilcisi aracılığıyla takip edebilme ehliyetine sahiptir.

Belediye başkanı, belediye tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak belediye idaresini mahkemelerde hem davacı hem de davalı olarak temsil etme yada temsil konusunda bir başkasını(avukat olmak şartıyla) görevlendirme hak ve yetkisine sahiptir.

⁴¹ GÖZÜBÜYÜK; age, s.374.

İl özel idaresi devlet tüzel kişiliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip olması nedeniyle, davalarda kendi adına davacı ve davalı olarak taraf olabilme ve davaları takip edebilme ehliyetine sahiptir.

Vali ise il özel idaresinin yürütme organı ve temsilcisidir. İl özel idaresinin temsilcisi olan vali, tüzel kişilik adına sözleşmeler yapar, resmi ve özel kurumlar önünde ve mahkemelerde davacı ya da davalı olarak il özel idaresi temsil eder.

Yerinden yönetim kuruluşlarının üçüncü türü olan köy tüzel kişiliğini köy muhtarı temsil eder. Muhtar, köy tüzel kişiliğinin temsilcisi ve yürütme organıdır.⁴² Köy işlerinde hem davacı, hem hasım olarak mahkemede bulunmak ve isterse mahkemeye (köyden) diğer birini yerine (vekil) göndermek yetkisine sahiptir

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları faaliyet konuları açısından idari kamu kurumları, iktisadi kamu kurumları, sosyal kamu kurumları, bilimsel teknik ve kültürel kamu kurumları, bağımsız idari kurumlar ve ayrıca kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak sınıflandırılabilir.⁴³

Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının ortak özelliği kamu tüzel kişiliğine sahip olması nedeniyle bu kuruluşlar davalarda taraf ehliyetine sahiptirler. Her bir kamu kurumunun tek başına idari dava açabilmesi ve bu kurumlara karşı idari dava açılabilmesi hukuken mümkündür. Bu kuruluşlar tüzel kişiliğe sahip olmaları nedeniyle medeni hakları kullanma ehliyetine de haiz olduklarından yetkili organlarınca dava açma ve açılan davayı takip edebilme ehliyetleri bulunmaktadır.

Kamu kurumlarının dava açmaya yetkili organları, tüzel kişiliğe ilişkin özel kanunda gösterilmiştir. Bu yetkili organlar genel olarak kamu tüzel kişisinin en üst yetkilisi(genel müdür) veya yürütme organı konumundadır.⁴⁴

⁴² EROĞLU, Hamza; İdare Hukuku Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi, Işın Yayıncılık, 5. Bası, 1985, s. 182.

⁴³ GÜNDAY, Metin; İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, 8. Bası, s. 47.

⁴⁴ KARAVELİOĞLU Celal, Değişiklik- Açıklama ve En Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu, C I, 5. Baskı, 2001, s.988.

(3) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

İYUK' un 31. maddesinde yapılan atıf nedeniyle ehliyet hususunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun hükümleri uygulanır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun' daki düzenlemeler gereğince, hak ehliyeti ve fiil ehliyetine sadece gerçek ve tüzel kişiliğe sahip olan kişiler sahip olmaktadır. Bu nedenle kural olarak tüzelkişiliğe sahip olmayan kamu tüzelkişilerinin dava açma ve dava takip etme ehliyetinin de bulunmadığı söylenebilir.

Kural olarak dava açma ve dava takip edebilme için tüzelkişiliğe sahip olmak gerekir ise de, Kamu kurum ve kuruluşlarının dava açma yeteneğine sahip olabilmeleri için mutlaka tüzel kişilik olarak örgütlenmiş olmalarını gerek yoktur. Yürürlükteki kanunlarla, tüzelkişiliğe sahip olmayan bazı idari birimlere ve bu birimlerin başındaki idare ajanlarına belli konularda dava açabilme ve açılan davalarda davalı olabilme yetkisinin tanındığı görülmektedir. Örneğin bakanlıklar tüzelkişilikleri bulunmadığı halde yaptıkları işlem ve eylemler nedeniyle davacı ve davalı olabilmektedirler. Valiler de illerde devletin ve hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her bakanlığın yürütme organı olduklarından tüzel kişiliğe sahip olmadıkları halde merkezi idare adına davacı ve davalı olabildikleri görülmektedir.

3. TARAF SIFATI(HUSUMET) ve EHLİYET

Sıfat, dava hakkı ile taraflar arasındaki ilişkidir. Taraf ehliyeti ve dava ehliyeti davanın taraflarının kişilikleriyle ilgili olduğu halde, taraf sıfatı(husumet) dava konusu subjektif hakka ilişkindir. Özel hukuk davasında taraf olarak gösterilen şahıslar taraf ve dava ehliyetine sahip olsalar dahi, bu şahıslardan birinin davada hakikaten davacı ve davalı olabilme sıfatı yoksa, dava konusu hakka ilişkin olarak karar verilmez ve dava husumetten reddedilir.⁴⁵

⁴⁵ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 231 vd.

Konuya ilişkin bir uyuşmazlıkta, davacı tarafından uyuşmazlık konusu 25 tahrir numaralı vergi kaydında yapılan değişiklik işleminin iptali istemiyle Kaymakamlığı ve Şeyho, Aziz, Hasan, Hatip davalı gösterilmek suretiyle Asliye Hukuk Mahkemesinde açılan davada, uyuşmazlığın vergi tadilat komisyonunun tesis ettiği işlemin iptaline yönelik olduğu ve bu taleplerin idari yargı mercileri önünde ileri sürülmesi gerektiğinden Mahkemenin 21.05.2004 tarih ve E: 2004/31,K: 2004/70 sayılı kararıyla mahkemenin görevsizliğine ve karar kesinleştiğinde idare Mahkemesinde dava açmakta muhtariyetine karar verildiği, davacı tarafından kararın temyizi üzerine Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 18.10.2004 tarih ve E:2004/13091, K:2004/12395 sayılı kararı ile, Kaymakamlığına yönelik temyiz istemi reddedilerek Kaymakamlığı hakkındaki hükmün onanmasına, gerçek kişiler aleyhine idare mahkemelerinde dava açılmayacağı, gerçek kişi davalılar Şeyho, Aziz, Hasan, Hatip içinde görevsizlik kararı verilmesinin hukuken yerinde olmadığı belirtilerek kararın bu kısmının bozulmasına karar verildiği, kararın davacı vekiline 15.12.2004 tarihinde tebliğ edildiği, akabinde bozma kararına uyularak anılan gerçek kişi davalılar yönünden davaya bakan Asliye Hukuk Mahkemesinin 28.12.2006 tarih ve E: 2005/3, K: 2006/137 sayılı kararı ile tadilat komisyonu kararı ile yapılan değişikliklerin iptali ve vergi kaydının önceki ilk haline getirilmesine karar verildiği, kararın temyizi üzerine Yargıtay 4. Hukuk Dairesince verilen 24.05.2007 tarih ve E:2007/3786, K:2007/7011 sayılı kararı ile davacı yapılan değişikliklerin iptaline ilişkin idari işlemin iptalini istediği, bu durumda davanın idari yargıda açılması gerektiği, davalı gerçek kişilere dava yöneltilemeyeceği, bu nedenle davanın husumetten reddi gerektiği nedeniyle kararın bozulmasına karar verildiği, Asliye Hukuk Mahkemesince de bozma kararına uyularak 15.01.2009 tarih ve E: 2007/158, K: 2009/02 sayılı karar ile davalı gerçek kişiler yönünden davanın husumetten reddine karar verildiği, anılan kararın Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 19.10.2009 tarih ve E:2009/10992, K:2009/11449 sayılı kararı ile onandığı görülmektedir.⁴⁶

Bir subjektif hak kendisinden davalı olarak istenilecek olan kişi, o hakka uymakla mükellef olan kişidir. Örneğin, alacak davasında davalı olma sıfatı o alacağın borçlusuna aittir. Belli bir kişinin özel hukuk davasında gerçekten davacı veya davalı

⁴⁶ Diyarbakır Vergi Mahkemesi 21.09.2010 E:2010/574, K:2010/696 sayılı kararı, yayımlanmamıştır.

sıfatına haiz olup olmadığı dava konusu hakkın özüne ilişkin bir maddi hukuk sorunudur.

Dava ehliyeti ise, bir davada kişinin kendisinin veya yetkili kılacağı bir vekil aracılığıyla davacı ya da davalı olarak davayı takip etme ve usul işlemleri yapabilme ehliyetidir.

II. BÖLÜM

İDARİ YARGIDA OBJEKTİF EHLİYET

A. TARAF EHLİYETİ

Objektif ehliyetin bir unsuru olan taraf ehliyeti; bir davada davacı ya da davalı olabilme yeteneği, diğer bir anlatımla bir davada taraf olabilme yeteneğidir. Taraf ehliyeti, usuli hukuki ilişkinin süjesi olabilme ehliyetidir. Bu nedenle taraf ehliyeti usuli bir kavramdır.⁴⁷ Taraf ehliyeti medeni (maddi) hukuktaki hak (medeni haklardan istifade) ehliyetinin medeni usul hukukunda büründüğü şeklidir. Kimlerin taraf ehliyetini sahip buldukları Medeni Kanuna göre belirlenir. (HUMK m 38) Medeni Kanuna göre hak (medeni haklardan istifade) ehliyeti bulunan her gerçek ve tüzel kişi, davada taraf olabilme ehliyetine sahiptir.

Yukarıda da açıldığı üzere MK'nın 8. maddesinde "her insanın hak ehliyeti vardır ve buna göre bütün insanlar hukuk düzenin sınırları içinde haklara ve borçlara eşit olmada eşittirler." MK' nun 48. maddesinde de "tüzelkişiler cins, yas, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler." Bu hükümlere göre hak ehliyetine sahip bulunan gerçek ve tüzel kişiler davada taraf ehliyetine sahiptirler.

1. Gerçek Kişilerde Taraf Ehliyeti

Medeni Kanun'un 28. maddesine göre gerçek kişilerde kişilik çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başladığı ve ölümle sona erdiği, çocuğun hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak kazandığından taraf ehliyeti

⁴⁷ PEKCANITEZ,Hakan/ ATALAY,Oğuz/ÖZEKES,Muhammet; Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Bası, 2005, s. 167.

de bu andan itibaren başlamadığına birinci bölümde değinilmişti.

Burada ceninin doğmadan önce taraf ehliyetine sahip olup olmadığının açıklığa kavuşturulması gerekir. Çünkü cenin doğana kadar şarta bağlı olarak hak ehliyetine sahiptir. Doğmadan ölürse şart gerçekleşmemiş olduğundan hak ehliyeti dolayısıyla da davada taraf ehliyetine sahip olamayacaktır.

Cenine tayin edilen kayyım ceninin kanuni temsilcisi sıfatıyla cenin adına dava açabilir. Cenin doğmadan ölürse dava konusuz kalır. Çocuk doğmadan önce dava sonuçlanır ve ondan sonra cenin doğmadan ölürse mahkemenin kararı geçersiz hale gelir.⁴⁸

Doğana kadar şarta bağlı olarak hak ehliyetine sahip olan cenin adına işlem tesis edildiğinde ceninin idari yargıda taraf ehliyetine sahip olup olmayacağı ve taraf ehliyeti var olduğu nazara alındığında cenin doğmadan ölürse davanın akıbetinin ne olacağı açıklığa kavuşturulması gereken bir konudur. Medeni Kanuna göre ceninin sağ doğmak koşulu ile de olsa hak ehliyetine sahip olması nedeniyle idarenin cenin aleyhine işlem tesis etmesine hukuken bir engel bulunmamaktadır. Özellikle vergi hukukunda mükellefiyet ve vergi sorumluluğu için kanuni ehliyetin şart olmaması cenin adına işlem tesis edilme olasılığını göz önünde bulundurmanız gerektiğini sağlamaktadır. Her ne kadar ceninin bir adı, hüviyeti bulunmamakta ise de hukuken korunan ve doğum sebebiyle gerçekleşmesi kuvvetli bulunan bir menfaati mevcuttur. Bu nedenlerle cenin adına bir idari işlem tesis edildiğinde ceninin kanuni temsilcisi tarafından cenin adına açılan davada ceninin taraf ehliyetinin bulunduğu kabul edilmesi hukuka ve hakkaniyete uygun olacaktır. Cenin adına kanuni temsilcisi tarafından açılan bir idari veya vergi davasında dava sonuçlanmadan ceninin doğmadan ölmesi durumunda ceninin sağ doğmak şartına bağlı bulunan hak ehliyeti geçmişe yönelik olarak ortadan kalkmaktadır. Bu yüzden hak ehliyeti ortadan kalkan davacının davada taraf olma ehliyeti de kalmadığından Mahkemece davanın ehliyet yönünden reddedilmesi hukuka uygun olacaktır.

⁴⁸ KURU / ARSLAN/ YILMAZ; age, s. 217

Gerçek kişinin taraf ehliyeti dava açıldığında var olması gerekmektedir. Ancak davaya bakan mahkeme tarafından davacının taraf ehliyetine sahip olmadığı sonradan davanın her safhasında tespit edilmesi halinde de bu durum mahkemece resen nazara alınarak davanın ehliyet yönünden ret edilmesi gerekmektedir(İYUK 14).

Ölüm ile taraf ehliyeti sona erer.⁴⁹ Medeni Kanun' unun 28. maddesine göre gerçek kişilerin hak ehliyeti ölümle sona ermesi nedeniyle, ölen kişi adına dava açılmaz. İdari ve vergi davalarında davalı tarafta her zaman kamu idaresi bulunması nedeniyle özel hukuk kişilerine karşı idari ve vergi davası açma olanağı kural olarak bulunmamaktadır. Adli yargıda hak ehliyetine sahip özel hukuk kişilerine karşı dava açılma olanağı bulunmaktadır. Adli yargıda idari yargıda olduğu gibi ölen kişi adına dava açılmayacağı gibi ölen kişiye karşı taraf ehliyeti bulunmaması nedeniyle dava açma olanağı yoktur. Çünkü ölen kişi hak ehliyetine paralel olarak davada taraf olabilme ehliyetini de kaybetmiştir. Ölen kişi ölmeden önce avukata dava açma yetkisi verse dahi, ölüm gerçekleştikten sonra ölen kişi adına vekil tarafından dava açılması olanaklı değildir. Bu konuyla ilgili olarak Danıştay bir kararında; nüfus kayıt örneği ve veraset ilamının incelenmesinden davacının 26.5.1980 tarihinde vefat ettiği, ihtilaf konusu vergiye karşı ... Noterliğinde düzenlenen 2.11.1979 tarihli vekaletnameye istinaden ... a vekaleten Av. ... ve Av. ... tarafından 27.12.1983 tarihinde dava açıldığı belirtildikten sonra 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 31.maddesinde, ehliyet ve tarafların vekilleri konusunda bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun uygulanacağı, bu kanunun 38.maddesinde dava ve ehliyetin Medeni Kanun ile belirlendiği, 60.maddesinde de, davaya vekaletin Medeni Kanunun umumi hükümlerine tabi olduğu açıklanmış, Türk Medeni Kanun' unun ...maddesinde, şahsiyetin ölüm ile ona ereceği, Borçlar Kanununun 397.maddesinin 1.fıkrasında da vekil veya müvekkilin ölümüyle vekaletin son bulacağı hükme bağlandığı hususları açıklanarak, ölüm ile sona eren vekalet ilişkisine dayanılarak avukat tarafından açılan davanın mahkemece inceleme olanağı bulunmadığından vergi mahkemesi kararının bozulmasına karar verilmiştir.⁵⁰

⁴⁹ ERCAN; age, s. 166.

⁵⁰ Dan. 9. D., E. 1984/2026, K.1986/2610, Danıştay Bilgi Bankası www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 05.02.2009.

Dava açıldığı tarihte hak ehliyetine sahip bulunan gerçek kişinin dava devam ettiği süreçte ölmesi durumunda davanın akıbetinin ne olacağı hususu İdari Yargılama Usulü Kanun'un 26. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Çünkü kişi dava devam ettiği süreçte öldüğünde hak ehliyetini ve davada taraf olabilme ehliyetini kaybetmiştir. Burada Kanun koyucu ikili bir ayırımı gitmiştir. Yalnız öleni ilgilendiren davalar ile yalnız öleni ilgilendirmeyip mirasçıları da ilgilendiren davalara ilişkin farklı hükümlere yer verilmiştir.

Mirasçıları ilgilendirmeyen sadece murisi ilgilendiren davalara ilişkin olarak İdari Yargılama Usulü Kanun'un 26/2. maddesinde "Yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçeler iptal edilir." hükmüne yer verilmiştir. Danıştay bir kararında atama işleminin iptali istemiyle açılan ve davanın devam ettiği sırada davacının vefat etmiş olduğu bir davada şu şekilde karar vermiştir; 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26. maddesinin 1. ve 2. bentlerine göre, dava esnasında davacının ölümü halinde, yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçelerin iptaline hükmedileceği, bakılan bu davada, davacının, davanın devam ettiği sırada 28.11.2002 tarihinde vefat etmiş olduğu, davaya konu olan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalında Yardımcı Doçent kadrosuna, Üniversitesi Rektörlüğünce yapılan atama işleminin, yalnızca davanın açıldığı tarihte aynı Anabilim Dalında Öğretim Üyesi bulunan davacı ile ilgisi bulunduğu, bu davada verilecek kararın yalnızca ölen davacıyı ilgilendirdiği ve mirasçıların hukuku bakımından terekeye devredilebilecek bir menfaatin bulunmadığı anlaşıldığından, davanın yalnız ölen davacıya ilgilendirmesi nedeniyle dilekçenin iptaline karar verilmesi gerekirken, İdare Mahkemesince davanın ölen davacı yerine mirasçıların ikame edilmek suretiyle uyuşmazlığın esası incelenerek verilen ısrar kararında hukuki isabet görülmediğine karar verilmiştir.⁵¹

Vergi yargısında mirasçılara intikal etmeyen ve mirasçılara murisleri tarafından açılan davayı takip hakkı vermeyen davalar, yalnızca ölen kişi adına kesilen vergi cezalarına karşı açılan davalardır. Vergi Usul Kanun'unun 372. madde hükmüne göre, ölüm halinde vergi cezası düşeceğinden ve vergi cezaları borç olarak terekeye intikal etmediğinden dolayı bu davalar yalnızca öleni ilgilendirir. Bu yüzden ölüm halinde yalnızca vergi cezalarının kaldırılması istemiyle açılan davalara ilişkin dilekçeler

⁵¹ İDDGK, E. 2005/1547, K.2005/2291, DD, S 112.

davaya bakan mahkeme tarafından iptal edilir.⁵²

Kanun koyucu tarafından yalnız murisi ilgilendiren davalara ilişkin olarak yapılan bu düzenleme mevcut olmasaydı davaya bakan mahkeme tarafından, dava sırasında ölümle taraf ehliyetini kaybeden davacıya ilişkin davanın genel ehliyet kuralı gereğince 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 15/1-b maddesi uyarınca ehliyet yönünden reddedilmesi de mümkün olabilecekti.

Sadece murisi ilgilendirmeyen aynı zamanda mirasçıları da ilgilendiren davalarda dava dilekçeleri iptal edilmeyecek dava takip hakkı kendisine geçen tarafından davanın devam edilmesi sağlanarak uyuşmazlığın çözülebilmesi imkanı kanun koyucu tarafından tanınmıştır. İdari Yargılama Usulü Kanun'un 26/1. maddesinde "Dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurusuna kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir. Dört ay içinde yenileme dilekçesi verilmemiş ise, varsa yürütmenin durdurulması kararı kendiliğinden hükümsüz kalır." kuralı yer almaktadır. Bu düzenleme de gerçek kişinin dava sırasında ölümü halinde ne olacağı hususunda kanun koyucunun tek yol izlemediği söylenebilir. Çünkü madde hükmünün birinci cümlesinde; ölüm halinde (tüzel kişilerin ölümü söz konusu olmayacağından bu ifadeyi gerçek kişi olarak anlamak gerekir) davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurusuna kadar dosyanın işlemde kaldırılacağı, ikinci cümlede de açık olarak; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verileceği belirtilmiştir. Bu düzenleme eleştiriye açıktır. Çünkü hâkim önüne gelen bir davada davacı gerçek kişinin ölümü halinde bu iki hükümden hangisine istinaden karar vereceği hususunda tereddüt yaşayabilecektir. Nedeni ise birinci cümlenin ölen davacı murisin mirasçılarına yönelik olması, ikinci cümlenin ise davalı idareye yönelik olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim bu durum Danıştay kararına dahi konu olmuştur. Danıştay; davacının murisinin 1988 Ağustos-Eylül-Ekim dönemine ilişkin vergi ve ceza borçlarının tahsili amacıyla muris adına düzenlenerek varislerden davacıya tebliğ edilen ödeme emrine karşı açılan davayı; olayda, özel dersane

⁵² CANDAN; age, s.589.

işletmeciliği yapan muris adına salınan gelir (stopaj) vergisi ve bu vergiye bağlı olarak kesilen kaçakçılık cezasına karşı muris tarafından açılan dava devam ederken davacının ölmesi sebebiyle 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26.maddesi uyarınca Vergi Dairesi Müdürlüğüne mirasçılar aleyhine takibin yenilenmesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmesi sonucunda Vergi Dairesi Müdürlüğüne bu kamu alacakların için ödeme emri düzenlenerek tebliğ edildiği, mirasçılardan'ün, anılan ödeme emrinin iptali istemiyle dava açığının anlaşıldığı, mahkemelerince verilen işlemde kaldırma kararı üzerine idarece her mirasçı adına ayrı ayrı miras hisselerine göre ihbarname düzenlenerek tebliğ edilmesi suretiyle kamu alacağının tahakkuk ettirilmesi gerekirken muris adına düzenlenen ödeme emri ile vergi borcunun varisten istenilmesinde yasal isabet görülmediği gerekçesiyle kabul ederek ödeme emrini iptal eden Vergi Mahkemesi kararının temyiz incelemesinde; davacı durumundaki gerçek kişilerin ölmesi halinde davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar dava dosyasının işlemde kaldırılmasına karar verilmesi gerektiği, davacının ölümü üzerine davayı takip hakkı mirasçılara geçmiş ise davanın mirasçılar tarafından takibi gerektiği; İdarenin davacı, gerçek kişinin davalı durumunda bulunması halinde, dava devam ederken davalı durumunda bulunan kişi öldüğünde ise idarenin mirasçıları tespit edip davayı mirasçılar yönünden yenilediğine dair dilekçe vermesine kadar dava dosyasının işlemde kaldırılmasına karar verilmesi gerekmektedir. Yukarıda açıklamalar karşısında tarhiyata karşı açılan dava devam ederken yükümlünün ölmesi üzerine vergi mahkemesince, davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmesi gerekirken idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmiş olmasına rağmen murisin mirasçılarından olan davacı 10.1.1994 günlü dilekçesi ile işlemde kaldırılan dosyanın esas ve karar numaralarını da belirterek ölüm nedeniyle işlemde kaldıran dava dosyasının kanun hükmüne uygun olarak işleme konulmasını istediğinden bu dilekçenin, işlemde kaldırılan dava dosyası ile irtibatlandırılarak karar verilmesi gerekirken ödeme emrinin iptali talebine yönelik olarak kabul edilerek karar verilmesinde isabet görülmediğine karar vermiştir.⁵³ Danıştay'ın bu karardaki yorumu da eleştiriye açıktır. Danıştay kararında madde hükmünün birinci cümlesini gerçek kişinin davacı olması durumunda uygulanacağını yani davacı gerçek kişinin dava sırasında ölmesi durumunda davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar

⁵³ Dan. 3. D., E. 1994/3047, K.1994/4082, Danıştay Bilgi Bankası www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 05.02.2009.

dosyanın işleminden kaldırılacağı görüşünü benimsemiş, ikinci cümlenin ise davalı idarenin davacı, gerçek kişinin ise davalı olması durumunda uygulanacağını kabul ettiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Ancak bilindiği üzere idari ve vergi davalarında kural olarak gerçek kişinin davalı tarafta bulunması olanağı bulunmamaktadır. Davalı tarafın kural olarak idare olması gerekmektedir. Davalı olarak gerçek kişi yanlışlıkla dava dilekçesinde gösterildiği takdirde davaya bakan mahkeme İdari Yargılama Usulü Kanun'unun 15/1-c maddesine istinaden dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine karar vererek hasım düzeltme yoluna gidilebilecektir. Aslında burada sorun 26. maddede yer verilen bu düzenlemenin sadece dava aşamasına mı ilişkin olduğu yoksa kanun yolu olan itiraz temyiz, yargılamanın yenilenmesi, ve kararın düzeltilmesi başvurularında uygulanıp uygulanmayacağıdır. Danıştay Vergi Daireleri Genel Kurulu'nun bir kararına göre temyiz aşamasında karşı taraf gerçek kişinin ölmesi halinde idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenileninceye kadar dosyanın işleminden kaldırılacağına karar verilmiştir.⁵⁴

2. Tüzel Kişilerde Taraf Ehliyeti

Tüzel kişileri özel hukuk tüzel kişileri ve kamu tüzel kişileri olarak ikiye ayırabiliriz. Türk Medeni Kanununa göre tüzel kişilerin insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehil olduğu diğer bir anlatımla tüzel kişilerinde hak ehliyetine sahip olduğu kabul edilmektedir. Tüzel kişiler de gerçek kişiler gibi hak ehliyetine sahip olması dolayısıyla bir davada davacı veya davalı olabilme ehliyetine yani taraf ehliyetine sahiptirler. Ancak tüzel kişiler gerçek kişiler gibi maddi bir görünüme sahip olmadığından bunların iradesi organları aracılığıyla açıklanır. Organları aracılığıyla tüzel kişi borç altına girer, hukuki işlemlerini yapar. Özel hukuk tüzel kişilerine örnek olarak dernekler, vakıfları, ticaret şirketlerini banka ve sendikaları gösterebiliriz. Kamu tüzel kişileri de başta Devlet Tüzel kişiliği olmak üzere İl Özel İdareleri, Köy, Belediyeler, Kamu İktisadi Teşebbüsler ve Bağlı Müesseseleri gösterebiliriz.

⁵⁴ CANDAN; age, s.583 (VDDGK., 18.12.1987 gün ve E. 1987/34, K.1987/29, DD, S.70-71, s.127).

a) Özel Hukuk Tüzelkişilerinin Taraf Ehliyeti

Türk Medeni Kanun'unun 47. maddesinde, başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanacakları belirtilmiştir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere Özel Hukuk tüzel kişileri özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazandıkları andan itibaren tüzel kişilikleri sona erinceye kadar davalarda taraf ehliyetine sahiptirler. Özel Hukuk tüzel kişileri adli yargıda hem davacı hem de davalı olarak taraf ehliyetine sahip olabilmektedir. Ancak idari ve vergi davalarında özel hukuk tüzel kişilerinin davalı taraf olabilme ehliyeti kural olarak bulunmamaktadır. Yani bir idari davanın davalısının idare olması kural olarak idari davaların değişmez özelliğidir.⁵⁵

Özel hukuk tüzel kişilerinin taraf ehliyetinin ne zaman başlayacağını belirlemek için buna ilişkin özel hükümlerine başvurmak gerekmektedir.

Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar ve böylece bu andan itibaren hak ehliyetleri başlar.⁵⁶ Hak ehliyeti başlayan derneğin taraf ehliyetine de kavuştuğu açıktır. Dernekler Medeni Kanunun saydığı hallerde kendiliğinden ve derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hâle gelirse; Cumhuriyet savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkemece derneğin feshine karar verilmesi üzerine derneğin kişiliği sona erer.

Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır. Vakfın amacının gerçekleşmesi olanaksız hâle geldiği ve değiştirilmesine de

⁵⁵ CANDAN; age, s.534.

⁵⁶ AKINTÜRK; age, s.198.

olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer ve mahkeme kararıyla sicilden silinir.

Kolektif ve komandit şirketlerde tüzel kişilik ticaret siciline tescil ile kazanılır. Kolektif ve komandit şirketlerde ticaret siciline tescil ile kazanılan tüzel kişilik şirketin tasfiyesi tamamlandıktan sonra tasfiye memuru durumu ticaret siciline bildirerek sicildeki kollektif şirkete ait kaydın terkinini sağlayacaktır. Bu şekilde kolektif ve komandit şirketin tüzel kişiliği de sona ermektedir.⁵⁷ Ticaret siciline tescil ile tüzel kişiliğini ve bununla birlikte taraf ehliyetini kazanır. Kolektif ve komandit şirket ticaret sicilinden terkin ile taraf ehliyeti kaybeder.

Anonim ve limited şirket ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır. Anonim ve limited şirkette kolektif ve komandit şirketlerde olduğu gibi ticaret siciline tescil ile kazandığı taraf ehliyetini ticaret sicilinden terkin ile kaybetmektedir.

İdari ve vergi davalarında dava açılmasından sonra gerçek kişinin ölümü halinde ne olacağı hususunu Kanun koyucu İYUK 26/1. maddede düzenlemiştir.

İdari yargı'da gerçek kişilerde olduğu gibi tüzel kişilerde taraf ehliyetine sahip olduğundan idari ve vergi davalarında davacı olarak yer alabilirler. Açılmış bir davada özel hukuk tüzel kişinin taraf ehliyetinin de değişiklik olması durumunda İYUK' a göre dava dosyası davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurusuna kadar işlemde kaldırılabilecektir. Tüzel kişinin taraf olduğu davada davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurusunu gerektirecek taraf ehliyetinin sona ermesi tüzel kişiliğin sona ermesi olabilir. Tüzel kişiliğin sona ermesi, örnek olarak tasfiyenin nihayet bulması, tüzel kişinin başka bir tüzel kişi ile birleşmesi, başka bir tüzel kişiye devri ve tür değişikliği hallerinde de, tasfiye edilen, birleşen, devredilen veya tür değiştiren tüzel kişinin kişiliği sona ermesi nedeniyle, tüzel kişiliğin sona erdiği tarihten itibaren tüzel kişinin bakılan davada taraf olarak kalmasına olanak bulunmamaktadır. Bu örnek durumlarda İYUK 26/1. maddesinin 1' inci fıkrası gereğince dava dosyası, davayı takip hakkı kendisine geçen kişinin başvurusuna kadar işlemde kaldırılır.⁵⁸

⁵⁷ ARSLAN; age, s.122.

⁵⁸ CANDAN; age, s.592.

İdari yargıda açılan bir davada davacı tarafın tüzel kişiliğinin sona ermesi durumunda kural olarak İYUK 26/1'e göre davayı takip hakkı kendisine geçen başvurmasına kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilecektir. Bu kuralı tüzel kişinin başka bir tüzel kişi ile birleşmesi, başka bir tüzel kişiye devri ve tür değişikliği hallerinde uygulamada herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Ancak bu durumlar dışında örnek olarak; birleşme, devir, tür değişikliği olmaksızın tüzel kişinin tasfiyesinin tamamlanarak sicilden terkin edilmesi durumunda aynı kuralın olaya uygulayıp uygulanmayacağı tartışmaya açıktır. Çünkü bu durumda davayı takip hakkı kendisine geçen bulunmaması söz konusu olabilir. Bu örnekte tüzel kişinin taraf ehliyetini kaybetmesi nedeniyle davanın ehliyet yönünden reddedilmesi söz konusu olabilecektir. Burada şu hususu açıkça söyleyebiliriz. Dava sırasında gerek gerçek kişilerin gerekse tüzel kişilerin taraf ehliyetlerinde bir değişiklik olması durumunda öncelikle İYUK 26. maddesi uygulanacak, olaya bu madde hükmünün uygulanamaması ve madde hükmünde boşluk bulunması durumunda İdari Yargılama Usulü Kanununun ehliyetle ilişkin hükümlerinin uygulanması gündeme gelecektir.

Bu konuyla ilgili olarak Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun temyiz incelemesi sonucu vermiş olduğu bir kararında, Vakıfların Yurt İçinde Şube, Temsilcilik, İrtibat Bürosu veya Birim Açması, Bunların Çalışması, Denetlenmesi ve Kapatılması ile İlgili Yönetmeliğin 26. maddesinin (a) bendinin iptali istemiyle Vakfı tarafından açılan davada, dava sırasında davacı vakfın yargı kararıyla dağıtılması ve merkezi sicilden terkin edilmesi nedeniyle vakfın şubeleriyle ilgili olarak açtığı davanın reddi yolundaki ilk derece Mahkemesi olarak Danıştay Dairesinin verdiği kararın temyizi isteminin incelenmesine olanak bulunmadığına hükmetmiştir. Aynı kararda yer alan karşı oyda, davacı Vakfın tüzel kişiliğinde değişiklik meydana geldiğinden, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26/1. maddesi kuralı uyarınca dosyanın işlemde kaldırılması gerektiğinden karara katılmadığı belirtilmiştir.⁵⁹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bu kararıyla dava sırasında tüzel kişiliği sona eren ve davayı takip hakkı kendisine geçen bulunmaması nedeniyle vakfın açtığı davanın temyiz incelemesinde olaya 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26/1. maddesinin uygulanmaması yönünde karar vererek kanaatimce

⁵⁹ İDDGK., E. 2003/887, K.2006/767, DD, S.114, s. 52 v.d.

yerinde bir karar vermiştir. Ancak kararda davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin bir açıklama veya ifade bulunmamaktadır. Bu nedenle bu örnek durumunda Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu'nun davanın incelenmeksizin reddi görüşünü savunduğu söylenebilir.

b) Kamu Hukuk Tüzelkişilerinin Taraf Ehliyeti

Kamu tüzelkişileri, görevleri bakımından kamu otoritesini temsil eden tüzelkişilerdir.⁶⁰ Anayasanın 123/3. maddesine göre, kamu tüzelkişiliği ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye istinaden kurulabilmektedir.

Kamu tüzelkişileri de özel hukuk tüzel kişileri gibi taraf ehliyetine sahiptir. Kamu tüzelkişilerinin başında devlet bulunur. Bakanlıkların devlet tüzelkişiliğinden ayrı ve bağımsız bir tüzelkişiliği yoktur. Çünkü, bakanlıklar devlet kamu tüzelkişiliğinin organıdır, fakat bakanlıklar, devlet tüzelkişiliğinin temsilcisi olmamakla birlikte onun birer organı oldukları için davada taraf ehliyetine sahiptirler. Bakanlıklara bağlı bazı genel müdürlüklerin ayrı bir tüzelkişiliği vardır. Örneğin Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Sosyal Sigortalar Kurumunun bağlı bulunduğu Bakanlıktan ayrı tüzelkişilikleri vardır. Dolayısıyla da bakanlıklardan ayrı taraf ehliyetine sahiptirler. Bakanlıktan ayrı Tüzel kişiliğe sahip genel müdürlüklere ilişkin davalar, genel müdürlükler tarafından ya da davalı olarak genel müdürlüklere karşı açılır. Bağlı bulunduğu bakanlıklara karşı açılmaz.⁶¹

Mahalli idareler kamu tüzelkişiliğine sahip olduğundan (Anayasa m. 127) taraf ehliyetine de sahiptirler. Mahallelerin tüzelkişiliği bulunmadığından taraf ehliyetine sahip değildir.

Kamu iktisadi teşebbüsleri de tüzel kişiliğe sahiptir (Anayasa m. 128) ve bu nedenle taraf ehliyeti de bulunmaktadır.

⁶⁰ KURU / ARSLAN / YILMAZ; age, s. 221.

⁶¹ KURU / ARSLAN / YILMAZ; age, s. 221.

c) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Toplulukların Taraf Ehliyeti

Yukarıda da değinildiği üzere yalnız gerçek kişilerin ve tüzelkişilerin taraf ehliyeti vardır. Tüzelkişiliği bulunmayan toplulukların (topluluk olarak) taraf ehliyeti de yoktur. Adi şirketin tüzelkişiliği bulunmadığı için, taraf ehliyeti de yoktur.⁶² Bu yüzden, adi ortaklığa ilişkin davalarda, adi ortaklığı oluşturan kişilerin taraf olarak hep birlikte hareket etmeleri gerekir. Adi ortaklık tarafından davaların bütün ortaklar tarafından açılması gerekir. Bu dava adi ortaklık adına açılmaz. Davayı açan ve ortak bulunanların adına açılması gerekir. Mahkeme tarafından karar da ortaklara ilişkin olarak verilir, yani adi ortaklık adına mahkeme tarafından hüküm verilmesi hukuken mümkün değildir. Miras ortaklığında da aynı durum geçerlidir. “Mirasçı birden çok ise, terekenin taksimine kadar ki durumuna miras ortaklığı (şirketi) denir. Fakat miras ortaklığının tüzelkişiliği ve taraf ehliyeti yoktur. Bu nedenle bütün mirasçıların birlikte dava açması yada bütün mirasçılara karşı birlikte dava açılması gerekir.”⁶³

Danıştay bir kararında, adi ortaklığın tüzel kişiliğe sahip olmadığı, bu hukuki durum karşısında; tüzel kişiliği olmayan, medeni haklardan yararlanma ve bu hakları kullanma ehliyeti bulunmayan adi ortaklığın, yargı mercilerinde, temyiz dahil, yargılamanın hiçbir aşamasında taraf olmasına olanak bulunmadığına, dolayısıyla, adı geçen ortaklık adına açılan davanın, ehliyet yönünden reddi gerektiğine hükmetmiştir.⁶⁴

Ancak kural olarak taraf ehliyeti bulunmayan adi şirketin katma değer vergisi mükellefi olması durumunda taraf ehliyetinin bulunup bulunmadığını incelemek gerekir.

Tüzel kişiliği olmayan adi ortaklıklarda vergi ortaklık adına doğar; gelir vergisinde olduğu gibi ortaklar açısından ayrı ayrı katma değer vergisi yükümlülüğü meydana gelmez.⁶⁵

⁶² SARIKAYA; age, s.247.

⁶³ KURU / ARSLAN / YILMAZ; age, s. 222.

⁶⁴ Dan. 7. D, E. 2002/228, K.2005/194, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 07.02.2009.

⁶⁵ ÖNCEL / KUMRULU/ ÇAĞAN; age, s.407.

3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 44. maddesine göre, "Katma Değer Vergisi, bu vergiye mükellef gerçek veya tüzel kişiler adına tarh olunur. Şu kadar ki; a) Adi ortaklıklarda, verginin ödenmesinden müteselsilen sorumlu olmak üzere ortaklardan herhangi biri tarhiyata muhatap tutulurlar".

Bu konuyla ilgili olarak Danıştay 9. Dairesi, adi ortaklık adına düzenlenen ödeme emrinin iptali istemiyle ortaklardan biri tarafından açılan davada, Katma Değer Vergisi Kanununun 44. maddesi hükümleri ile adi ortaklığın katma değer vergisi borçlarından dolayı ortakları müteselsilen sorumlu tutulduğundan, ortaklık adına yapılan tarhiyata karşı ortaklardan birisinin, müteselsil sorumluluğu gereği vergi mahkemesinde tek başına dava açma hakkı bulunmaktadır. Bu itibarla adi ortaklık adına düzenlenen ödeme emrine karşı ortaklardan biri olan yükümlü tarafından açılan davanın esastan incelenmesi gerekirken, vergi mahkemesince ehliyet yönünden reddedilmesinde yasal isabet görülmediğine karar vermiştir.⁶⁶

Bazı kamu kuruluşlarının tüzelkişiliği yoktur. Bunlar kendi görev ve yetkileri içindeki konularda, icrai kararlar alarak bunları uygularlar.⁶⁷ Merkezi idareyi taşrada temsil eden vali ve kaymakamların kesin olarak yapacakları işlemlere karşı açılacak davalarda davalı olarak işlemi yapan valilik ve kaymakamlık gösterilir.⁶⁸ Bu suretle bakanlıklar gibi valilik ve kaymakamlıklarda tüzel kişiliğe sahip olmadıkları halde merkezi yönetim adına davacı veya davalı sıfatına haiz bulunmaktadır. Bunlar gibi uygulamada vergi daireleri de tesis etmiş olduğu işlemlere karşı açılan davalarda davalı olarak gösterilmekte ve bu davalarda tüzel kişiliği bulunmadığı halde taraf olabilmektedir. Ayrıca vergi dairelerine ilişkin olarak kanun koyucu özel bir düzenleme yapmıştır. Vergi Usul Kanunu'nun 377. maddesinin 2. fıkrasına göre, Vergi dairesi tadilat ve takdir komisyonlarınca tahmin ve takdir olunan matrahlara karşı vergi mahkemesinde dava açabilir. Bu kanun hükmüne göre vergi dairelerinin tadilat ve takdir komisyonlarınca tahmin ve takdir olunan matrahlara karşı vergi mahkemelerinde açacakları davalarda davacı olarak taraf ehliyetine sahip olduğunun ve tüzel kişiliği bulunmayan takdir komisyonlarına da genel kurala istisna olarak davalı olabilme yetkisi verildiğinin açıklığa kavuşturulduğu görülmektedir.

⁶⁶ Dan. 9. D., E. 1996/6261, K.1997/3372, DD, S. 96.

⁶⁷ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref/ DİNÇER, Güven; İdari Yargılama Usulü, Turhan Kitabevi, 2. Bası, 1999, s.576.

⁶⁸ GÖZÜBÜYÜK; age, s.374.

Aynı şekilde ‘‘mahalle’’lerin de tüzel kişilikleri olmamasına rağmen, Vergi Usul Kanunu’nun mükerrer 49 uncu maddesi uyarınca, ‘‘mahalle’’ muhtarlarının da bazı takdir komisyonu kararlarına karşı dava açma yetkisi bulunmaktadır. Yine 4.11.1999 tarih ve 23886 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4458 sayılı Gümrük Kanunu uyarınca da, tüzelkişiliği bulunmayan, ancak işlem tesis etmeye yetkili kılınmış bulunan gümrük müdürlüğü gibi birimlere karşı da dava açabilme olanağı bulunmaktadır. Ayrıca mal müdürlükleri de 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Değişiklik Yapılmasına İlişkin 516 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile eklenen ek 11 inci madde hükmü uyarınca belli konularla mahdut olmak üzere dava ve husumet ehliyetine sahip kılındıkları görülmektedir.⁶⁹

Tüzel kişiliğe sahip bulunmayan idari kuruluşlara karşı idari dava açılması olanağı, kendisine karşı dava açılacak bir tüzel kişi bulunmaması haline(Örnek olarak, TBMM veya Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay gibi yüksek mahkemeler ile bağımlı olmayan Devlet örgütleri olarak da tabir edilen Sayıştay, MGK, DPT gibi kuruluşlar ve yargı teşkilatı içinde yer alan adli ve idari yargı adalet komisyonu gibi kuruluşlar tarafından tesis edilen işlemlere müncer kılınmalıdır. Davanın tüzel kişiye karşı açılıp yürütülmesinde davalı tarafın korunmaya değer bir menfaati olduğu, çünkü hukuki sorunların çözümünde tüzelkişiliği bulunan idarenin kendini savunabilme açısından daha iyi imkanlara sahip olduğu, yine davanın tüzel kişiye karşı açılıp yürütülmesinde yargı yerinin de davanın bir an önce ve yeterince aydınlanması konusunda davalı taraftan beklediği yardıma daha kolay ve hızlı ulaşabileceği ve ayrıca husumetin mümkün oldukça tüzel kişiye karşı açılıp yürütülmesinin bir diğer faydası ise işlemi tesis eden idari kuruluş ile tüzel kişilik arasındaki hukuki ilişkilerin elverdiği ölçüde idari denetimi harekete geçirebilmesi olasılığıdır.⁷⁰

3. Taraf Ehliyeti Bulunmamasının İdari ve Vergi Davalarına Etkisi

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 14. maddesine göre, dava dilekçelerinin Danıştayda daire başkanının görevlendireceği bir tetkik hakimi, idare ve

⁶⁹ KAPLAN, Gürsel; İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet Sorunu Üzerine Düşünceler, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10.Yıl Kuruluş Armağanı, Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2008/2, s.30.

⁷⁰ KAPLAN; agm, s.30 vd.

vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından, sırasıyla a) Görev ve yetki, b) İdari merci tecavüzü, c) Ehliyet, d) İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı, e) Süre aşımı, f) Husumet, g) 3 ve 5 inci maddelere uygun olup olmadıkları yönlerinden ilk incelemeye tabi tutulacağı ve sayılan hususların ilk incelemeden sonra tespit edilmesi halinde de davanın her safhasında 15. maddenin uygulanacağı, aynı Kanunun 15. maddesinde ise açılan davada ehliyet yönünden kanuna aykırılık görülürse davanın reddine karar verileceği hükme bağlanmıştır.

Bir davada ehliyet, idari yargı yerleri tarafından kendiliğinden dikkate alınır.⁷¹ İdari ve vergi davalarında mahkeme tarafından davanın esası hakkında karar verilebilmesi için davada 14. madde belirtilen aykırılıkların bulunmaması gerekmektedir. Bu nedenle davacının taraf ehliyetine sahip bulunması gerekmektedir. Davacı gerçek veya tüzel kişi olan taraf şayet taraf ehliyetine sahip değilse açılan dava davacının taraf ehliyetinin bulunmaması, dolayısıyla anılan Kanunun 14. maddesine aykırılıktan dolayı davanın reddine karar verilecektir. Örneğin tasfiyesi tamamlanarak ticaret sicilinden terkin edilen bir şirket adına yapılan tarhiyat veya işleme karşı hak ehliyeti bulunmayan münfesihten tüzel kişinin dava açmada taraf ehliyeti bulunmamaktadır. Açılan davanın ehliyet yönünden reddedilmesi gerekmektedir.

Danıştay 10. Dairesinin bir kararında, “ Kırklareli Öğretmenler Yardımlaşma Derneği davalı Valiliğin 23.07.1987 tarihli işlemiyle, Dernekler Kanununun 51. maddesi uyarınca dağılmış sayılan ve tüzelkişiliği sona ermiş olup, tüzel kişiliği sona eren bu Derneğin; halen faaliyetteymiş gibi yaptığı genel kurul ile ismi değiştirilerek ortaya çıkartılan Kırklareli Emekli Öğretmenler Yardımlaşma Derneğinin yeni bir tüzelkişiliği bulunduğundan söz etmeye olanak olmayıp dava ehliyeti de bulunmamaktadır” hükmüne yer verilmiştir.⁷²

Danıştay 7. Dairesinin bir kararında, tasfiye işlemleri tamamlanarak feshedilen ve bu hususun Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlandığı anlaşılan şirket adına

⁷¹ KALABALIK, Halil; İdari Yargılama Hukuku, Değişim Yayınları, 2003, s.285.

⁷² Dan. 10.D., E: 1995/6473, K: 1997/3669, nakleden, KAPLAN, age, s.47, BAL, Yakup/KARABULUT, Mustafa/ŞAHİN,Yahya; İdari Yargılama Usulü ile ilgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları, Seçkin Yayıncılık, 2003, s. 600.

düzenlenen vergi-ceza ihbarnamelerinin, tasfiye memuru Hasan Gül'e tebliğ edildiği ve adı geçen tarafından şirket adına dava açılmıştır. Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, şirketlerin tüzel kişilikleri, ticaret sicilinden silinmeleriyle sona erer. Olayda, adına tarh ve ceza kesme işlemi tesis edilen şirketin tüzel kişiliği de, yukarıda belirtildiği üzere, ticaret sicilinden silindiği tarihte sona ermiş bulunmaktadır. Bu tarihten sonra, adı geçen şirketin haklara sahip olması, borçlu kılınması ve temsili hukuken olanaklı değildir. Bunun sonucu olarak, tüzel kişiliğin sona ermesinden önceki dönemlerle ilgili olsa dahi, münfesi şirket adına tarh ve ceza kesme işlemleri tesis edilemez; tesis edilen işlemler de, herhangi bir hukuki sonuç doğurmaz. Hukuki sonuç doğurmayan; başka deyişle, hukuk düzeninde varlık kazanmayan işlemlerin ise, herhangi bir kişinin menfaatini ihlal etmesi söz konusu olamaz. Bu hukuki durum karşısında; feshedilmekle tüzel kişiliği sona eren şirketin medeni haklardan yararlanma ve bu hakları kullanma ehliyeti de son bulacağından, münfesi tüzel kişiliğin gerek yargı mercilerinde, gerekse diğer resmi merciler önünde temsil edilebileceğinden bahsetmek olanaklı değildir. Dolayısıyla, tasfiyesi tamamlanıp ticaret sicilinden silinmekle hukuk âlemindeki varlığı sona eren (münfesi) şirketin, davada taraf olma ehliyeti bulunmadığından, davanın ehliyetsizlik sebebiyle reddedilmesi gerektiğine hükmetmiştir.⁷³

Ancak münfesi şirket adına yapılan tarh ve tahsil işlemlerine karşı açılan davalarda münfesi şirketin taraf ehliyeti olup olmadığı konusunda Danıştay daireleri arasında tam bir içtihat birliği bulunmamaktadır. Örneğin Danıştay 4. Dairesinin bir kararında, tasfiye işlemleri tamamlanarak feshedilen bu hususun Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlanan şirket adına 2000 yılı için düzenlenen vergi-ceza ihbarnamelerinin ilan tebliğ edilerek, kesinleşen amme alacaklarının tahsili amacıyla şirket adına düzenlenen ödeme emirlerinin iptali istemiyle şirket adına açılan davada, münfesi şirket adına tarh ve ceza kesme işlemleri tesis edilemeyeceğinden, düzenlenen ödeme emirlerinde hukuka uyarlık bulunmadığından, işin esası incelenerek karar verilmesi gerektiği yönünde karar vermiştir.⁷⁴ Danıştay 4. dairesinin bu kararıyla hak ehliyeti bulunmayan şirket adına açılan davada, şirketin taraf ehliyetinin bulunduğunu kabul ettiğini söyleyebiliriz. Bu karara katılma olanağı bulunmamaktadır. Çünkü tüzel

⁷³ Dan 7. D., E. 2001/2031, K.2004/574, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 10.02.2009.

⁷⁴ Dan. 4. D., E. 2004/639, K.2005/578, DD, S 110, s. 166 v.d.

kişiliği sona eren şirketin hem taraf ehliyeti bulunmadığı gibi, şirketi temsilen açılan davayı takip eden şirket eski temsilcilerinin de sona eren şirketi temsilen davayı takip etme yetkilerinin hukuken bulunmamaktadır. Çünkü tüzel kişinin varlığı hukuk alanında bulunmamaktadır. Olmayan kişi adına dava açılmayacağı gibi olmayan kişinin doğrudan veya dolaylı temsiline de hukuken imkân bulunmamaktadır. Bu nedenle davanın her iki yönden de ehliyet açısından reddedilmesi gerekmektedir.

Bu görüşe destek olarak Kanun koyucunun 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 26. maddesindeki iradesini gösterebiliriz. Çünkü Kanunun 26. maddesinde, dava sırasında, gerek gerçek kişinin gerekse tüzel kişinin, kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, veya gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verileceği, yalnız öleni ilgilendiren davalara ait dilekçelerin iptal edileceği belirtilmektedir. Kanun koyucu burada dava sırasında tarafların, taraf ya da dava takip ehliyetinde değişiklik olması durumunda davaya normal seyrinde devam edilemeyeceğini, dava sırasında ehliyetle ilişkin olarak meydana gelen aksaklık ve değişikliklerin maddede öngörülen şekilde düzeltilmesi durumunda davaya devam olunacağını öngörmüştür. Bu nedenle Kanun koyucunun dava sırasında meydana gelen ehliyetle ilişkin değişikliklerde davaya normal seyrinde devam olunamayacağını kabul ettiğine göre, dava açıldığı sırada hak ehliyetine sahip olmayan ve hukuk alanında varlığı bulunmayan tüzel kişi adına açılan davada, davacının taraf ehliyetine sahip olmadığı hususu gözardı edilerek, tesis edilen işlemin hukuka aykırılığı ön plana çıkarılmak suretiyle işin esası incelenerek karar verilmesi gerektiği yönündeki görüş hem kanun koyucunun iradesine hem de İdari Yargılama Usulü Kanunu' nun bütünlüğüne aykırı olduğu kanaatindeyim.

4. İdari Yargıda Husumet

İdari davada davalı, işlem veya eylemlerinden dolayı kendisine karşı dava açılmış olan ve davacının iddialarına karşı savunma yapmak ve davanın neticesine katlanmak zorunda bulunan kişi veya kuruluştur.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun ehliyetle ilişkin olarak HMUK'a yapmış olduğu gönderme “ Husumet” ehliyetini kapsamadığından, husumete ilişkin ehliyet yasal düzenlemeye kavuşturulmamış yada kavuşturulamamış olan bu yönünün

içtihatlarla şekillendirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Davalının taraf ve kendisine karşı açılan davayı yürütebilme ehliyetinin HMUK hükümlerine göre değil, idare hukuku kurallarına göre içtihatlarla belirlenmesi eşyanın tabiatı gereğidir. HMUK dalında yer alan muhtelif kuruluş ve teşkilat birimlerini hukuk düzeninin kendilerine hak ve fiil ehliyeti tanıdığı tüzel kişilerle ilgili kurallara aynen tabi tutmak her zaman ihtiyacı karşılamayabilir. Kanun koyucu da bu durumu görerek, İYUK'un 14. maddesinin 3/d bendinde davalı olabilme ve kendisine karşı açılmış bulunan davayı yürütebilme yeteneğini anlatmak üzere, ehliyetten ayrı bir deyim olarak husumet deyimini kullanmış ve esasına ilişkin olarak kural öngörmeyerek, şartlarını tayin ve tespiti yetkisini yargı yerlerine terk etmiş bulunmaktadır.⁷⁵

Yukarıda değinildiği gibi 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanun'unun 14. maddesine göre, dava dilekçeleri Danıştayda tetkik hakimi, idare ve vergi mahkemelerinde ise mahkeme başkanı veya görevlendireceği bir üye tarafından, husumet yönünden de ilk incelemeye tabi tutulacağı ve husumet yönünden davanın hasım gösterilmeden veya yanlış hasım gösterilerek açılması halinde, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine karar verileceği düzenlemesine yer verilmiştir. Mahkemece verilecek bu karara karşı itiraz, temyiz veya karar düzeltme yoluna başvurulabilme imkanı kanunen olanaklı değildir. Uygulamada bu kararlar hasım düzeltme ara kararı olarak alınmakta, davalıya ve davacıya tebliğ edilmektedir.

İdari davalarda dava dilekçesinde tarafların ad ve soyadının gösterilmesi gerekmektedir. Öte yandan İdari Yargılama Usulü Kanununun 24. maddesine göre de, İdari yargı mahkemeleri tarafından verilecek kararlarda tarafların adlarının, soyadlarının ve unvanlarının yer alması öngörülmüştür. Hatta mahkeme kararında iki tarafın adı ve soyadına ilişkin yanlışlıkların, yanlışlıkların düzeltilmesi yoluyla giderilmesi kurumunun Kanunda düzenlendiği görülmektedir.

İdari yargıda davalının saptanması kamu düzenine ilişkindir. Davada hasmın doğru gösterilip gösterilmediği hususu davaya bakan mahkeme tarafından kendiliğinden incelenecektir. Davacı dava dilekçesinde hasmı yanlış göstermiş ya da hasım göstermemiş olsa dahi Mahkeme tarafından davalı olabilecek idare tespit edilip hasım

⁷⁵ YENİCE /ESİN; age, s.456 v.d., KAPLAN; age, s.30 vd.

düzeltilme yoluyla bu eksiklik veya yanlışlık giderilecektir. Mahkeme uyuşmazlığın her safhasında gerçek hasma ilişkin sorunu giderebilecektir. Dilekçe ve savunma aşamaları geçtikten sonra dahi hasım düzeltilmesi ihtiyacı veya eksikliği tespit edildiğinde, Mahkeme dilekçeyi gerçek hasma tebliğ ederek adil yargılanmanın gereği olarak tebligat ve savunma verme işlemlerini yeniden tamamlayacaktır.

İdari Yargı mercilerince gerçek hasmın tespit edilmemesi halinde, uyuşmazlık konusu işlem veya eylemi yapan idare tarafından savunma hakkı kullanılamayacağı gibi, mahkeme tarafından uyuşmazlığın çözümünde gerekli bilgi ve belgelere ulaşılması mümkün olmayacak ve verilen mahkeme kararının uygulanmasında hukuki ve fiili engeller ortaya çıkabilecektir. Bu nedenlerle açılan idari davada gerçek hasmın tespiti önem arz etmektedir.

İptal ve tam yargı davalarında idari işlemi kesin olarak tesis eden makam veya mercilerdir. Genel olarak idari dava idari işlemi yapan, idari eylemi yapan, idari sözleşmelerde idari sözleşmeyi yapan kurum yada kuruluşa karşı açılacaktır.

Yukarıda değinildiği gibi, idari davada mümkün oldukça davalı olarak tüzel kişiliğe sahip kamu kurum ve kuruluşlar gösterilmesi gerekmekte ise de, tüzel kişiliğe sahip bulunmayan idari kuruluşlara karşı dava açılıp görülmesinin içtihatlarla öteden beri kabul edildiği ve Danıştay kararları arasında bu konuda bir çelişki ve uyumsuzluk ortaya çıkmadığı görülmektedir.

B. DAVA EHLİYETİ

Çalışmanın 1. Bölümünde değinildiği gibi dava ehliyeti, bir davada kişinin kendisinin veya yetkili kılacağı bir vekil aracılığıyla davacı ya da davalı olarak davayı takip etme ve usul işlemleri yapabilme ehliyetidir. Medeni hakları kullanma yani fiil ehliyetine sahip olan gerçek ve tüzel kişiler, dava ehliyetine sahiptir. Dava ehliyeti fiil ehliyetinin usul hukukundaki aldığı şekildedir.⁷⁶

⁷⁶ KURU/ ARSLAN/ YILMAZ; age, , s. 224.

Bir davada taraf olabilmek için hak ehliyetine sahip olmak yeterli olmakla birlikte, idari veya vergi davasını açabilmek için hak ehliyetine sahip olmak yeterli olmaz. Buna ek olarak fiil ehliyetine sahip olmak gerekir.⁷⁷

Gerçek ve tüzel kişiler fiil ehliyeti ve dolayısıyla da dava ehliyeti bakımından farklı düzenlemelere tabi olduğundan gerçek ve tüzel kişilerin dava ehliyetinin ayrı ayrı açıklanmasında fayda vardır.

Gerçek ve tüzel kişilerin dava ehliyetinin açıklığa kavuşturulması için İYUK 31. maddesi atfi gereği Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Medeni Kanuna başvurmak gerekmektedir.

1. Gerçek Kişilerin Dava Ehliyeti

Gerçek kişilerde medeni hakları kullanma yeteneği, yaş ve temyiz kudreti gibi bazı koşullara bağlanmıştır.⁷⁸

Bütün gerçek kişiler kişi oldukları sürece hak ehliyetine sahip oldukları halde, fiil ehliyetine her zaman sahip değildirler. Fiil ehliyetine yani medeni hakları kullanabilmek için temyiz kudretine ve ergin (reşit) olmaya ihtiyaç vardır. Gerçek kişilerin medeni hakları kullanma ehliyetini tamamen veya kısmen eksilten durumlar söz konusu olması halinde, bu kişiler adına kanun koyucu tarafından o kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar dışındaki haklar, kanuni temsilcisi tarafından kullanılır.⁷⁹

Yukarıda da ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere, dava ehliyetini etkileyen sebepler ayırt etme gücüne sahiplik, ergin olma, küçük ve kısıtlılıktır.

Gerçek kişiler fiil ehliyeti ve dava ehliyeti bakımından ehliyetinin eksik ya da tam olması olasıklarına göre tam ehliyetli, tam ehliyetsiz, sınırlı ehliyetsiz ve sınırlı ehliyetli olarak incelenebilir.

⁷⁷ CANDAN; age , s.693 v.d.

⁷⁸ GÖZÜBÜYÜK; age, s.365.

⁷⁹ CANDAN; age, 694.

a) Tam Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Temyiz kudretine sahip ve ergin olup kısıtlı olmayan her kişi tam ehliyetli olarak tam dava ehliyetine sahiptir.⁸⁰

Tam ehliyetliler kendi fiilleriyle kanunun koyduğu sınırlar içerisinde kalmak şartıyla hukuki işlemleri ile kendi lehlerine ve aleyhlerine her türlü haklar ve borçlar yaratabilirler. Tam ehliyetli gerçek kişi bir hakkın yerine getirilmesini sağlamak amacıyla kendisi dava açabileceği gibi kendisine karşı açılacak davalarda mahkemede hazır bulunarak usul hukukuna ilişkin tüm işlemleri bizzat yapabilir.⁸¹

Tam ehliyete sahip olan gerçek kişiler davasını bizzat açabileceği gibi avukatları aracılığı ile açıp takip edebilirler(HUMK m.59). Tam ehliyetli gerçek kişiler adına açılan davalar sadece avukatları aracılığıyla takip edilir. Tam ehliyetli gerçek kişi adına avukat olmayan kişiler tarafından dava açılıp takip edilmesi olanaklı değildir.⁸²

Bu konu ile ilgili Danıştay 8. Dairesi şöyle bir karar vermiştir; Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasasının 38. maddesinde, "Davaya ehliyet Kanunu medeni ile tayin olunmuştur." hükmüne, 59. maddesinde de, "Dava ikamesine ehil olan her şahıs davasını bizzat veyahut intihap edeceği vekil vasıtasıyla ikame ve takip edebilir. Kanuni mümessiller dahi bu hakkı haizdir." hükmüne yer verilmiştir.

Türk Medeni Yasasının 9. maddesinde, fiil ehliyetine sahip olan kimsenin, kendi fiilleriyle hak edinebileceği ve borç altına girebileceği, 10. maddesinde ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyetinin bulunduğu, 11. maddesinde de, erginliğin onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlayacağı hükme bağlanmıştır. "Hukuk Usulü Muhakemeleri Yasası ve Türk Medeni Yasasının yukarıda anılan hükümleri gereği, 1978 doğumlu olan oğlunun davanın açıldığı 16.08.2002 tarihinde 24 yaşında olup, dava açma ehliyeti bulunduğu açık olduğundan anne olduğu anlaşılan davacının dava açmasında usul hukukuna uyarlık bulunmadığı açıktır. Öte yandan davacının oğlunun pasaport sorunu nedeniyle yurda giriş yapamadığı

⁸⁰ KURU/ARSLAN/ YILMAZ; age, s. 224.

⁸¹ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.319.

⁸² KARAVELİOĞLU; age, s.988.

görülmüşse de yurtdışından göndereceği vekâletname ile davasını açabileceği tabiidir, bu nedenle davanın ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir.⁸³

b) Tam Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Ayırt etme gücüne sahip olmayan küçükler ile kısıtlı olanların fiil ehliyetleri yoktur(M.K.m.14). Yani tam ehliyetsizdirler. Yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı, alkollü olma ve uyuşturucu madde bağımlılığı gibi haller kişinin ayırt etme gücünü ortadan kaldırır. Kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukukî sonuç doğurmaz(M.K.15).

Ayırt etme gücüne sahip olmanın sebebi yaş küçüklüğü ya da akli nedenlerden olmasının fiil ehliyetinin yoksunluğu üzerinde bir önemi olmadığı gibi ayırt etme gücünden yoksun olmanın sürekli ya da geçici olmasında bu halin devamı sırasında kişinin fiil ehliyetsizliği üzerinde bir etkisi bulunmamaktadır. Ayırt etme gücü bulunmayanların oluşturduğu tam ehliyetsizlerin hukuki işlem ve haksız fiillerden sorumlu olma ehliyetleri bulunmadığı gibi, dava ehliyetine de sahip değildirler. Bu nedenle davalarda davacı ya da davalı sıfatıyla usul hukukuna ilişkin işlemlerini bizzat yapmalarına hukuken olanak bulunmamaktadır. Tam ehliyetsizler normal olarak bir kanuni temsilciye sahiptirler. Ayırt etme gücünden yoksun kişi küçük ise, velayet altında bulunduğu için kanuni temsilcisi ana ve babası, yani velileridir. Ergin durumunda bulunanlar açısından baktığımızda, bu kişiler akıl hastası ya da akıl zayıflığı veya uyuşturucu madde bağımlısı oldukları için kısıtlandıklarında, kendilerine mahkeme kararıyla vasi atanacağından, bu kişilerin yasal temsilcileri vasileridir. Tam ehliyetsizlerin kanuni temsilcileri, onlar adına hukuki işlemleri ve usul hukukuna ilişkin işlemleri yapma yetkisine sahiptir.⁸⁴

Kanuni temsilcilerden olan vasi, vesayet altındaki küçüğün veya kısıtlının kişiliği ve malvarlığı ile ilgili bütün menfaatlerini korumak ve hukukî işlemlerde onu temsil etmekle yükümlü olan kişidir(M.K. m.403).

⁸³ Dan. 8. D., E. 2002/3600, K.2004/1956, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 10.02.2009.

⁸⁴ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.321.

Dava ehliyeti olmayan kişiler adına dava kanuni temsilcisi tarafından açılır. Kanuni temsilciler bu tür davalarda taraf değildirler. Taraf olan kişi kanuni temsilci tarafından temsil edilen küçük ya da kısıtlıdır. Bu nedenle kanuni temsilci tarafından yapılan usul işlemleri taraf olan küçük ya da kısıtlı hakkında hüküm ifade eder. Küçük üzerinde velayet hakkına sahip olan kişiye veli denir⁸⁵

Ergin olmayan çocuk, ana ve babasının velâyeti altındadır. Yasal sebep olmadıkça velâyet ana ve babadan alınmaz. Hâkim vasi atanmasına gerek görmedikçe, kısıtlanan ergin çocuklar da ana ve babanın velâyeti altında kalırlar(M.K. m.335). Evlilik devam ettiği sürece ana ve baba velâyeti birlikte kullanırlar. Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir. Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir.

Ana ve baba evli değilse velâyet anaya aittir. Ana küçük, kısıtlı veya ölmüş ya da velâyet kendisinden alınmışsa hâkim, çocuğun menfaatine göre, vasi atar veya velâyeti babaya verir(M.K. m.337)

Vasinin veya vasi hakkındaki hükümlere tabi bulunan ve belirli işleri görmek veya mal varlığını yönetmek için atanan kayyımın küçük ya da kısıtlı adına dava açabilmesi için vesayet makamının iznine ihtiyaç vardır. İzni verecek olan vesayet makamı sulh hukuk mahkemesidir(M.K. m.462/8). Tam ehliyetsizlerin kanuni temsilcileri bu kişiler adına davayı bizzat açabileceği gibi vekil tayin edeceği avukat aracılığıyla da dava açabilirler.⁸⁶

Danıştay, Sulh Mahkemesinden izin alınmadan, vasi tarafından açılan davaya ait dilekçenin İYUK' nun 15/1-d maddesi uyarınca reddi gerekeceğine hükmetmiştir.⁸⁷

⁸⁵ KURU/ ARSLAN/ YILMAZ; age, s. 226.

⁸⁶ CANDAN; age, s. 695.

⁸⁷ Dan 3. D., E. 1990/3465, K.1992/3915, DD, S.87, s.188 nakleden CANDAN, age, s. 695.

c) Sınırlı Ehliyetsiz Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Yukarıda açıklandığı gibi ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlılar kural olarak dava ehliyetine sahip değildirler(HUMK. M.38, M.K. m. 16/1). Bu nedenle mümeyyiz küçük ve kısıtlılar davalarda kanuni temsilcileri tarafından temsil edilirler.

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir(M.K. m. 16.)

Sınırlı ehliyetsizler kendi işlemleriyle borç altına girememekle beraber içeriği itibariyle kendisine yararlar ve haklar sağlayan işlemleri kanuni temsilcinin rızasına ihtiyaç olmaksızın yapabilirler.

Medeni Kanunun 359. maddesine göre, ana ve baba tarafından bir meslek veya sanat ile uğraşması için çocuğa kendi malından verilen kısmın veya kendi kişisel kazancının yönetimi ve bunlardan yararlanma hakkı çocuğa aittir. Yine aynı Kanun'un 453. maddesine göre, vesayet altındaki kişiye vesayet makamı tarafından bir meslek veya sanatın yürütülmesi için izin verilmiş ise, o kişi bununla ilgili her türlü olağan işlemleri yapmaya yetkilidir ve bu tür işlemlerden dolayı bütün malvarlığı ile sorumludur. Bu hükümlerden de anlaşılacağı üzere ayırt etme gücüne sahip küçük ya da kısıtlıya bir meslek veya sanat ile uğraşması için yetki verildiğinde küçük yada kısıtlı bu işlemlerle sınırlı olmak üzere kanuni temsilcisinin rızasına ihtiyaç duymadan her türlü olağan işleri yapabilecektir. Burada bir meslek ve sanat için mezun kılınan küçük veya kısıtlının bu işlemlerle ilgili dava açmaya yetkili olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Baki KURU' ya göre Mahkeme tarafından bir meslek veya sanat ile uğraşmaya izin verilen vesayet altındaki kimse bu meslek ve sanatın gereği olarak yaptığı işlemlerle ilgili davalarda dava ehliyetine sahiptir.⁸⁸

Turgut Candan'a göre ise, dava açmanın, meslek ve sanatın yürütümü ile ilgili olağan iş olarak kabulü olanaklı değildir. Medeni Kanun' un 462. maddesinin 8. bendinde de, bu konuyla ilgili olarak herhangi bir ayırım yapılmaksızın, dava

⁸⁸ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 225.

açılmasının vesayet makamının iznine tabi olduğu düzenlemesine yer verilmiştir. Bu nedenle, bir meslek veya sanat ile uğraşmaya izin verilen vesayet altındaki kimselerde, davayı, yasal temsilcileri vasıtasıyla ve gerektiği takdirde vesayet makamının iznini alınmış olması şartıyla açabilirler.⁸⁹

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, kişiye sıkı sıkı olarak bağlı haklarını kullanmada kanuni temsilcilerinin rızasına muhtaç değildir. Bu nedenle, kişiye sıkı sıkı bağlı haklarla ilgili davalarda kural olarak dava ehliyetine de sahiptirler. Ayrılık, boşanma, babalık, manevi tazminat davalarında olduğu gibi.⁹⁰

Sınırlı ehliyetsizlerin kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları onlar adına yasal temsilci tarafından hiçbir surette kullanılamaz. Sınırlı ehliyetsizler bu hakların kullanılması bakımından kanun gereği tam ehliyetli kişilerle eşit tutulmuşlardır. Ancak Kanun koyucu nişanlanma ve evlenme hakkının kullanılmasını yasal temsilcinin rızasına tabi tutmuştur. Yasal temsilcinin rızasına tabi tutulan bu haklar rıza verildiği takdirde yine asıl hak sahibi olan sınırlı ehliyetsiz tarafından kullanılacaktır. Ancak yasal temsilci sadece hakkın kullanılmasına rıza gösterme hususunda takdir yetkisine sahiptir. Yasal temsilcinin rıza vermekten haklı sebep olmaksızın kaçınması halinde, bu kaçınma hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirilir. Böyle bir durumda sınırlı ehliyetsizin Mahkemeye başvurma hakkı bulunmaktadır.⁹¹

Sınırlı ehliyetsizler, bizzat kendi fiilleriyle haklar ve borçlar yaratma gücüne sahip oldukları konularla sınırlı olmak üzere dava ehliyetine de sahiptirler, yani bu alanlarla ilgili olan uyuşmazlıklarında dava açabilecekleri gibi, davacı sıfatıyla usul hukuku işlemlerini de bizzat yapabilirler. Yine kendilerine karşı açılmış bulunan davalarda da davalı olarak mahkemelerde bizzat bulunabilirler ve usul hukuku işlemlerini bizzat yapabilirler. Bu konularda yasal temsilcilerinin rızasını almaya muhtaç değildirler.⁹²

Sınırlı ehliyetsizler kural olarak dava ehliyetine sahip değildirler(HUMK. M.38, M.K. m. 16/1). Şayet sınırlı ehliyetsiz bir küçük ve kısıtlının kanuni temsilcisi

⁸⁹ CANDAN; age, s. 695 v.d.

⁹⁰ KURU/ARSLAN/YILMAZ; age, s. 225.

⁹¹ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.342.

⁹² AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.343, İç. Bir. Kar. 15.04.1942, 14/9, Olgaç, s.50.

tarafından açılıp takip edilmesi gereken bir idari veya vergi davası bizzat ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlı tarafından açılması durumunda kural olarak dava, ehliyet yönünden reddedilecektir.

Konuyla ilgili olarak Danıştay 11. dairesi bir kararında, kendisine vasi tayin olunarak hacir altına alınan davacının medeni hakları kullanma kudretinden yoksun olduğundan, dava ehliyetinin bulunmadığı ve kendi imzasıyla açtığı davanın ehliyet yönünden reddi gerekeceğine hükmetmiştir.⁹³ Danıştay 10. Dairesi bir kararında, hükümlü bulunan ve kendisine vasi tayin edilmeyen davacı tarafından açılan davanın ehliyet yönünden reddi gerekeceğine hükmetmiştir.⁹⁴

Vasi atanmadan, kanuni hacir altında bulunan mahkumun, kendisi, ya da vekili tarafından dava açılması durumunda, mahkemenin, ehliyetten davayı reddetme yerine, durumu Cumhuriyet Savcılığına bildirerek, vasi atanmasını sağlaması ve vasi atandıktan sonra, vasiye, davaya izin verip vermeyeceğini bildirebilmesi için bir süre vermesi gerekir.⁹⁵

Nitekim Danıştay Onuncu Dairesi son yıllarda konuya ilişkin olarak vermiş olduğu kararlarda, vasi tayininin beklenerek vasinin dava açılmasına icazet verip vermeyeceğinin beklenmesi gerektiğine ilişkin içtihat geliştirdiğini görmekteyiz. Danıştay 10. Dairesi, 12 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum olan davacının vermiş olduğu vekaletnameye dayanılarak vekil aracılığıyla açılan davada, mahkemece davacının hükümlü olduğunun tespiti üzerine, öncelikle davacıya vasi tayin edilmesinin gerekip gerekmediğinin, vasi tayini gereken bir durum var ise vasi tayin edilip edilmediğinin araştırılması, vasi tayin edilmiş ise vasi tarafından icazet verilebilmesi ve davanın takip edilebilmesi için durumun vasiye bildirilmesi, vasi tayin edilmemiş ise, vasi atanması prosedürünün tamamlanmasına kadar 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 42. maddesi uyarınca yargılamanın durdurularak sonucun beklenilmesi, vasi atandıktan sonra da davacının açmış olduğu davaya icazet verip vermeyeceğini bildirmesi için ek süre verilmesi, icazet verilmesi halinde davaya kanuni temsilci tarafından devam edilmesi, icazet verilmemesi halinde davanın ehliyet yönünden

⁹³ Dan.11. D., E: 2002/4552, K: 2004/4256, DD, 2005, Y.35, S.109, s.330, nakleden CANDAN; age, s. 696.

⁹⁴ Dan.10. D., E: 1988/3078, K: 1989/547, DD, 2005, S.76-77, s.705, CANDAN; age, s. 695.

⁹⁵ GÖZÜBÜYÜK; age, s.367.

reddedilmesi gerektiğine karar vermiştir.⁹⁶

d) Sınırlı Ehliyetli Gerçek Kişinin Dava Ehliyeti

Yasal Danışmanlık başlığı altında düzenlenen Türk Medeni Kanun'un 429' uncu maddesine göre, kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlanması gerekli görülen ergin bir kişiye aynı madde hükmünde öngörülen işlerde görüşü alınmak üzere bir yasal danışman atanacağı kuralına yer verilmiştir. Kanunda yasal danışmandan görüşü alınması gereken işlerin başında dava açma ve sulh olma düzenlenmiştir.

Sınırlı ehliyetlilikte kural kişinin ehliyetli olmasıdır. Yani bu sınıfa girenler esas itibariyle ehliyetli kişilerdir. Sadece kanun gereği bazı işlemleri yasal danışmanlarının görüşünü alarak yapabileceklerdir. Dava açmak ve sulh olmak da bu tür işlerden olduğundan, kendilerine yasal danışman tayin olunan kimseler, yasal danışmanlarının görüşünü almak suretiyle, bizzat, idari veya vergi davası açabilirler ve açtığı davaları takip edebilirler.⁹⁷

2. Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti

Yukarıda değinildiği üzere tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar(M.K. 49). Özel hükümler uyarınca tüzel kişilik yani taraf ehliyetini kazanan tüzel kişilerin dava ehliyetine sahip olabilmesi için kanun ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olması gerekmektedir. Kanun ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olan diğer bir deyişle fiil ehliyetini kazanan tüzel kişi, iradesini organları aracılığıyla açıklayacaktır ve organlar, hukukî işlemleri ve diğer bütün fiilleriyle tüzel kişiyi borç altına sokacaklardır(M.K. 49).

Tüzel kişilerin fiil ehliyetine sahip olması nedeniyle dava ehliyetine de sahip bulunmaktadır. Tüzel kişiler davaları yetkili organları aracılığı ile takip ederler(HUMK.

⁹⁶ Dan. 10.D., E: 2003/2567, K: 2005/1980, DD, S. 110, s.288 v.d.

⁹⁷ CANDAN; age, s. 696.

m.39/1, M.K. m.50). Açılan davalarda tüzel kişilerin organları kanuni temsilci konumundadırlar. Tüzel kişinin organı dava takibinde işlemleri kendisinin avukat olması zorunluluğu bulunmadan bizzat veya müştereken imza ile takip edebileceği gibi tüzel kişinin yetkili organı idari veya vergi davasını açmak ve takip etmesi amacıyla baroya kayıtlı bir avukatı vekil tayin edebilir.⁹⁸

Tüzel kişilerin dava açma ve davayı takip ehliyetinin kullanılması açısından kanuni temsilcinin belirlenmesi, her türlü iş veya işlemleri tüzel kişi adına yapma, tüzel kişiyi yönetme, tüzel kişiyi üçüncü şahıslar nezdinde temsil etme yetkisinin tüzel kişinin özel kanunu, tüzüğü veya ana sözleşmesinde hangi organa verildiği hususunun bilinmesine bağlıdır ve bu belirlemeyi tüzel kişilerinin türü dikkate alınarak yapılması gerekmektedir.⁹⁹

a) Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti

Özel hukuk tüzel kişileri, kuruluş ve işleyişleri açısından özel hukuk hükümlerine tabi olan tüzel kişilerdir.¹⁰⁰

Özel hukuk tüzel kişileri fiil ehliyetine(medeni hakları kullanma) sahip olduklarından dolayı dava ehliyetine de haiz bulunmaktadır. Tüzel kişilerin dava ehliyeti açısından takibe yetkili organları, dış organları, yani tüzel kişileri üçüncü şahıslara karşı temsil eden organlarıdır. Örnek olarak Yönetim Kurulu ve müdürler gösterilebilir.¹⁰¹ Tüzel kişilerin temsil organları, tüzel kişi adına bu kişileri temsile yetkili organlardır ve kanunlarla belirlenmiştir.¹⁰²

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 39. maddesi hükmüne göre, tüzel kişinin organı bir davayı açması açısından diğer bir organın muvafakatını alması gerekli ise bu izin alındıktan sonra yetkili organ dava açabilecektir. Örnek vermek gerekirse, Anonim şirket yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğu nedeniyle bu üyelere karşı şirket adına

⁹⁸ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 228.

⁹⁹ CANDAN; age, s. 697.

¹⁰⁰ CANDAN; age, s. 697.

¹⁰¹ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 229.

¹⁰² SABAN; age, s. 101.

şirket denetçileri tarafından tazminat davası açılması için başka bir organ olan genel kurulun kararıyla dava açılmasına izin vermiş olması gerekmektedir.¹⁰³

Özel hukuk tüzel kişileri şubeleri, tüzel kişiliğin organı olduğu tüzel kişinin ana sözleşmesi veya tüzüğünde gösterilmediği takdirde tüzel kişiyi temsil ve onun adına dava açarak takip etme yetkisi bulunmamaktadır. Danıştay Yedinci Dairesi, banka şubesi adına düzenlenen ve tebliğ edilen ihbarnameyle istenilen vergi aslına yönelik olarak şube müdürü tarafından açılan davada, davacı şube adına mükellefiyet tesis edildiği, buna dayanılarak düzenlenen ihbarnamelerle bu şubeye mükellefiyet yükletildiği, her ne kadar şube adına daha sonra düzenlenecek ödeme emrine banka şubesi tarafından böyle bir borcu bulunmadığı ileri sürülerek itiraz edilebilirse de, aynı itiraz hakkının şubenin mükellefiyet altına alınması halinde de mevcut olduğunun kabulüne mani bir hal bulunmadığı, aksine banka şubesinin kendisine yöneltilen mükellefiyetten kurtulmak, kendi hukukunu korumak hakkına sahip olduğunun yorum yoluyla da kabulü gerekeceği, açtığı davanın ehliyet yönünden reddi sonucu, yine aynı şube adına ödeme emri düzenlenmesi halinde vergi aslının kesinleşip kesinleşmediği, 6183 sayılı Kanunun 58.maddesine dayanarak böyle bir borcu olmadığı yolunda defide bulunup bulunmayacağı hususlarının tartışma konusu olacağı ve verginin kesinleştiği sonucuna varıldığı takdirde ise bunun adalet ve hakkaniyete uygun olup olmadığının düşünülmesi zorunluluğu ve sonucunu doğuracağı açık bulunmaktadır. Esasen, 213 sayılı Kanunun 10.maddesinde de tüzel kişiliği olmayan teşekküllerin mükellef veya sorumlu tutulmaları halinde bunlara düşen ödevlerin bunları idare edenler tarafından yerine getirileceğine hükmolunmak suretiyle, konuya kısmen de olsa bir açıklık getirildiği, açıklanan hususların göz önünde tutulması suretiyle yorumlanması ve banka şubesi müdürüne bu madde hükmüyle dava hakkı tanındığının kabulü gerektiğine karar vermiştir. Ancak kararın azlık oyunda, anonim şirketleri, yargı mercilerinde temsil yetkisinin tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklerine ait olması ve şube müdürlüklerinin tüzel kişiliği temsil yetkisinin bulunmaması karşısında, banka şube müdürlüğü tarafından açılan davayı, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 15.maddesinin 1/b fıkrası uyarınca ehliyet yönünden reddeden vergi mahkemesi kararının onanması gerektiği belirtilmiştir.¹⁰⁴

¹⁰³ ASLAN, Fethi; İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991, s.36.

¹⁰⁴ Dan., 7. D, E. 1987/3132, K.1987/3104, DD, S 70-71, s. 362.

(1) Kar Amacı Taşımayan Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti

Sosyal, kültürel, mesleki dayanışma amacıyla ve diğer manevi amaçlarla kurulan kar amacı gütmeyen dernek, vakıf ve sendikalar gibi tüzel kişilerdir.¹⁰⁵

(a) Derneklerin Dava Ehliyeti

Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir(1982 A.Y. m.33). Bu nedenle dernek kurma hakkı dayanağını anayasamızdan alan temel haklardandır. Dernek kurucularının fiil ehliyetine sahip olması gerekmektedir.

Dernekler, en az yedi gerçek kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır(M.K. m.56. Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülkî amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar. Taraf ehliyetini bu şekilde kazanan dernek, kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini de kazanır(M.K. 49). Bu şekilde fiil ehliyetini kazanan dernek dava ehliyetine de sahip olacaktır.

Derneğin zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Temsil görevi, yönetim kurulunca, üyelere birine veya bir üçüncü kişiye verilebilir. Dernek tarafından açılan davalarda temsil görevine sahip olan üyeler veya kendisine yetki verilen üçüncü şahıs dernek adına davayı açıp takip edebilecektir.

Dernek tüzüğünde veya yönetim kurulunca belirlenen kurallara göre üye veya kendisine temsil yetkisi verilen kişi veya kişiler belirlenen esaslara istinaden dernek adına birlikte veya münferit imza ile dernek adına dava açıp takip edebilirler. Ancak temsil yetkisinin kullanılması birden fazla üye tarafından müşterek imza ile kullanılması gerektiği hususu kararlaştırılmışsa, dava dilekçesi birlikte imza ile yetkilendirilen

¹⁰⁵ CANDAN; age, s. 697.

üyelerin hepsi tarafından imzalanarak düzenlenmesi gerekir. Aksi durumda dava ehliyet bakımından reddedilebilir.¹⁰⁶

Dernek tüzel kişileri, kuruluş amaçlarıyla sınırlı olmak üzere dava açma hakkına sahiptirler. Dernekler sadece üyelerini ilgilendiren işlem ve eylemlere karşı kural olarak dava açamazlar. Ancak dernek tüzüğünde veya kuruluş yasalarında üyeleri ilgilendiren işlemlerin derneğin de hak ve menfaatini ilgilendirdiğine ilişkin hükümler bulunması durumunda derneğin üyeleri ilgilendiren işlemlere karşı dava açabileceğinin kabul edilmesi gerekir.

Danıştay 8. Dairesi bir kararında, dernek, tüzel kişiliğini ilgilendiren konularda dava açabileceği, üyelerini ilgilendiren konularda ise derneğin üyeleri adına bir avukat gibi dava açma olanağı olmadığı, olayda İl Trafik Komisyonunun açılacak olan 2.dolmuş hattında çalıştırılacak kişilerin saptanmasına ilişkin işlemin derneği doğrudan ilgilendirmediğinden ve davacı derneğin bağlı bulunduğu 507 sayılı Esnaf ve Küçük Sanatkârları Yasası kurallarına göre de, üyelerinin yararlarını ilgilendiren konularda dava ehliyetine sahip bulunmadığından davanın ehliyet yönünden incelenmesi gerekirken işin esasının incelenmesinde isabet görülmediğine hükmetmiştir.¹⁰⁷

Danıştay İdare Dava Daireleri, TEKEL'de görev tahsisli konut verilecek ünvanların yer aldığı cetvelin yeniden düzenlenmesine ve cetvelde başmüfettiş ve müfettiş ünvanlarına yer verilmemesine ilişkin Tekel Genel Müdürlüğü Yönetim Kurulu Kararının iptali istemiyle Tekel Müfettişleri Derneği tarafından açılan davada, Tekel Müfettişleri Derneğinin Ana Tüzüğünde yer alan ve Derneğin Konusu ve Amacı kenar başlıklı 3. maddesinde, Derneğin amacı üyelerinin tüm demokratik, ekonomik, sosyal ve özlük haklarını koruyup geliştirerek birleşmelerini ve dayanışmalarını sağlamak, derneğin faaliyetleri kenar başlığını taşıyan 4. maddesinin a fıkrasında da, üyelerinin tümünü ilgilendiren mesleki sorunların çözülmesi, üyelerinin personel hukukundan doğan haklarının savunulması ve yeni hakların elde edilmesi için çalışmak olarak belirlenen amacı ve faaliyeti gözönüne alındığında, Tekel Genel Müdürlüğünün, Genel Müdürlük merkez teşkilatında görev tahsisli konut verilecek ünvanlar arasında

¹⁰⁶ CANDAN; age, s. 698.

¹⁰⁷ Dan. 8. D., E. 1990/494, K. 1991/348, DD, S 82-83, s. 714.

başmüfettiş ve müfettişlere yer verilmemesine ilişkin Yönetim Kurulu Kararı, dernek üyelerinin personel hukukundan doğan haklarını kısıtlayan niteliği ile doğrudan doğruya üyelerinin demokratik, ekonomik, sosyal ve özlük haklarını korumak amacıyla kurulan davacı derneğin faaliyet alanına giren ve bu dernek kişiliğinin hak ve çıkarlarını ilgilendiren konulardan olduğundan, anılan işleme karşı dava açmakta derneğin hukuki menfaati bulunduğu anlaşılmakta olup; davacı derneğin subjektif ehliyetinin varlığı kabul edilmek suretiyle davanın esasının incelenmesi gerektiğine karar vermiştir.¹⁰⁸

Dernekler, gerekli görülen yerlerde genel kurul kararıyla şube açabilirler. Dernek şubelerinin derneği temsilen idari veya vergi davası açma ehliyeti bulunmamaktadır. İşlem şube adına tesis edilse ve şubeyi ilgilendirse dahi dava ehliyetine sahip değildir.

Danıştay İdare Dava Daireleri bir kararında, Tüketiciyi Koruma Derneği Samsun Şubesi tarafından açılan davada, Dernekler Kanununda dernek şubelerine özel olarak derneğin görevlerini yerine getirme konusunda hak ve yetki tanınmaması, aksine dernek tüzüğüne göre genel kurul ve merkez tarafından verilen görevleri ifa edecek olmaları, ayrıca derneklerin merkez yönetim kurullarının Dernekler Kanunu, Medeni Kanun ve tüzük hükümleri uyarınca derneği temsile yetkili ve görevli zorunlu organ olması ve bu yetki ve görevini başka organlara devredememesi karşısında, davacı dernek şubesinin tek başına açmış olduğu davada "dava açma ehliyeti"nin bulunduğunu kabul etmeye hukuken imkân bulunmadığına hükmetmiştir.¹⁰⁹

(b) Vakıfların Dava Ehliyeti

Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır(M.K. m.101). Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır(M.K.m.102). Bu şekilde hak ehliyetine sahip olan vakıf, gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetine ve dolayısıyla da dava ehliyetine sahip olacaktır. Amacın gerçekleşmesi olanaksız hâle geldiği ve değiştirilmesine de olanak bulunmadığı takdirde, vakıf kendiliğinden sona erer ve mahkeme kararıyla sicilden silinir(M.K. m.

¹⁰⁸ İDDGK, E. 1999/390, K. 2000/761, DD, S 104, s. 52 v.d.

¹⁰⁹ İDDGK., E. 2003/274, K. 2005/2169, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 14.02.2009.

116). Sicilden silinmek suretiyle vakfın taraf ve dava ehliyeti sona erecektir. Vakfın bir yönetim organının bulunması zorunludur. Vakfeden, vakıf senedinde gerekli gördüğü başka organları da gösterebilir.

Vakfın yönetim organının tek kişiden mi oluşacağı yoksa birden fazla kişiden mi teşekkül edeceği hususunu vakıf kuran tarafından vakıf senedinde belirlenebilir. Yönetim organının vakıf senedinde gösterilmemesi durumunda eksiklik tescil kararından önce Mahkeme vasıtasıyla tamamlattırılır. Yönetim organı ile ilgili tamamlama yapılmıyca kadar kanunen vakfa bir kayyım tayin edilmesi gerekir.¹¹⁰

29.05.1926 tarih ve 864 sayılı Kanun ile, Medeni Kanunun yürürlüğe girmesinden önce ve sonra kurulan vakıflar için ayrı uygulama getirilmiş, Medeni Kanunun yürürlüğünden önce kurulan vakıflar hakkında 05.06.1935 tarih ve 2762 sayılı Vakıflar Kanunu çıkartılarak bu dönemde kurulan vakıflarla ilgili düzenlemeler getirilmiştir. Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra kurulan vakıflara ise Türk Medeni Kanun hükümleri uygulanacaktır.¹¹¹

2762 sayılı Vakıflar Kanununa göre 1926 yılından önce kurulmuş vakıflardan olan Mazbut vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğünce idare edilirler. Genel Müdürlüğün idare ve temsil ettiği vakıflar da bir kül halinde hükmi şahsiyete sahiptir(V.K.m.6). Mazbut vakıfları ilgilendiren idari veya vergi davaları Vakıflar Genel Müdürlüğünce açılması gerekir. Aynı Kanuna göre, mütevelliliği vakfedenlerin fer'ilerine şart edilmiş vakıflara (Mülhak Vakıflar) denir. Bunlar mütevellileri tarafından idare olunurlar. Mülhak vakıflar ayrı tüzelkişiliğe sahiptirler, ancak Vakıflar Genel Müdürlüğünün denetimi altındadırlar(V.K. m.6).

Mülhak vakıflar mütevelliler tarafından idare olunur ve mütevelliler mülhak vakıfların mümessilleridirler(V.K. m.23). Mülhak vakıflar tarafından açılacak idari veya vergi davaları mülhak vakfın mütevellileri tarafından açılması gerekmektedir.¹¹²

¹¹⁰ AKINTÜRK/ AKİPEK; age, s.681 v.d.

¹¹¹ TOPUZ, İbrahim/ ÖZKAYA, Kadir; Açıklamalı-İçtihatlı İYUK, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, 2002, s.382.

¹¹² CANDAN; age, s. 699.

(c) Sendikaların Dava Ehliyeti

2821 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre sendikalar, işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri ve önceden izin almaksızın kurulabilen tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardır. Sendikalar, kurucuların, sendika ile ilgili belgeleri ve sendika tüzüğünü sendika merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermekle tüzelkişilik kazanırlar. Bu suretle sendika, hukuk âleminde hak sujesi olarak ortaya çıktığı gibi dava ehliyetini de kazanmış olmaktadır.

Sendikaların ve şubelerinin temsil yetkisi, sendika yönetim kurulu görevlerindedir(S.K.m.16). Bu yetki gerektiği takdirde üyelere bir veya bir kaçına yönetim kurulu tarafından verilebilir. Bu nedenle açılacak idari davanın sendikayı temsile yetkili kişi veya kişilerce imzalanacak dilekçelerle açılması gerekmektedir.¹¹³

Sendikalar kural olarak kendi kişiliğini ilgilendiren davaları açabilmektedir. Ancak Sendikalar Kanununun 32. maddesine göre, sendikaların faaliyetleri arasında çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve adetten doğan hususlarda işçileri ve işverenleri temsilen veya yazılı başvuruları üzerine, nakliye, neşir veya adi şirket mukaveleleri ile hizmet akdinden doğan hakları ve sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davadan ötürü husumete ehil olmak gösterilmiştir. Bu madde hükmü nedeniyle sendikaların dava çama ehliyetleri üyelerinin haklarını korumak maksadıyla genişletildiğini söyleyebiliriz.

Bu konuyla ilgili Danıştay 10.Dairesi vermiş olduğu bir kararında, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerin korunması ve geliştirilmesi amacıyla kurulmuş olan sendikaların, özelleştirme yoluyla satılan fabrikanın satışına ilişkin işleme karşı dava açma ehliyetlerinin bulunduğuna karar vermiştir.¹¹⁴

4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun 19'uncu maddesinin ikinci fıkrasının (f) bendinde, sendika ve konfederasyonların kuruluş amaçları doğrultusunda

¹¹³ CANDAN; age, s. 700.

¹¹⁴ Dan.10. D., E. 1995/4319, K. 1996/2743, DD, S 92, s. 767.

üyelerin idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında, ortak hak ve menfaatlerinin izlenmesinde veya hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini ve mirasçılarını, her düzeyde ve derecedeki yönetim ve yargı organları önünde temsil edeceği veya ettireceği, dava açacağı ve bu nedenle açılan davalarda taraf olacağı hükme bağlanmıştır.

Bu madde hükmünün yorumu ve uygulaması aşamasından sendikaların üyelerine ilişkin olarak tesis edilen bireysel işlemlere karşı üyeleri adına dava açıp açamayacaklarına ilişkin olarak Danıştay dairelerinin kararları arasında içtihat aykırılığı ortaya çıkmıştır. Bu aykırılık Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun 03.03.2006 tarihli kararı ile giderilmiştir,

Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulunun kararında, “4688 sayılı Kanununun 19/f maddesi uyarınca kamu görevlileri sendikalarına, üyelerinin haklarını korumak amacıyla tanınmış olan dava açma hakkının kullanımında sınırlamaya gidilmesi, Anayasanın hak arama hürriyetine ilişkin 36'ncı maddesi kuralına uygun düşmeyeceği gibi; 151 sayılı Sözleşmenin, yukarıda anılan 1'inci ve 3'üncü maddelerine de aykırılık oluşturacağını, İçtihatları birleştirme istemine konu daire kararlarında, sendikaların, genel düzenleyici işlemlere karşı dava açabilmeleri konusunda içtihat farklılığı bulunmamaktadır. Kamu görevlileri sendika ve üst kuruluşlarının, üyelerinin ortak, ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için kurulmuş tüzel kişilikler olarak diğer tüm tüzel kişilere tanınan kuruluş amaçları çerçevesinde ve bu amaçları gerçekleştirecek ölçüde yetkili organları vasıtasıyla taraf ve dava ehliyetlerinin varlığı karşısında 19'uncu maddenin (f) fıkrasının çıkarılış gayesinin bunlardan başka olduğu açıkça görülmektedir. 4688 sayılı Kanunun 19/f maddesi, sendika ve üst kuruluşlarının, bizzat taraf oldukları hukuki ilişkiler dolayısıyla davacı ve davalı oluş sıfatları ile ortak çıkarların korunması için tanınan davacı olabilme sıfatından başka, hukuki yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya bunların mirasçılarını her derecedeki yargı organları önünde temsil etmek ve dava açma hakkı tanımaktadır. Bu bağlamda kanun koyucu 19/f maddesi ile sendika ve üst kuruluşları, diğer tüzel kişiliklere genel hükümler uyarınca tanınan taraf olma ve dava açma ehliyetinin dışında, üyelerini ve bunların mirasçılarını temsil etme ve ettirme yetkisi ile donatmaktadır. Buna göre, söz konusu maddenin sendikalara ve üst kuruluşlarına tanıdığı yetkinin ehliyet değil temsil bağlamında değerlendirilmesi

gerekmektedir. Başka bir anlatımla kanun koyucu, getirdiği bu düzenleme ile, idare tarafından sendika üyesi kamu görevlisi hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemler nedeniyle bu ilişkinin tarafı olmayan sendika ve üst kuruluşa, üyesinin isteğine bağlı olarak uyuşmazlığın çözümünde taraf olarak kendisini temsil etme yetki ve sorumluluğu vermektedir. Gerek metindeki terimlere bağlı olarak maddenin yorumu, gerekse madde gerekçesi ile konuya ilişkin tarihsel süreç ve mevzuatımızda yapılan değişiklikler dikkate alındığında, kamu görevlileri sendika ve üst kuruluşlarının, sendika üyesi olan kamu görevlisinin isteği üzerine, statüsü ve bu statüsünden kaynaklanan hak, yükümlülük, görev ve sorumlulukları ile atama, nakil, disiplin ve personel hukukuna ilişkin diğer düzenlemelere dayalı olarak, üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı, üyelerini temsilen avukatları aracılığıyla dava açabilecekleri ve bu nedenle açılan davalarda taraf olabilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır. SONUÇ: 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun 19'uncu maddesinin (f) bendi uyarınca kamu görevlileri sendikaları ve üst kuruluşlarının üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı üyelerini temsilen dava açma ve bu nedenle açılan davalarda taraf olma hakkı bulunmaktadır.”¹¹⁵

(2) Kar Amacı Taşıyan Özel Hukuk Tüzel Kişilerin Dava Ehliyeti

Kar amacı sağlamak amacıyla kurulan kollektif, komandit, anonim, limited, kooperatif şirketleri gibi tüzel kişilerdir.¹¹⁶

(a) Kollektif Şirketlerin Dava Ehliyeti

Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerinden ibarettir ve ticaret şirketleri hükmi şahsiyeti haiz olup şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çevresi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler(T.K.m.136-137). Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek maksadıyla hakiki şahıslar arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirisinin mesuliyeti şirket alacaklarına karşı tahdit edilmemiş olan şirket, kollektif şirkettir(T.T.K. m.153).

¹¹⁵ İBK, E. 2005/1, K. 2006/1, 18.06.2006 gün ve 26202 sayılı R.G.

¹¹⁶ CANDAN; age, s. 700.

Kollektif şirket ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır. Ticaret Kanununun 160. maddesine göre, ortaklardan her biri ayrı ayrı şirketi idare hak ve vazifesini haizdir. Şu kadar ki; şirket mukavelesiyle veya ortakların ekseriyeti ile idare işleri, ortaklardan birine veya birkaçına yahut hepsine verilebilir. İdare işleri mukavele ile bir ortağa verilmiş ise, onun idare, hak ve vazifesi diğer ortaklar tarafından tahdit olunamayacağı gibi kendisi azil dahi olunamaz. Ancak, muhik sebepler mevcutsa, ortaklardan birinin talebi üzerine mahkeme kararı ile idare hak ve vazifesi tahdit veya nez'olunabilir. Vazifenin yerine getirilmesinde basiretsizlik, ağır ihmal veya idarede iktidarsızlık gibi haller, muhik sebep sayılır(T.T.K. m.161).

İdare işleri, şirket mukavelesi yapıldıktan sonra ittihaz edilen bir kararla bir ortağa verilmişse o ortak, ortakların ekseriyeti ile azledilebilir. Ekseriyet hasil olmadığı takdirde, idare işlerine bakan ortağın şirket mukavelesi hükümlerini ihlal ettiği iddiasıyla her bir ortak azil için mahkemeye müracaat edebilir. Şirket işlerinin idaresi, ortaklıkların hepsine veya birkaçına verilmiş ise bunların her biri yalnız başına salahiyetlidir. Bununla beraber şirketi idare ile mükellef olan ortaklardan bazısı, yapılacak bir işin, şirketin menfaatlerine uygun olmadığını beyan edecek olursa idare hak ve vazifesini haiz diğer ortaklar ekseriyetle o işi yapabilirler(T.T.K. m.162-163).

Şirketi ortaklara ve üçüncü şahıslara karşı temsil salahiyet ve vazifesi, tescil ve ilan edilen mukavelede aksine hüküm olmadıkça, 160'ncı madde gereğince şirket işlerini idare hak ve vazifesini haiz olanlara aittir(T.T.K. m.175). Bu madde hükmünden anlaşılacağı üzere şirket sözleşmesi ile özel olarak şirketi temsil edecek olanlar gösterildiği takdirde, şirket bu kişi veya kişilerce temsil olunacaktır. Şirketi temsil etmeye ehil olan kişi şirket adına her türlü işlemleri yapabileceği gibi şirket adına dava da açabilecektir. Ayrıca kollektif şirket tasfiye halinde ise şirketi mahkemelerde tasfiye memuru temsil edecektir.¹¹⁷

Danıştay 3. Dairesi bir kararında, davacının ortağı bulunduğu kollektif şirket adına kesilen kaçakçılık cezasına karşı açılan davayı kollektif şirket adına tek ceza ihbarnamesi ile kesilen kaçakçılık cezasına karşı, şirket yetkililerince dava açılması

¹¹⁷ CANDAN; age, s. 701.

gerekirken davacının vergi için düzenlendiği dava dilekçesine, şirket adına kesilen cezanın yarısını dahil ederek açtığı davada isabet bulunmadığından cezaya ilişkin davanın ehliyet yönünden reddine karar veren ilk derece mahkeme kararını; kollektif şirketlerde ortaklar şirket alacaklılarına karşı müteselsilen ve bütün malları ile sorumlu olduğundan, Türk Ticaret Kanununun 160.maddesi hükmü gereğince her bir ortak ayrı ayrı ortaklığı idare hak ve yetkisini haiz bulunmaktadır. Bu sebeple kollektif şirket adına kesilen cezanın ödenmesi bakımından ortakların şahsi sorumluluğu olduğundan; şirket adına kesilen cezaların her ortağın hukukunu etkilemesi yönünden; şirket adına kesilen vergi cezalarına karşı ortakların her birinin iptal davası açma olanağı bulunduğu gerekçesiyle bozulmasına hükmetmiştir.¹¹⁸

(b) Komandit Şirketlerin Dava Ehliyeti

Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek maksadı ile kurulan ve şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının mesuliyeti tahdit edilmemiş ve diğer ortak veya ortakların mesuliyeti muayyen bir sermaye ile tahdit edilmiş olan şirkete komandit şirket denir(T.T.K. m.243). Mesuliyetleri sınırlı olmayan ortaklara komandite, mesuliyeti sınırlı olanlara komanditer denir. Komandite ortakların hakiki şahıs olmaları lazımdır. Hükmi şahıslar ancak "komanditer" ortak olabilirler.

Ticaret şirketlerinden olan komandit şirket, kollektif şirketler gibi ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır. Bu suretle taraf ve dava ehliyetini de kazanmış olmaktadır. Türk Ticaret Kanunun komandit şirketlere özel olarak düzenlediği hükümler dışında kollektif şirkete ilişkin madde hükümleri komandit şirkete de uygulanır(T.T.K. m.257).

Ticaret Kanun' unun 257. madde hükmüne göre, Komandit şirketlerin idare ve temsili komandite ortaklara aittir. Komanditer ortaklar, şirketi temsil ve idare salahiyetini haiz değildirler. Şu kadar ki, şirket mukavelesinde aksine hüküm olmamak şartıyla komanditer ortak; yalnız ticari mümessil, ticari vekil veya ticari memur olarak tayin edilebilir. Bu madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, kural olarak komandit

¹¹⁸ Dan. 3.D., E. 1989/1983, K. 1989/347, DD, S 76-77.

şirketi üçüncü şahıslar ile olan ilişkilerde ve açılacak idari veya vergi davalarında komandite ortak temsil edecektir.

Danıştay 9. dairesi konuyla ilgili bir kararında; adi komandit şirketine ait katma değer vergisi borçlarının anılan şirketten tahsil edilememesi nedeniyle komanditer ortak olan yükümlüden tahsili amacıyla düzenlenen ödeme emrine karşı açılan davada; Türk Ticaret Kanununun 257.maddesinde, komandit şirketlerin idare ve temsilinin komandite ortaklara ait olduğu, komanditer ortakların şirketi temsil ve idare selahiyetine haiz olmadığı, aynı Kanunun 258.maddesinde ise, komanditer ortakların mesuliyetinin koyduğu veyahut taahhüt ettiği sermaye miktarını aşamayacağına hükme bağlandığı, açıklanan bu hükümler karşısında, komanditer ortakların, şirketi idare ve temsil selahiyetini haiz bulunmamaları nedeniyle 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 10.maddesi uyarınca şirketin vergi borcundan sorumlu tutulamayacakları ve bu nedenle ödeme emrini iptal den vergi mahkemesi kararının onanmasına karar vermiştir.¹¹⁹

(c) Anonim Şirketlerin Dava Ehliyeti

Anonim şirket, bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir. Ortakların mesuliyeti, taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile sınırlıdır(T.T.K. m. 269)

Tüzel kişiliğe sahip olan anonim şirket ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır. Anonim şirketlerde idare ve temsil idare meclisi tarafından yani yönetim kurulu tarafından yürütülür. Yönetim kurulu, anonim şirketlerin esas mukavelesiyle tayin veya genel kurulca belirlenen en az üç kişiden oluşur. Yönetim kurulu pay sahibi aza ortaklardan oluşur. Ancak pay sahibi olmayan kimseler üye seçildikleri takdirde bunlar pay sahibi sıfatını kazandıktan sonra işe başlayabilirler. Pay sahibi olan hükmi bir şahıs idare meclisi azası olamaz. Fakat hükmi şahsın temsilcisi olan hakiki şahıslar idare meclisine aza seçilebilirler.

Ticaret Kanun' unun 319. madde hükmüne göre, esas mukavelede idare ve temsil işlerinin idare meclisi azaları arasında taksim edilip edilmeyeceği ve taksim edilecekse

¹¹⁹ Dan. 9.D., E. 1992/3243, K.1993/1425, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 17.02.2009.

bunun nasıl yapılacağı tesbit olunur. İdare meclisinin en az bir azasına şirketi temsil yetkisi verilir. Esas sözleşme ile temsil yetkisinin ve idare işlerinin hepsini veya bazılarını idare meclisi azası olan murahhaslara veya pay sahibi olmaları zaruri bulunmayan müdürlere bırakabilmek için genel kurula veya yönetim kuruluna yetki verilebilir.

Anonim şirket temsil yetkisi duruma göre ana sözleşme ile veya genel kurul ve yönetim kurulu tarafından, yönetim kurulu üyelerinden bir veya bir kaçına yahut yönetim kurulu üyesi olmayan müdürlerden kime bırakılmışsa, yani şirketi temsile kim yetkili ise, idari veya vergi davalarının da bu kişi ya da kişilerce (duruma göre müştereken) açılması hukuka uygun olacaktır.

Danıştay 3. Dairesi bir kararında; şirket ana sözleşmesinde şirketin temsilinin iki üyenin imzasıyla mümkün olduğuna ilişkin kurala yer vermesi nedeniyle, sadece yönetim kurulu başkanının imzası ile davanın açılmayacağına hükmetmiştir.¹²⁰

Anonim şirket adına idari veya vergi davası açan kişilerin ayrıca dava açıldığı tarihte şirketi temsil etme yetkisinin bulunması, diğer bir deyişle bu yetkinin sona ermemiş bulunması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Danıştay 7. Dairesi; anonim şirket adına, dava tarihi itibarıyla temsil yetkisi sona ermiş olan yönetim kurulundaki üyesince açılan davada, , dava açanın, Medeni Kanun hükümlerine göre dava açma ehliyetinin olması ya da bu ehliyete sahip, gerçek/tüzel kişiyi temsil edebilme yetkisinin bulunması zorunlu olduğu, olayda davanın, yönetim kurulu üyeliği ve dolayısıyla, şirketi temsil yetkisi sona eren kişi tarafından açılmış bulunduğundan davanın, ilk inceleme aşamasında, anılan Kanununun 15'inci maddesi uyarınca ve ehliyet yönünden incelenmeksizin reddi gerektiğine karar vermiştir.¹²¹

(d) Limited Şirketlerin Dava Ehliyeti

Limited şirket, iki veya daha fazla gerçek veya tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulup, ortaklarının mesuliyeti koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile

¹²⁰ Dan.3. D, E: 1991/3329, K: 1992/400 nakleden, CANDAN; age, s.703.

¹²¹ Dan.7. D., E: 2001/3278, K: 2004/1578, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 25.02.2009.

sınırlı ve esas sermayesi muayyen olan şirkettir(T.T.K. m. 503). Limited şirket, ticaret siciline tescil ile hükmi şahsiyet kazanır.

Limited şirketlerin idare ve temsili Ticaret Kanun' unun 540.ve 541. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu kanun madde hükümlerine göre, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, ortaklar hep birlikte müdür sıfatıyla şirket işlerini idareye ve şirketi temsile mezun ve mecburdurlar. Şirket sözleşmesi veya genel kurul kararı ile şirketin idare ve temsili ortaklardan bir veya birkaçına bırakılabilir. Kuruluştan sonra şirkete giren ortaklar, bu hususta genel kurulun ayrı bir kararı olmadıkça, idare ve temsile mezun ve mecbur değildirler. Limited şirketin temsilcileri arasında bir tüzel kişi bulunduğu takdirde, ancak o hükmi şahıs adına, limited şirketin temsil ve idaresini üzerine almış bulunan gerçek kişi limited şirketin temsilcisi olarak tescil ve ilân edilir.

Şirket sözleşmesi veya genel kurul kararı ile şirketin idare ve temsili ortak olmayan kimselere de bırakılabilir.

Ortaklara ait idare ve temsil salâhiyetlerinin kaldırılması hakkında, kollektif şirkete dair 161 ve 162 nci maddeleri hükümleri tatbik olunur. Ortak olmayan müdür genel kurul kararıyla her zaman azlölunabilir.

Ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanan ve mahkemelerde dava açma ehliyetine haiz olan şirket adına açılacak davalar, kanun koyucu tarafından öngörülen durumlar çerçevesinde, şirketi temsil yetkisi kime verilmiş ise o kişi tarafından veya temsile yetkili temsilci tarafından tayin edilen avukat vasıtasıyla açılması gerekmektedir.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu bir kararında, limited şirketteki payını devreden müdür tarafından şirket adına açılan davada, esas mukavele ile değil ortaklar kurulu kararıyla şirketi temsil yetkisi tanınarak müdür olarak atanan bir ortağın, şirketteki paylarının tümünü üçüncü bir kişiye devretmesiyle ortaklık sıfatının sona ermesinden sonra yeni ortaklar tarafından ortaklar dışından müdür olarak atanmadıkça şirketi temsil yetkisinin devam ettiği düşünülemez. Şirketteki payını ticaret sicilinde de tescil edilen devir senedi ile devrederek ortaklıktan ayrılması ve yeni ortaklar tarafından müdür olarak görevlendirilmemesi nedeniyle, devir tarihinden sonra davacı şirketi

kanuni temsilci sıfatıyla temsil etmesi söz konusu olmadığından, şirketi temsile yetkisi bulunmayan kişi tarafından açılan davanın ehliyet yönünden reddi gerektiğine hükmetmiştir.¹²²

Danıştay 4. Dairesi vermiş olduğu bir kararında, limited şirket adına tesis edilen ödeme emirlerine karşı şirketin kanuni temsilcisi sıfatıyla kendi adına açılan davada, davacının ödeme emirlerinin ilişkin bulunduğu dönemde şirket müdürü ve aynı zamanda şirketin en büyük hissedarı olduğu anlaşılmaktadır. İptali istenen ödeme emirleri şirket borçlarının tahsili amacıyla şirket adına düzenlenmiş olup şirket ortağı ve temsilcisi olması nedeniyle kendisine tebliğ edildiği davacı tarafından belirtilmiştir. Her ne kadar davacı dava dilekçesinin başında kendi adını yazsa da dilekçenin içeriğinden davanın şirket adına açıldığı anlaşılmaktadır. Türk Ticaret Kanununun Limited şirketlerle ilgili yukarıdaki maddesinde de öngörüldüğü gibi davacının şirketi temsil yetkisine haiz bulunduğu sonucuna varıldığından bu davanın şirket adına açılmış bir dava gibi düşünülmesi ve davanın esasının incelenerek söz konusu vergi borçları nedeniyle şirket adına ödeme emri düzenlenmesine yönelik işlemlerin değerlendirilmesi hukuka uygun olacaktır. Şirketi temsile yetkili kişi olarak şirket adına düzenlenen ödeme emirlerine ilişkin tebligatları alan davacının kendi adına dava açtığı kabulü halinde, şirketin dava hakkı da engellenecektir. Davayı söz konusu ödeme emirlerinin davacı açısından hukuki sonuç doğurmayacağı, dolayısıyla davacının menfaatinin haleldar olduğunun söylenemeyeceği gerekçesiyle ehliyet yönünden reddeden mahkeme kararında isabet görülmediğine hükmetmiştir.¹²³

Danıştay 7. Dairesinin bir kararında, davacı şirketin 15.6.2000 tarihinde Türkiye Ticaret Sicili Gazetes'inde ilan edilen kararıyla, şirketi 13.2 1998 tarihinden itibaren tek imzayla temsil eden ...nin temsil yetkisi iptal edilerek; şirketin, ortaklardan ... ile ...'nun veya ... ile ortak olmayan ...'ın müşterek imzayla temsil edileceğinin karara bağlandığı; dolayısıyla, şirketin temsilinin iki şirket ortağının veya biri şirket ortağı diğeri ortak olmayan iki kişinin müşterek imzasıyla mümkün olduğu; davanın ise, şirketi tek başına temsil yetkisi olmayan ... tarafından verilen vekaletnameyle avukat aracılığıyla 11.1.2001 tarihinde açıldığı anlaşılmaktadır. Buna göre, şirketi temsil

¹²² VDDGK, E: 2002/361, K: 2002/444, D.D, S.2, s. 148 v.d.

¹²³ Dan.4. D, E: 2000/1158, K: 2001/1290, Danıştay Bilgi bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 13.01.2010.

yetkisi bulunmayan ortağın vermiş olduğu vekaletnameyle açılan davada bu husus irdelenmeksizin işin esasının incelenmesi suretiyle karar verilmesinde isabet bulunmadığına işaret edilmiştir.¹²⁴

(e) Kooperatiflerin Dava Ehliyeti

Kooperatif, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere denir(Kop. K.m.1).

Kooperatiflerde yönetim kurulu, kanun ve ana sözleşme hükümleri içinde kooperatifin işlerini yöneten ve onu temsil eden icra organıdır. Yönetim kurulu üyelerinin ve yedeklerinin kooperatif ortağı olmaları şarttır. Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen tüzel kişiler, temsilcilerinin isimlerini kooperatife bildirirler(Kop. K.m.55). Ana sözleşme ile Genel Kurula veya Yönetim Kuruluna, kooperatifin yönetimini ve temsilini kısmen veya tamamen kooperatif ortağı bulunmaları şart olmayan bir veya birkaç müdüre veya Yönetim Kurulu üyesine tevdi etmek yetkisini verebilir(Kop. K.m.55).

Temsile yetkili şahıslar kooperatif namına onun amacının gerektirdiği bütün hukuki işlemleri yapabilir. Bu temsil yetkisinin sınırlandırılması iyi niyet sahibi üçüncü şahıslara karşı hiçbir hüküm ifade etmez. Temsil yetkisinin sadece esas müessesenin veya bir şubenin işlerine hasrolunmasına veya kooperatif unvanının birlikte kullanılmasına dair ticaret siciline tescil edilmiş olan kayıtlar saklıdır. Yönetim kurulu üyeleri ve temsile yetkili şahıslar, genel kurulun devredemeyeceği yetkilerini kullanamaz(Kop. K.m.55).

Kooperatifi temsile yetkili kılınan kimseler imzalarını ancak kooperatifin unvanı altına koymak suretiyle kooperatifi bağlarlar. Kooperatif Yönetim Kurulu, kooperatifi temsile yetkili kılınan kimselerin isimlerini, imzalarını ve bu yetkiye dayanan kararların noterlikçe tasdikli örneğini ticaret siciline verir.

¹²⁴ Dan.7.D, E: 2002/1664, K: 2004/1794, Danıştay Bilgi bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 13.01.2010.

Şirket ana sözleşmesinde yetki verilmesi durumunda, genel kurul veya yönetim kurulunca bu yetkiye dayanılarak, kooperatifi yönetme ve temsil yetkisi müdür veya yönetim kurulu üyesine bırakıldığında, kendisine yönetme ve temsil yetkisi verilen müdür veya üye tarafından kullanılır. Şayet ana sözleşmede kooperatifi yönetme ve temsil noktasında genel kurul veya yönetim kuruluna yetki verilmemesi ya da bu yetkinin kullanılmaması durumlarında kooperatifi yönetme ve temsil yetkisi yönetim kurulunca kullanılacak ve bu kişiler tarafından kooperatifi temsilen dava açılabilecektir.¹²⁵

Danıştay 3. Dairesi bu konu ile ilgili olarak, kooperatif adına salınan emlak alım vergisi ile kesilen kusur cezasına ilişkin işlemlerin iptali talebiyle açılan davayı; 2577 sayılı Kanunun 15/1-b fıkrası uyarınca incelemeksizin ehliyet yönünden reddeden Vergi Mahkemesi kararında, davanın ehliyet yönünden reddine gerekçe olarak 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 58.maddesinde yer alan hükme ve davacı kooperatif adına dava açan Birinci Başkan Ali ...'a dava açma yetkisinin dava tarihinden sonra verilmiş olmasına dayanılmakta ise de; anılan madde hükmü ile kooperatifin yönetiminin ve temsilinin devri konusunda yapılacak düzenleme, kooperatifin ana sözleşmesine bırakıldığından, davacı kooperatifin ana sözleşmesinde bu yolda yapılan düzenleme araştırılmadan yalnızca söz konusu kanun hükmüne dayanılarak kooperatif başkanının davanın açıldığı tarihte kooperatifi temsile yetkisi olmadığı sonucuna varılmasında isabet bulunmadığı hükmüne varılmasında isabet bulunmadığı gibi dava açıldıktan sonra verilen dilekçenin reddi kararı üzerine davanın yenilendiği gününden önce Yönetim Kurulu kararı ile Birinci Başkan Ali ...'a Kooperatif adına dava açma yetkisi verilmiş bulunduğundan, adı geçen imzasını taşıyan yenileme dilekçesi ile açılan davanın ehliyet yönünden reddine olanak bulunmadığından bahisle vergi mahkemesi kararının bozulmasına karar vermiştir.¹²⁶

¹²⁵ CANDAN; age, s. 710.

¹²⁶ Dan.3. D., E: 1985/264, K: 1985/2856, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 15.01.2010.

b) Kamu Tüzel Kişilerinin Dava Ehliyeti

Kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye istinaden kurulabilen kamu tüzelkişilerinin özel hukuk tüzel kişileri gibi taraf ehliyetine sahip olduğunu yukarıda belirtmiştik. Taraf ehliyetine sahip olan kamu tüzel kişileri fiil ehliyetine dolayısıyla da dava ehliyetine haiz bulunmaktadır. Organ bir temsilci olmayıp, bunlar aracılığıyla belirli davranışları gerçekleştiren tüzelkişiliğin kendisidir.¹²⁷ Kamu tüzel kişileri özel hukuk tüzel kişileri gibi organları aracılığıyla temsil edilirler. Yani kamu tüzel kişiler adına açılacak davaların da, kamu tüzel kişisine temsile yetkili organları tarafından açılarak yürütülmesi gerekmektedir.

Kamu tüzel kişilerinin temsile yetkili organlarının hangisi olduğu hususu ilgili yasalarla düzenlenmiştir. Devlet tüzel kişiliğini bakanlar kendi hizmet alanlarında temsil ederler. İl özel idaresini valiler, il özel idaresi ile Devlet arasındaki çıkan uyuşmazlıklarda il özel idaresini il genel meclisi ikinci başkanı, belediyeleri belediye başkanı, köy tüzel kişiliğini köy muhtarı temsil edecektir.¹²⁸

(1) Devlet Tüzel Kişiliğinin Dava Ehliyeti

Devlet tüzel kişiliğinin kapsamında tek bir birim bulunmamaktadır. Bakanlar Kurulu, başbakan, bakanlıklar, bakanlıkların bağlı kuruluşları, cumhurbaşkanı, valilikler, kaymakamlıklar, bucak idaresi gibi kamu idareleri girmektedir. Belirtilen merkez ve taşra teşkilatı birimlerinin ortak özelliği devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip bulunmamasıdır.

Devlet tüzel kişiliğinin yargı yerleri önünde temsili merkezde Başbakanlık ve bakanlıklara, illerde ise valiliklere aittir.¹²⁹

Bakanlıklar devlet tüzel kişiliğini oluşturan asli ve bağımsız unsurlardır.¹³⁰ Bakanlıklar, devletin üstlendiği kamu hizmetlerinin konusuna göre örgütlenmiş ve

¹²⁷ ÖZAY, İlhan; Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, 2004, s.123.

¹²⁸ GÖZÜBÜYÜK, age, s.368.

¹²⁹ YENİCE/ESİN; age, s.479.

¹³⁰ YENİCE /ESİN; age, s.476.

uzmanlaşmış bölümlerdir ve belli bir veya birkaç amme hizmetini yürütmek amacıyla kurulmuşlardır. Yukarıda değnildiği üzere bakanlıkların devlet tüzelkişiliğinden ayrı tüzel kişiliği yoktur. Yani bakanlıklar, kamu hizmetini kendi adına değil devlet tüzelkişiliği adına yürütmektedirler ve kendi yürüttüğü hizmet alanında devlet tüzel kişiliğini temsil etmektedirler. Bakanlıklar kendi hizmet alanlarında devlet adına hukuki işlemler yapar, devleti borçlu ve alacaklı yapar. Her bakanlığın başında bakan bulunmaktadır. Bakan, bakanlığın yürüttüğü hizmet alanında devleti temsil eder. Bakanlıklar mahkemeler nezdinde, kendi hizmet alanında devlet tüzel kişiliğini temsilen davacı ve davalı olabilmektedir. Ayrıca 4353 sayılı Yasa uyarınca adliye mahkemeleri önünde bakanlıkları Maliye Bakanlığı görevlileri olan Hazine avukatları temsil edecektir.¹³¹

Bakan izinli ve özürlü bulunan bir başka bakana vekalet edebilir. Ancak bir bakanın birden fazla bakana vekalet etmesi mümkün değildir.(AY. m. 113/2).

Anayasaya göre Bakanlar Kurulunun başkanı olan ve bakanlıklar arasında işbirliğini sağlamak ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetmekle görevli bulunan Başbakanlığın bir davada taraf olarak gösterilmesi için Bakanlar Kurulu kararını yürütme görevinin Bakanlar Kuruluna verilmesi durumunda mümkün olabilir. Ayrıca Başbakan tarafından tesis edilen işlemlere karşı açılacak davalarda da davalı olarak Başbakanlık gösterilecektir.¹³²

Cumhurbaşkanı, yaptığı işlemlerden dolayı sorumsuzdur. Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya yaptığı işlemler idari yargı denetimi dışındadır. Öte yandan yine Anayasamızda Cumhurbaşkanının re'sen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil hiçbir yargı merciine başvurulamayacağı kuralına yer verilmiştir.

Cumhurbaşkanının re'sen tek başına yaptığı işlemler dışındaki işlemler ilgili bakan veya başbakan tarafından imzalanır. Bu tür işlemler aleyhine dava açma yoluna başvurmak mümkündür. Bu tür işlemlerden ilgili bakan veya başbakan sorumlu

¹³¹ GÜNDAY, age, s. 411 v.d.

¹³² GÖZÜBÜYÜK; age, s.373; GÜNDAY; age, s. 365.

olacaktır. Bakanlar Kurulu Kararnameleri de Cumhurbaşkanı tarafından imzalanmaktadır. Bu kararnamelere karşı da dava imkanı hukuken mümkündür. Bu tür kararnamelerin iptali istemiyle aılabak davaların ilgili bakanlığa karşı açılması gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Danıştay Kanun'unun 24' üncü maddesinde, Bakanlar kurulu kararlarına ve müşterek kararnamelere karşı aılabak idari davaların ilk derece mahkemesi olarak Danıştayın görevinde olduğu hükme bağlanmış bulunmaktadır.¹³³

Anayasanın 126. maddesinde merkezi idare kuruluşları bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

Merkezi yönetimin taşra teşkilatı, hangi çeşidi olursa olsun, bütünün parasındırlar ve devlet tüzel kişiliğinin içinde yer alırlar.

Vali, ilde devletin, devlet tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Öte yandan vali, ilde hem hükümetin ve hem de her bir bakanlığın temsilcisidir(5442 sayılı K. m.9)

Vali ilde devlet tüzel kişiliğinin temsilcisi olması sonucu olarak onun adına kanunlarla sınırlananlar dışında her türlü işlemi yapmaya yetkilidir. İlde hükümetin ve bakanlıkların temsilcisi olan vali, hükümetin gerekse de valiliklerin aldığı kararları uygulama konusunda hem görevlidir, hem de yetkilidir. Yani hükümetin ve bakanlıkların aldığı kararlar illerde vali aracalığıyla uygulanmaktadır. Vali bu konumu itibariyle bakanlara karşı ayrı ayrı sorumluluğu vardır. Diğer bir deyişle bakanlar, kendi bakanlıklarına ait konularda valilere emir ve direktif verebilmektedirler. Valilerin ilde bulunan yerinden yönetim kuruluşları üzerinde kanunlarda öngörülen vesayet yetkisine de sahip bulunmaktadır.¹³⁴

Kanunla kurulan ve kaldırılan ile idaresinin başı kaymakamdır. İlçenin yönetiminden sorumlu olan kaymakam ilçede hükümetin temsilcisidir. Kaymakamın devleti temsil etme yetkisi bulunmamaktadır. Kanunlarda açık yetki verilmesi

¹³³ GÖZÜBÜYÜK; age, s.373; GÜNDAY; age, s. 369.

¹³⁴ GÜNDAY; age, s. 407.

durumunda devlet tüzel kişiliği adına işlem yapabilme imkan ve olanağına sahip olacaktır.¹³⁵

Merkezi idareyi taşrada temsil eden, valiliklerin ve kaymakamlıkların yaptığı kesin işlemlere karşı açılacak davalarda davalı sıfatına sahip olacak dava konusu kesin işlemi yapan valilik veya kaymakamlık gösterilecektir.¹³⁶

Bucak ise, coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmet bakımından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölümüdür(5442s.K.m.41). İçişleri bakanı tarafından atanan ve valinin emrine verilen bucaktaki en yüksek memur olan bucak müdürü bucaktaki hükümetin temsilcisi konumundadır. Bucak idaresinin kesin ve yürütülebilir işlem tesis etme yetkisi bulunmaması nedeniyle dava ehliyetinden söz etmenin imkanı bulunmamaktadır.

Birbirine astlık- üstlük ilişkisi yani hiyerarşik bağ ile bağlı bulunan kuruluşların ya da makam ve mercilerin birbirlerine karşı dava açılmasına gerek bulunmamaktadır. Çünkü hiyerarşik yapıda üst merciler alt emrcilere emir verme ve astın yaptığı işlemleri değiştirme yetkisine sahiptir.

Danıştay bir kararında özetle, "Aynı hiyerarşi içinde yer alan idarelerin birbirlerine karşı idari yargı yerinde iptal davası açmaları düşünülemez. Hiyerarşik makamlar, emirleri altındaki idare ajanlarının kanuna aykırı gördükleri işlemlerini bu organlara emir ve direktif vererek değiştirme veya geri aldırma yetkisine sahip buldukları gibi, bu emirleri yerine getirmeyenler hakkında idari ve cezai müeyyidelerin uygulanmasına girişmek yetkisiyle de donatılmışlardır. Bu yetkileri kullanmak yerine idari yargı yoluna başvurmaları hukuka uygun düşmez. Hiyerarşik makamın açacağı böyle bir davanın ehliyet yönünden reddi gerekir" denilmiştir.¹³⁷ Bir başka kararında; İdari işlemlerin muhatabı bireyler veya bir başka idare olabileceği gibi özlük hakkına yönelik olması halinde idarenin ajanlarının da olabileceği, ancak hiyerarşi ilişkisi içinde bir idari faaliyeti yürüten astın, üstün o faaliyete yönelik buyrukları, talimatlarıyla kişisel menfaat ilgisi bulunduğunu, söz konusu işlemlere karşı iptal davası açabileceğini kabule

¹³⁵ GÜNDAY; age, s. 411 v.d.

¹³⁶ GÖZÜBÜYÜK; age, s.368.

¹³⁷ Dan. 8. D., E: 1973/2991, K: 1973/3223, nakleden YENİCE /ESİN, age, s.480.

olanak görülmediğinden iptali istenen genelgelerle davacının kişisel menfaat ilişkisinin bulunmadığına karar verilmiştir.¹³⁸

Yine Danıştay 10. Dairesi bir kararında, İçişleri Bakanlığının astı konumunda bulunan kaymakamlığın, üst tarafından çıkarılan yönetmeliğe karşı dava açma hakkının bulunmadığına hükmetmiştir.¹³⁹

(2) Tüzel Kişiliği Bulunan Kamu Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Başbakanlığa bağlı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü ve Bakanlıklara bağlanmış bazı bağlı kuruluşların örneğin Orman Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Karayolları Genel Müdürlüğü, Yüksek Öğrenim Kredi Yurtlar Genel Müdürlüğü'nün kamu tüzel kişiliği bulunmaktadır. Bu kuruluşlar ile bağlı oldukları bakanlık arasındaki ilişki idari vesayet ilişkisidir. Bu gibi kuruluşlar Devlet tüzel kişiliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip olmaları nedeniyle bu gibi kuruluşlar tarafından açılacak veya bu kuruluşlara karşı açılan davalarda dava ehliyetleri bulunmaktadır.

Kamu İktisadi Teşebbüsleri gibi tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar da idarenin bütünlüğü ilkesi gereğince bakanlıklarla ilgilendirilmişlerdir. Bu kuruluşların tüzel kişiliği bulunmakta ve bakanlıklarla arasında vesayet ilişkisi bulunmaktadır.¹⁴⁰ Bu kuruluşlar hem davacı olarak hem de davalı sıfatıyla dava ehliyetine sahiptir.

Bağlı ve ilgili kuruluşların işlem ve eylemlerine karşı açılan davalarda davalı sıfatıyla bağlı veya ilgili Bakanlıkların gösterilmesi gerekmez. Davalı olarak tüzel kişiliği sahip olan bağlı veya ilgili kuruluşun gösterilmesi gerekmektedir.¹⁴¹

¹³⁸ İDDGK, E: 2002/463, K: 2002/812, nakleden ARSLAN, Ahmet/SINMAZ, Emin/DÜNDAR, Tuncay; İdari Yargılama Usulü ile İlgili İdari Dava Daireleri Genel Kurulu Kararları, Turhan Kitabevi, 2005, s.238.

¹³⁹ Dan. 10.D., E: 1996/2572, K: 1996/2440, nakleden BAL/KARABULUT/ŞAHİN; age, s. 605.

¹⁴⁰ GÜNDAY; age, s. 362.

¹⁴¹ GÖZÜBÜYÜK; age, s.374.

(3) Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Topluma sunulacak idari hizmetlerden bazılarının merkezi idare teşkilatı içinde yer almayan ve merkezi idarenin hiyerarşisine tabi olmayan kamu tüzelkişileri tarafından yürütülmesine yerinden yönetim adı verilir. Yerinden yönetim ilkesinin belli bir yöre itibariyle uygulanmasına yerel yerinden yönetim, belli bir hizmet itibariyle uygulanmasına ise hizmet yerinden yönetim denmektedir.¹⁴²

Yerinden yönetim kuruluşları devlet tüzeliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır. Bu sebeple bu kuruluşların dava ehliyetine sahip olduklarını söyleyebiliriz. Yer bakımından yerinden yönetim kuruluşlarının gerekse hizmet bakımından yerinden yönetim kuruluşlarına karşı dava açılması durumunda, bu davalarda davalı olarak yerinden yönetim kuruluşlarının yürütme organının gösterilmesi gerekmektedir.¹⁴³

(a) Yerel Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Yerel yerinden yönetimler, Anayasa' nın 127. maddesinde, “... il, belediye, ve köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından oluşturulan kamu tüzelkişileri..” olarak tanımlanmıştır. Yerel yönetim kuruluşları anayasa hükmündende anlaşılacağı üzere il idaresi, belediyeler ve köy idarelerinden oluşmaktadır.

Belediyeler, bir beldenin veya belde halkının yerel nitelikteki ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılamak ve düzenlemek maksadıyla hizmet yapan ve kamu tüzelkişiliğe sahip kuruluşlardır.¹⁴⁴ Belediyeler tüzel kişiliğe sahip olmaları nedeniyle davalarda davacı ve davalı olarak taraf olabilme ehliyetine ve bu davaları yasal temsilcisi aracılığıyla takip edebilme ehliyetine sahiptir.

¹⁴² GÜNDAY; age, s. 61.

¹⁴³ GÖZÜBÜYÜK; age, s.374.

¹⁴⁴ GÜNDAY; age, s. 432.

Belediyelerin belediye meclisi, belediye encümeni ve belediye başkanından müteşekkil üç organı bulunmaktadır. Belediye meclisi ve belediye encümeni belediyenin karar organıdır. Belediye başkanı ise belediyenin yürütme organı ve aynı zamanda temsilcisidir.

Belediye başkanı, belediye tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak belediye idaresini mahkemelerde hem davacı hem de davalı olarak temsil etme yada temsil konusunda bir başkasını (avukat olmak şartıyla) görevlendirme hak ve yetkisine sahiptir.

Ancak vergi davalarında durum biraz farklıdır. 213 sayılı Vergi Usul Kanun'unun 377. maddesinde, belediyelerde dava açma yetkisini belediye adına varidat müdürü, olmayan yerlerde hesap işleri müdürü ve o görevi yapanın kullanacağı hüküm altına alınmıştır.

Yine Belediyeler tarafından Vergi Mahkemesi kararlarına aleyhine Danıştayda temyiz davası açabilmesi için valiliğin muvafakatının alınması gerekmektedir (V.U.K. m. 377). Muvafakata ilişkin belgenin dosyaya konulmaması durumunda İdari yargılama Usulü Kanun'unun 48. maddesi 2'nci fıkrası uyarınca, eksikliğin onbeş gün içinde tamamlanması hususunun kararı veren Danıştay yada Mahkeme tarafından ilgili belediyeye tebliğ olunacaktır; bu süre içerisinde bu eksikliğin tamamlanmaması durumunda, belediyenin temyiz isteminde bulunmuş sayılmasına karar verilecektir.

İl Özel idaresi; il sınırları içerisinde yaşayan insanların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş ve devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliğe sahip bulunan yerinden yönetim kuruluşudur. İl özel idaresi devlet tüzel kişiliğinden ayrı tüzel kişiliğe sahip olması nedeniyle, davalarda kendi adına davacı ve davalı olarak taraf olabilme ve davaları takip edebilme ehliyetine sahiptir.

İl özel idaresinin il genel meclisi, il daimi encümeni ve vali olmak üzere üç organı vardır. Bu üç organdan il genel meclisi ve il daimi encümeni il özel idaresinin karar organıdır. Vali ise il özel idaresinin yürütme organı ve temsilcisidir. İl özel idaresinin temsilcisi olan vali, tüzel kişilik adına sözleşmeler yapar, resmi ve özel kurumlar önünde ve mahkemelerde davacı ya da davalı olarak il özel idaresi temsil eder.

Yerinden yönetim kuruluşlarının üçüncü türü olan köy, nüfusu ikibinden aşığı olan, cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan, tüzel kişiliğe sahip olan ve kanun ile kendisine verilen işleri yapan başlı başına bir varlıktır. (Köy Kanunu m. 1,2,7)

Köy idaresinin organları, köy derneğı, ihtiyar meclisi ve muhtardır. Köy tüzel kişiliğini köy muhtarı temsil eder. Muhtar, köy tüzel kişiliğinin temsilcisi ve yürütme organıdır.¹⁴⁵ Köy işlerinde hem davacı, hem hasım olarak mahkemede bulunmak ve isterse mahkemeye (köyden) diğeri birini yerine (vekil) göndermek yetkisine sahiptir. (Köy Kanunu m. 37/7) Köy tüzel kişiliğı ile davacı ve davalı olan muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri bu davalarda köy tüzel kişiliğini temsil edemezler. Yetkili temsilciyi köy derneğı seçer. (Köy Kanunu m. 33)

Köy tüzel kişiliğini ilgilendirmeyen bir konuda köy halkını temsilen köy muhtarının dava açma ehliyeti bulunmamaktadır. Konuyla ilgili olarak Danıştay 10. Dairesinin bir kararında;

Yeraltı suyu işletme sahası olarak belirlenen ve Bakanlar Kurulu Kararı ile yeraltı suyu temini amacıyla kuyu ve kaptaj yapılması yasaklanan davacı köyler çevresinde, il içme suyu tesislerini takviye amacıyla İl Belediyesi için İller Bankası Genel Müdürlüğünce DSİ Genel Müdürlüğüne açtırılan iki yeraltı suyu kuyusunun, emniyetli işletme rezervini aşacağı ileri sürülerek kapatılması istemiyle yapılan başvuruların yanıtlanmamak suretiyle reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, İdare Mahkemesince verilen Köy tüzel kişilerini ilgilendirmeyen bir konuda köy halkını temsilen köy muhtarlıklarının dava açamayacakları gerekçesi ile davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin kararın; objektif hukuk kurallarına ve 167 sayılı kanunun 1.maddesi ile 831 sayılı kanunun 1.maddesine aykırı olduğu, köy tüzel kişiliklerinin bu davayı açamayacakları kabul edilse dahi, köy muhtarlarının izinle açılmış kuyularının bulunması nedeniyle kendi adlarına asaleten, diğeri adına vekaleten dava açabilecekleri konusunun dikkate alınmadığı, idare mahkemesince dava konusu işlemin

¹⁴⁵ EROĞLU, age, s. 182.

yürütülmesinin durdurulmasından sonra ehliyet ret kararı verilmesinin kamu düzenini zedeleyeceği öne sürülerek temyizden incelenmesi ve bozulması isteğidir. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 17.maddesi 2.bendine göre temyiz istemlerinde duruşma yapılmasının Danıştay Kararına bağlı bulunmasına ve temyiz edenin duruşma isteminin Kurulca kabul edilmemesine binaen temyiz istemi incelenerek, İdare ve Vergi Mahkemelerinin nihai kararlarının temyizden bozulması 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 49.maddesinde yer alan sebeplerden birinin varlığı halinde mümkün olduğu, bozulması istenen karar, usul ve hukuka uygun olup dilekçede ileri sürülen temyiz sebepleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmediğinden, temyiz isteminin reddi ile bozulması istenen kararın onanmasına karar verilmiştir.¹⁴⁶

(b) Hizmet Yerinden Yönetim Kuruluşlarının Dava Ehliyeti

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları veya “kamu kurumları”, teknik bilgi ve uzmanlık isteyen muayyen bir yada birkaç kamu hizmetinin Devlet Tüzelkişiliği ve merkezi idare teşkilatı dışında ve aynı zamanda yerel idareler dışında örgütlenmesi ve tüzelkişiliğe kavuşturulması¹⁴⁷ ve yerinden yönetim ilkesinin hizmet yönünden uygulanması sonucu ortaya çıkan, muayyen bir arazi bölgesine bağlı olmaksızın Yasayla belirtilen bir veya birkaç kamu hizmeti gören¹⁴⁸ muayyen bir malvarlığının muayyen bir amaca tahsis edilmesi suretiyle oluşturulmuş bulunan¹⁴⁹, sayıları değişebilir nitelikteki¹⁵⁰ kamu tüzelkişileridir. Belli hizmetlere kamu tüzelkişiliği verildiği için bunlar “hizmetler kuruluşları” olarak da adlandırılır.¹⁵¹

Doktrinde, tüzelkişiliği bulunan kamu hizmetleri veya kişilik verilmiş kamu hizmetleri olarak da isimlendirilen¹⁵² hizmet yerinden yönetim kuruluşları ayrı kamu

¹⁴⁶ Dan.10. D, E: 1984/1104, K: 1984/950, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 11.02.2010.

¹⁴⁷ DURAN, Lütfi; İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No:648, 1982, s.188.

¹⁴⁸ BİLGE, Necip; Hukuk Başlangıcı- Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Turhan Kitabevi, 16.Bası, 2002, s.243.

¹⁴⁹ GÖZLER, Kemal; İdare Hukuku, Ekin Kitabevi, Nisan 2003, Cilt:I, s.152.

¹⁵⁰ AKYILMAZ, Bahtiyar; İdare Hukuku, Sayram Yayınları, 2004, s.135.

¹⁵¹ GİRİTLİ, İsmet/BİLGİN, Pertev/AKGÜNER, Tayfun; İdare Hukuku Dersleri, Der Yayınları, 2006, s.140.

¹⁵² ÖZSUNAY, Ergun; Medeni Hukukumuzda Tüzelkişiler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No:549, 1978, s.34.

tüzelkişiliğine sahiptir. Bu tüzelkişiliklerini kanundan veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak tesis edilen idari işlemde almaktadırlar. Ayrıca özerkliğe sahip bulunmakla birlikte idarenin bütünlüğü ilkesi gereğince merkezi idarenin vesayet denetimine sahiptirler.¹⁵³ Tüm kamu kurumları merkezi idarenin bütçe ve malvarlığından ayrı bir bütçeye ve malvarlığına sahiptirler ve personeli memur veya diğer kamu personeli statüsündedir.¹⁵⁴

Hizmet yerinden yönetim kuruluşları faaliyet konuları açısından idari kamu kurumları, iktisadi kamu kurumları, sosyal kamu kurumları, bilimsel teknik ve kültürel kamu kurumları, bağımsız idari kurumlar ve ayrıca kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları olarak sınıflandırılabilir.¹⁵⁵

İdari kamu kurumları, Devletin geçmişten beri yürüttüğü bazı hizmetlerin yani klasik kamu hizmet ve faaliyetlerinin merkezi idare dışına çıkarılarak ayrı bir tüzelkişiliğe kavuşturulması ile ortaya çıkmış olan kamu kurumlarıdır.¹⁵⁶

İktisadi kamu kurumları, bankacılık, ticaret, sanayi, maliye, madencilik ve tarım gibi iktisadi faaliyetlerde bulunmak üzere kamu sermayesi ile oluşturulan ve devletin bir girişimci olarak ekonomik hayata katılması sonucu oluşan kamu kurumlarıdır.¹⁵⁷

Sosyal Kamu Kurumları, insanların sosyal güvenlik, çalışma, işsizlik, emeklilik, sağlık, dinlenme, eğlenme veya konut gibi sosyal ihtiyaçlarını, karşılamak ve sağlamak için oluşturulan kamu kurumlarıdır.¹⁵⁸

Bilimsel Teknik ve Kültürel Kamu Kurumları, bilim, yükseköğretim, teknik, sanat ve kültür hizmetlerinde bulunmak üzere oluşturulan kamu kurumlarıdır.¹⁵⁹

¹⁵³ GÜNDAY; age, s. 468.

¹⁵⁴ YILDIRIM, Ramazan; İdare Hukuku Dersleri I (İdare), Mimoza Yayınları, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Bası, 2006, s.136.

¹⁵⁵ GÜNDAY; age, s. 47.

¹⁵⁶ ATAY, Ender Ethem; İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, 2006, s.302.

¹⁵⁷ YILDIRIM, Ramazan; age, s.138.

¹⁵⁸ DURAN; age, s.210, ATAY; age, s.304.

¹⁵⁹ DURAN; age, s.210, ATAY, age, s.304.

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, belli mesleklere mensup kişilerin oluşturduğu, tüzelkişiliği olan, bir kısım kamu görevlerini yerine getiren, üyeleri üzerinde kamu hukukundan doğan bazı yetkilere sahip, üyelerin mecburi olarak katıldıkları ve bağlı buldukları, organları seçimle göreve gelen, kamu hizmeti yaptıklarından dolayı kamu gücü ile donatılmış olan kamu kurumlarıdır.¹⁶⁰

Bağımsız İdari Kurumları, muayyen bir hizmet alanıyla mahdut olmak üzere düzenleme ve organizasyon yapan, denetleme ve yaptırım uygulama yetkilerine sahip, muayyen bir hizmet alanı ile mahdut olarak kural koyma ve koyduğu bu kuralları uygulama ve kurallara uyulmasını sağlama yetkileri donatılmış, yarı yargısal nitelikte özel usuller takip eden kurumlardır.¹⁶¹

Hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının ortak özelliği kamu tüzelkişiliğine sahip olması nedeniyle bu kuruluşlar davalarda taraf ehliyetine sahiptirler. Her bir kamu kurumunun tek başına idari dava açabilmesi ve bu kurumlara karşı idari dava açılabilmesi hukuken mümkündür. Bu kuruluşlar tüzelkişiliğe sahip olmaları nedeniyle medeni hakları kullanma ehliyetine de haiz olduklarından yetkili organlarınca dava açma ve açılan davayı takip edebilme ehliyetleri bulunmaktadır.

Kamu kurumlarının dava açmaya yetkili organları, tüzelkişiliğe ilişkin özel kanunda gösterilmiştir. Bu yetkili organlar genel olarak kamu tüzelkişisinin en üst yetkilisi(genel müdür) veya yürütme organı konumundadır.¹⁶²

(3) Tüzel Kişiliği Bulunmayan Kamu Kuruluşlarının ve Özel Hukuk Kişilerinin Dava Ehliyeti

İYUK' un 31. maddesinde yapılan atıf nedeniyle ehliyet hususunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun hükümleri uygulanır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun' daki düzenlemeler gereğince, hak ehliyeti ve fiil ehliyetine sadece gerçek ve tüzel kişiliğe sahip olan kişiler sahip olmaktadır. Bu nedenle kural olarak tüzelkişiliğe

¹⁶⁰ AKYILMAZ, age, s.181.

¹⁶¹ GÜNDAY; age, s. 504.

¹⁶² KARAVELİOĞLU, age, s.988.

sahip olmayan kamu tüzelkişilerinin dava açma ve dava takip etme ehliyetinin de bulunmadığı söylenebilir.

Kural olarak dava açma ve dava takip edebilme için tüzelkişiliğe sahip olmak gerekir ise de, kamu kurum ve kuruluşlarının dava açma yeteneğine sahip olabilmeleri için mutlaka tüzel kişilik olarak örgütlenmiş olmalarına gerek yoktur. Yürürlükteki kanunlarla, tüzelkişiliğe sahip olmayan bazı idari birimlere ve bu birimlerin başındaki idare ajanlarına belli konularda dava açabilme ve açılan davalarda davalı olabilme yetkisinin tanındığı görülmektedir. Örneğin bakanlıklar tüzelkişilikleri bulunmadığı halde yaptıkları işlem ve eylemler nedeniyle davacı ve davalı olabilmektedirler. Valiler de illerde Devletin ve hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her bakanlığın yürütme organı olduklarından tüzel kişiliğe sahip olmadıkları halde merkezi idare adına davacı ve davalı olabildikleri görülmektedir. Yine 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 377. maddesinde, vergi dairelerinin vergi mahkemelerinde dava açabilecekleri ve Maliye Bakanlığının muvafakatını almak şartıyla vergi mahkemeleri kararları aleyhine temyizden Danıştaya başvurabilecekleri belirtilmiştir.¹⁶³

Tüzel kişiliği olmayan kamu kuruluşlarının dava açma ehliyetine sahip sayılmaları için bu hususta açık bir kanun hükmünün bulunması gerekir gerekmediği hususu Danıştay içtihadı birleştirme kararında ele alınmış ve açık bir kanun hükmünün gerekli olmadığı hükmüne varılmıştır. Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu kararında;

“Kamu hukuku yönünden soruna daha da geniş açıdan bakmak gerekmektedir. Yukarıda değindiğimiz gibi, Danıştay Kanununun 88 inci maddesi taraf ve dava ehliyeti için Hukuk Usulü Yargılama Kanununa gönderme yapmakla yetinmiştir. Ancak bu gönderme, ehliyet yönünden idare hukukumuzun özellikleri ve gereksinimleri olmadığı ve uygulamada bunun gözetilmeyeceği anlamına gelmemektedir. Gerçekten hergün Danıştayda – bakanlıklar dahil – tüzelkişilikleri olmayan, ancak kendilerine yasalarla ve diğer düzenlemelerle yetki ve görevler tanınan pek çok kamu idare ve merciine karşı iptal davaları açılmaktadır. Yapılan yargılamada, usul hukukunun tüm olanaklarından davacı, davalı ayrımı olmaksızın taraflar eşit koşullar içinde yararlanırlar.

¹⁶³ YENİCE /ESİN; age, s.476.

İdare usul hukuku içinde, anlaşmazlığın bir aşamasında davalı olanın, bir diğer aşamada davacı olması da olasıdır. Esasen dava yeterliği, davacı veya davalı olarak hukuksal sonuçları olan yargısal işlemleri yapmak ve bu işlemlere muhatap olabilmek için karar verebilme yeterliliğidir. Tüzel kişiliği olmayan bir idari merciin... davalı olabileceği nasıl kabul ediliyorsa, aynı idarenin gerekli hallerde davacı olabileceğinin kabulü de zorunludur. Aksine bir uygulama usul hükümlerinin eşitlik kurallarıyla bağdaştırılmayacak çelişkilere yol açar ve bir anlaşmazlığın tüm yasal mercilerden geçerek kesinleşmesini zaman zaman engeller. 521 sayılı Yasanın 69 ve 70. maddelerinde, gerçek ve tüzel kişiler yerine kapsamlı ve idare usul hukuku gereklerine daha uygun biçimde- ileride davacı sıfatını alacaklardan- ilgililer- diye söz edilmesi de bu anlamda kabul edilmelidir.

Kamu hizmetleri alanında görevler üstlenen ve kendisine verilmiş yetkileri kullanan bir idare; işlemleri, tutumu ve kararlarıyla toplumun sosyal ve ekonomik yaşamına etkili olmaktadır. Eylem ve işlemlerinden doğabilecek hukuksal anlaşmazlıkların çözümü için – yargı yerleri dahil – her türlü yasal girişimde bulunması, gerekirse davacı ve davalı olması da bu idari faaliyetlerinin kaçınılmaz sonucudur. Tüm aktif faaliyetlerine rağmen, tüzel kişiliğe sıkı sıkıya bağlı kalarak dar kalıplar içinde idareleri taraf ve dava ehliyetinden yoksun bırakmak veya onu usul hukuku terazisinin davalı kefesinde tutmak mümkün değildir. İdari kuruluşun yapısından gelen bu zorunluk doktrinde de göz önünde tutulmuş; soruna çözüm yolları önerilmiştir.

Profesör Tahsin Bekir Balta, İdare hukuku ders notlarının 265 inci sayfasında, < idari yargıda taraf ehliyeti> başlığı altında aynen <Dava; hukukun başlıca müeyyidelerinden olduğundan hak, yetki borç ve ödev niteliği dava ehliyetini de içine alır. Şu halde genel bir hukuk süjeliğine sahip olmaları dolayısıyla gerçek ve tüzel kişiler genel olarak, belli yetki ve ödev süjeliğine sahip olan kamu mercileri de kendi yetki ve ödevleri alanında dava ehliyetine sahiptirler> demektedir. Profesör Dr. Şeref Gözübüyük de, İdari Yargı adlı eserinde şu tümcelerle aynı görüşü benimsemektedir : < Bazı hallerde bir kamu kuruluşu, başka bir kamu kuruluşunun kararını iptal ettirmek için, iptal davası yoluna başvurmaktadır. Aynı hiyerarşi içinde olmayan fakat tüzel kişiliği de bulunmayan bur kamu kuruluşunun, başka bir kamu kuruluşunun kararını iptal ettirmek için açtığı iptal davasında, davacı durumunda olan kamu kuruluşunda

tüzel kişilik aramak bazı hallerde isabetli sayılamaz. İdarenin davalı olduğu zaman davada taraf olma yeteneği yönünden tüzel kişi olmasını şart koşturmak, davacı olduğu zaman tüzel kişilik aramak, çelişkili bir durum yaratır... İptal davası yönünden, tüzel kişiliği olmayan kamu kuruluşlarının kendi yetki ve görev alanındaki işlerde davada taraf olma yeteneğine sahip olduklarını ana kurala bir istisna olarak kabul etmek, idarenin hukuka uygun hareketini sağlama yönünden isabetli bir yol gibi görünmektedir.>

Devlet kuruluşunda yeri olan, kamu gücüne dayanan ve belli ölçüde bağımsız olarak bir kamu hizmeti yürüten idari makam ve mercilerin ehliyetlerine yasalarda da yer verildiği görülmektedir. Örneğin; Batı Almanya İdare Usul Yasasında medeni hakları kullanma yeterliği bakımından, gerçek ve tüzel kişiler dışında bu resmi merciler de sayılmaktadır... Aynı ülkenin İdari Mahkemeler Yasasında da, gerçek ve tüzel kişilerden başka taraf ve dava ehliyeti olanlar arasında idari makam ve merciler ayrı bent ve fıkralarda gösterilmektedir....

Yinelemek gerekirse, tüzel kişiliği olmayan idari mercilerin davalı sıfatını kabul etmek; ancak davacı olamayacaklarını söylemek genel surette usul hukuku ve özellikle idare hukuku esaslarıyla bağdaştırılamaz. İdari yapı içinde belli yetki ve görevleri olan kamu idaresi kuruluşlarının tüzel kişilikleri olmasa da, faaliyetlerinden doğan anlaşmazlıklar için kendilerine taraf ve dava ehliyeti tanınmalıdır.”¹⁶⁴

Bu kararlar ortaya konan ölçüye göre; belirli konularda bağımsız görev ve yetki sahibi olan kamu kuruluşlarına, tüzel kişiliği olmasa dahi, kendi yetki ve görev alanları ile sınırlı olmak üzere dava açma ehliyetinin tanınması gerekmektedir. Anılan içtihadın idare hukuku esaslarına olduğu kadar idari yargılama usulünün temel niteliklerine uygun düştüğü söylenebilir.¹⁶⁵

Yukarıda yer verilen içtihadı birleştirme kararında, “husumet” diğer bir deyişle davalı olabilme ve kendisine karşı açılan davayı takip edebilme ehliyeti hususunda değil, bir davada davacı olarak yer alma ve dava açabilme ehliyeti hakkında verilmiş

¹⁶⁴ İBK. 8.3.1979 gün E: 71/1 K: 79/1 nakleden YENİCE /ESİN; age, s.477 v.d.

¹⁶⁵ YENİCE /ESİN; age, s.478 v.d.

bulunmaktadır.¹⁶⁶ İctihadı birleştirme kararının sonuç kısmında “Sayılan nedenlerle, Türk Mühendis ve Mimar Odalarının davacı ve davalı olarak taraf ve dava ehliyetleri bulunduğu..” ifadesi kullanılmış olması da, belirtilen durumu, yani bu kararın davalı taraf ile ilgili olmadığı gerçeğini değiştirmeyecektir.¹⁶⁷

Danıştay İctihatları Birleştirme Kurulunun anılan kararı, idari yargının kendine özgü yargılama usulünde, tüzelkişiliği bulunmayan idari birimlerin taraf ve dava ehliyeti açısından kural olarak uygulanması gereken Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Medeni Kanunda yer alan hükümlerin ihtiyacı karşılamadığı, anılan kanun hükümlerinin tüzelkişiliği bulunmayan idari birimlerin taraf ve dava ehliyetine imkan vermediği hususu dikkate alındığında, içtihatlarla gelişen idari yargıda tüzelkişiliği bulunmayan kamu idari birimlerinin taraf ve dava ehliyetini hukuk bir temele kavuşturduğu söylenebilir.

Tüzel kişiliği bulunmayan özel hukuk kişi, kuruluş ve oluşumlarına gerek taraf gerekse dava ehliyeti açısından yürürlükte bulunan kanun hükümlerinin dava açılmasına cevaz vermediği görülmektedir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Medeni Kanunun ve İdari Yargılama Usulü Kanununun ehliyete ilişkin kurallarının birlikte değerlendirilmesinden tüzel kişiliği bulunmayan özel hukuk kişi, kuruluş ve oluşumlarının dava açmasına ehliyet bakımından cevaz vermediği söylenebilir. Ancak mevcut yasal düzenlemeler hak arama özgürlüğü ile bağdaşmamaktadır.

Yukarıda yer verilen içtihadı birleştirme kararı da tüzelkişiliğe sahip bulunmayan kamusal kuruluşların dava açabilme ehliyeti ile ilgili ve onunla sınırlı olduğundan, tüzel kişiliği bulunmayan özel hukuk kuruluş ve oluşumları hakkında doğrudan uygulanabilme kabiliyeti bulunmamaktadır. Fakat, Hukuk Devleti bakımından hayati bir önemi bulunan iptal davalarının “objektif” niteliği, davalı tarafın ehliyetinden ziyade dava ehliyeti yani davacı olabilme ve dava açabilme noktasında gösterilecek esneklik ile sağlanıp korunabilir. Soruna bu şekilde yaklaşım, aynı zamanda Anayasa ile teminat altına alınmış bulunan hak arama özgürlüğünün de bir gereğidir. Bu konuda

¹⁶⁶ KARAVELİOĞLU; age, s.972 v.d.

¹⁶⁷ KAPLAN; agm, s.32.

gösterilecek esneklik ile mahkemeler önünde hak arayabilmek daha etkin bir yapıya kavuşacaktır.¹⁶⁸

Fransız Yüksek Mahkemesi Conseil d'Etat da soruna bu açıdan bakmaktadır. Yüksek Mahkeme iptal davaları açısından hoşgörülü davranarak, sınırlı da olsa fiili hukuksal varlıklara amaçlarını ilgilendiren işlemlerle ilgili olmak kaydıyla dava açma hakkı tanımaktadır. Böylece, henüz oluşum yolunda buluna bir derneğin veya şirketin, kuruluş amaçlarını ilgilendiren işlemlerin iptali amacıyla açmış oldukları davalar ile, idari bir kararla tüzelkişiliği sona erdirilen bir derneğin bu kararla mahdut olmak kaydıyla açmış olduğu iptal davası ehliyet bakımından kabul edilmiştir.¹⁶⁹

Aynı esnek yaklaşımı gerçek şahıslar bakımından da gösteren Yüksek Mahkeme, akıl ve ruh hastalıkları nedeniyle Medeni Kanun hükümleri uyarınca hukuki eylem ehliyeti bulunmadığı kabul edilen kişilerin, kişisel ve temel hak ve özgürlükleriyle ilgili bulunan idari işlemleri, örneğin tedavi merkezine yatırımlarına ilişkin valilik kararını dava konusu yapabilecekleri kabul etmiştir.¹⁷⁰

c) Dava Ehliyeti Bulunmamasının İdari ve Vergi Davalarına Etkisi

İdari Yargılama Usulü Kanununun dilekçeler üzerine ilk inceleme başlıklı 14 maddesinin 3/c maddesinde, dilekçelerin ehliyet yönünden inceleneceği kuralı getirilmiş, Kanunun 15. maddesinin 1/b. bendinde ise, ehliyet yönünden kanuna aykırılık görülmesi halinde davanın reddine karar verileceği öngörülmüştür. Kural olarak ehliyetli olmayan kişiler tarafından dava açıldığında bu durum ilk inceleme sırasında nazara alınarak dava ehliyet yönünden reddedilecektir. Ancak davaya bakan Mahkeme tarafından ehliyetsizlik ilk inceleme sırasında fark edilmeyebilir. Bu konuyla ilgili olarak 2577 sayılı Kanunun 15. maddesinin 5. bendinde düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre, ehliyetsizlik durumunun ilk incelemeden sonra tespit edilmesi halinde de davanın her safhasında 15 nci madde hükmü uygulanacağı, yani davanın her safhasında davanın ehliyetten reddedileceği belirtilmiştir.

¹⁶⁸ KAPLAN; agm, s.46. vd.

¹⁶⁹ KAPLAN; agm, s.48. vd.

¹⁷⁰ KAPLAN; agm, s.49. vd.

Kanunun 14 maddesinin 3/c maddesinde öngörülen ehliyet, dava açabilme ve davayı takip edebilme ehliyeti olan objektif ehliyete ilişkin olduğu gibi, aynı zamanda subjektif ehliyete de ilişkindir. Hak veya menfaati ihlal olmayanlar tarafından idari dava açılması durumunda da aynı hükümler kapsamında dava reddedilecektir.

d) Avukat Olmayan Vekil Tarafından Dava Açılmasının İdari Davalara Etkisi

İdari Yargılama Usulü Kanununun 15. maddesi 1/d bendinde yer alan hükme göre, ehliyetli olan şahsın avukat olmayan vekil aracılığıyla açılan davalarda da otuz gün içinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verilmesi gerekecektir.

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 35. maddesine göre, kanun işlerinde ve hukuki meselelerde mütalaa vermek, mahkeme, hakem veya yargı yetkisini haiz bulunan diğer organlar huzurunda gerçek ve tüzelkişilere ait hakları dava etmek ve savunmak, adli işlemleri takip etmek, bu işlere ait bütün evrakı düzenlemek, yalnız burada yazılı avukatlara aittir. Yani avukat olmayan vekil tarafından idari dava açılmasına hukuken imkân bulunmamaktadır.

Kanun hükmünde yer alan avukat olmayan vekil kavramının açıklanması gerekmektedir.

Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulunun bir kararında, uyuşmazlık; yükümlü adına salınan Gümrük Vergisi ve Fonlara karşı şirketin ithalat müdürünün imzaladığı dilekçe ile açılan davayı reddeden Vergi Mahkemesi kararı bozan Danıştay Yedinci Dairesi, kararına uymayarak, ilk kararında ısrar eden Vergi Mahkemesi kararının bozulması isteminden ibarettir. İdari davaların açılması sırasında, dava açma iradesinin yazılı belgesi olan dilekçelerin, dava açma ehliyetini haiz davacı, tüzel kişilerde yasal temsilciler tarafından imzalanması gerekir. Tüzel kişiliği haiz davacı kurumun, adına salınan ek Gümrük Vergisi ve Fonlara karşı dava açmaya ehil olduğu tartışmasızdır. Türk Ticaret Kanunu ve Anasözleşmesi gereği Kurum bu yetkisini ancak, yönetim kurulu veya bu konuda yetkili olduğu kanıtlanan temsilcileri aracılığı ile kullanabilir. Dava dilekçesini imzalayan ithalat müdürüne ait yetki belgesinden, yargı yerleri önünde şirketi temsil yetkisi bulunmadığı anlaşılan sözügeçenin sadece kurumun yönetsel

işlerinin bir kısmını izlemekle görevlendirildiği saptanmıştır. 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun, dilekçeler üzerinde yapılacak ilk inceleme üzerine verilecek kararları düzenleyen 15.maddesinin 1/d bendinde, 14.maddenin (c) bendinde yazılı hallerde, ehliyetli şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılması takdirinde otuz gün içinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçelerin reddine karar verilmesi öngörülmüştür. Kanunun bu hükmünde yazılı "avukat olmayan vekil" tanımlamasının, dava açma ehliyetini haiz gerçek ve tüzel kişilerin temsilcilerini de kapsadığı sonucuna varıldığından, Vergi Mahkemesince, söz konusu kural uyarınca dilekçenin reddine karar verilmesi gerekirken, dava açma hakkının kullanımını yasa yapıcının iradesine aykırı biçimde sınırlayarak davanın ehliyet yönünden reddine ilişkin Israr Kararında yasaya uygunluk görülmemiştir. Bu nedenlerle, Vergi Mahkemesi Israr Kararının bozulmasına karar verilmiştir.¹⁷¹

Konuyla ilgili olarak Danıştay 7. Dairesinin bir kararında; 2577 sayılı Kanunun 15'inci maddesinin, 1'inci fıkrasının (d) bendinde, ehliyetli olan şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılması halinde, otuz gün içerisinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verileceği belirtilmişse de, temyiz ve kararın düzeltilmesi aşamasında anılan maddeye göre uygulama önceliği bulunan 48'inci maddenin 2'nci fıkrasında bu yolda bir düzenlemeye yer verilmediğinden, söz konusu eksikliğin, dilekçenin reddi suretiyle tamamlattırılması da söz konusu olmadığı, kararın düzeltilmesi isteminin incelenmeksizin reddine karar verileceğine hükmedilmiştir.¹⁷²

Başka bir kararında, kararının düzeltilmesi istemiyle yapılan ve mahkeme kayıtlarına 20.1.2006 tarihinde giren başvuruya ilişkin dilekçeyi davacı vekili sıfatıyla imzalayan Avukat ... 'in, davacı Şirket tarafından 31.12.2005 tarihine kadar yetkili kılındığı; dosyada bulunan vekaletnamenin kararın düzeltilmesi başvurusunun yapıldığı tarihi kapsamadığı gibi, sonradan Avukat ... tarafından ibraz edilen vekaletnamenin kararın düzeltilmesi başvurusundan sonra, 21.9.2006 tarihinde düzenlendiği ve adı geçen başvuru tarihi itibarıyla davacı Şirketi vekil sıfatıyla temsile yetkili olmadığı anlaşıldığından kararın düzeltilmesi dilekçesini imzalayan davacı vekilinin, dilekçeyi imzaladığı tarih itibarıyla şirketi temsil yetkisi bulunmadığından, vekil sıfatıyla davacı

¹⁷¹ VDDGK., E: 1989/140, K: 1990/9, DD, S.80.

¹⁷² Dan. 7. D., E: 2004/3164, K: 2005/918, DD, S.110, s. 229 v.d.

şirketi temsili, Yargılama Hukuku kurallarına aykırı olduğu ve bu nedenle, kararın düzeltilmesi isteminin incelenmeksizin reddine karar verilmiştir.¹⁷³

C. DAVAYA MÜDAHELEDE EHLİYET

HUMK'un 53.maddesinde müdahale “Hakkı veya borcu bir davanın neticesine bağlı olan üçüncü sahsın iki taraftan birine iltihak etmesine davaya müdahale denir” olarak tanımlanmıştır. Davaya müdahale iki türlü olmaktadır. Bunlardan birincisi ferî müdahaledir ve ferî müdahale kuralları kanun tarafından düzenlenmiştir. Diğer davaya müdahale çeşidi ise Doktrin tarafından geliştirilmiş olan asli müdahaledir.

1. Ferî Müdahale

Bazı hallerde, bir dava sonucunda verilen hüküm, bir üçüncü kişinin hukuki durumunu da dolaylı olarak etkileyebilir. Bu durumlarda, üçüncü kişinin o davaya müdahale etmesinde hukuki yararı vardır. Ancak, üçüncü kişi davaya (üçüncü) bir taraf gibi katılmaz; aksine taraflardan birinin yanında ve onun yardımcısı olarak katılır. İşte bunu sağlayan müesseseye, ferî müdahale (katılma) denir. Davaya müdahale etmek isteyen üçüncü kişinin, lehine müdahale etmek istediği tarafın davayı kazanmasında hukuki yararı bulunmalıdır. HUMK, bu hukuki yararı “hakkı veya borcu bir davanın neticesine bağlı olan” biçiminde ifade etmektedir(m. 53). Davaya müdahale etmek isteyen üçüncü kişinin hukuki durumu müdahale etmek istediği tarafın davayı kazanması halinde iyileşecek, buna karşılık onun davayı kaybetmesi halinde kötüleşecek ise, o kişinin davaya müdahale etmekte hukuki yararı var demektir.¹⁷⁴

Davaya müdahale etmedeki menfaati meşru olmalıdır. Yasal olmayan menfaat, davaya müdahil olma hakkını vermez. Fransız Danıştay'ı, iptal davalarına yapılan müdahale istemlerinde, menfaat koşulunu oldukça geniş tutmaktadır. Buna karşılık Fransız Danıştay'ı tam yargı davalarında yapılan müdahale istemlerinde, alınacak kararın, müdahale isteminde bulunanın hakkını ihlal eder nitelikte bulunmasına dikkat etmektedir.¹⁷⁵

¹⁷³ Dan. 7. D., E: 2006/2812, K: 2006/2789, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 27.03.2010.

¹⁷⁴ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 478 v.d.

¹⁷⁵ GÖZÜBÜYÜK; age, s.390, Ville de Royan 1957, Rec, s.109.

Danıştayın bazı kararlarında, üçüncü kişinin davaya katılabilmesi için, “hak ve borcu” görülmekte olan davanın sonucuna bağlı olma koşulunu iptal davaları içinde arama eğilimi göstermektedir. Bu şartı, tam yargı davasında aramak yerinde bir yol ise de, iptal davaları içinde bu koşulu aramak, iptal davasının niteliği ile bağdaşmamaktadır; davaya müdahalede kişinin menfaatinin bulunmasını yeterlidir.¹⁷⁶

Adli yargıda, davaya katılma müessesesi, adli yargı hakiminin, hakim tarafın iddia ve savunmalarıyla bağlılığı ilkesi gereği, davada re’ sen kullanılabileceği yetkilerin mahdut ve yetersiz olmasının ve bu nedenle davaya taraf olmayan üçüncü şahısların haklarının davada yeterince korunamayacağı endişesi hakim olması sonucudur. Adli yargı hakimi, davanın çözümünde, tarafların getirdikleri delillerle ve ileri sürdükleri iddia ve savunmalarla bağlıdır, tarafların getirmediği bir delili, iddia etmedikleri bir hususu resen göz önünde bulundurarak karar veremez. Ancak İdari yargı hakimi, resen araştırma yetkisine sahiptir ve bu yetkisini kullanarak idari işlemin hukuka uygun olup olmadığını tarafların iddia ve delilleriyle sınırlı kalmaksızın araştırabilir, ilgili şahıs ve kuruluşlardan gerekli bilgi ve belgeleri getirterek inceleyebilir, keşif ve bilirkişi incelemesi yaptırılmasına karar verebilir. Bu nedenlerle idari davada üçüncü kişilerin hukukunun yeterince korunamaması gibi bir endişe söz konusu olamaz. Bu nedenle, İdari yargıda davaya katılma müessesesine gerek olmadığı, hatta bu müesseselerin, idarenin davacı; idare edilenlerin davalı olması, özel hukuk kişileri arasındaki uyuşmazlıkların çözümlenmesi gibi, idari yargının ayrı bir düzen oluşturması gereğine ters düşen sonuçları doğuracaktır.¹⁷⁷

Davaya müdahale etmek isteyen üçüncü kişinin davaya müdahaledeki yararının hukuki olması gerekir; HUMK’ nunda bu hukuki yarar “ hakkı veya borcu bir davanın neticesine bağlı olan” şeklinde ifade edilmiştir.¹⁷⁸

¹⁷⁶ ‘‘ Tarafından Bilecik Belediyesine karşı Belediye Encümenince verilen yıkma kararını onayan ... sayılı İl İdare Kurulu Kararının bozulması dileğiyle açılan davada,davalı idare yanında müdahale isteğinde bulunan .. ‘ nin menfaat ilişkisi bulunduğu anlaşıldığından 521 sayılı Danıştay Kanununun 88. maddesi delaletiyle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 53 üncü maddesi gereğince davalı idare yanında müdahale dileğinin kabulüne..’’ Danıştay 12.D, E.1969/3968, K.1969/2121 nakleden GÖZÜBÜYÜK; age,, s.390).

¹⁷⁷ M.İlhan Dinç/Turgut Candan, ‘‘İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı’’ Danıştay Dergisi, S.84-85, s.3-8 nakleden CANDAN; age, s. 714.

¹⁷⁸ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 479.

Müdahil lehine katıldığı tarafla birlikte hareket eder. Hüküm lehine müdahale edilen taraf hakkında verilir. Müdahil hükmü lehine katıldığı tarafla birlikte temyiz edebilir.

2. Asli Müdahale

İki kişi arasında belli bir şey veya hak üzerinde bir dava devam ederken, üçüncü bir kişi, bu dava konusu olan şey veya hak üzerinde kısmen veya tamamen bir hak sahibi olduğu iddiasıyla aynı mahkemede bir dava açarsa, buna asli müdahale denir. Asli müdahalede bulunabilmek için görülmekte olan bir davanın bulunması gerekir. Asli müdahil, davanın tarafları dışındaki üçüncü bir kişi olmalı ve asli müdahilin ayrı bir dava açması gerekmektedir. Asli müdahale bakımından, asli müdahale isteminde bulunan kişi, yani müdahale davasını açan kimse, bu davanın davacısıdır. Müdahale davasında davalılar ise ilk davanın taraflarıdır.

İlk dava ile asli müdahale davası birbirinden bağımsızdır ve Mahkeme tarafından asli müdahale davası hakkında ayrı karar verecektir. Asli müdahilde kendisi hakkında verilen bu kararı yalnız başına temyiz etme ehliyeti bulunmaktadır.¹⁷⁹

D. KANUN YOLLARINA EHLİYET

Kanun yolu, davanın taraflarına tanınan ve taraflarınca kullanılabilen ve bu yolla mahkemelerin yanlış ya da yanlış olduğu iddia edilen kararlarının tekrar incelenmesini ve değiştirilmesini sağlayan yoldur. Usul hukukunda kanun yolları nihai kararlar için kabul edilmiştir. Nihai kararlar ise yargılamanın sona erdiren ve davaya bakan hakimi o davadan elini çektiren kararlardır.¹⁸⁰

İdari yargılama hukukunda kanun yolları iki bölümde irdelenebilir. Bu kanun yolları “olağan kanun yolları ” ve “ olağanüstü kanun yollarıdır ”. Olağan kanun yolları, mahkemece kararların kesinleşmesine engel olan kanun yollarıdır. Olağan kanun

¹⁷⁹ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 484.

¹⁸⁰ KURU/ ARSLAN/YILMAZ; age, s. 430, 572.

yollarına başvurulması halinde mahkeme kararının kesinleşmesi önlenir. Olağan kanun yoluna süresi içinde başvuruda bulunulmaz veya başvurulup da karar onanır ve başka bir olağan kanun yolu yoksa mahkeme karar kesinleşmiş olur. İdari Yargıdaki olağan kanun yolları “ itiraz ”, “ temyiz “ ve “ karar düzeltmedir”. Olağanüstü kanun yolları ise Mahkemelerin kesinleşmiş hükümlerine karşı gidilebilen kanun yollarıdır. Olağanüstü kanun yolları kanunda belirtilen sebeplere dayanarak daha önce kesinleşmiş yargı kararının değiştirilip tarafı, sebebi, konusu aynı olan davada farklı bir yargı kararı elde etmektir. Türk İdari Yargısında “yargılamanın yenilenmesi” ve “kanun yararına temyiz” olağanüstü kanun yollarıdır.

1. Olağan Kanun Yollarında Ehliyet

a) İtiraz Kanun Yolunda Ehliyet

Olağan kanun yollarından ilki olan “itiraz” kanun yolu idari yargı sistemine 06/01/1982 tarihli 2577 sayılı kanun ile girmiştir. İtiraz, 2577 sayılı kanunun 45. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan Kanun madde hükmünde,

1- İdare ve vergi mahkemelerinin;

- İlk ve orta öğretim öğrencilerinin sınıf geçmelerine ve notlarının tespitine ilişkin işlemlerden,

- Valilik, kaymakamlık ve yerel yönetimler ile bakanlıkların ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının taşra teşkilatındaki yetkili organları tarafından kamu görevlileri hakkında tesis edilen geçici görevlendirme, görevden uzaklaştırma, yolluk, lojman ve izinlerine ilişkin idari işlemlerden,

- 3091 sayılı Taşınmaz Mal Zilyedliğine Yapılan Tecavüzlerin Önlenmesi Hakkında Kanunun uygulanmasından,

- 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ile 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma

ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu gereğince kamu kurum ve kuruluşları tarafından sosyal yardım amacıyla bağlanan aylık ve yapılan sosyal yardımlarla ilgili uygulamalardan,

- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca verilen işyeri kapatma cezalarından, kaynaklanan uyuşmazlıklarla ilgili olarak verdikleri nihai kararlar ile tek hakimle verilen nihai kararlara, başka kanunlarda aksine hüküm bulunsa dahi, mahkemelerin bulunduğu yargı çevresindeki bölge idare mahkemesine itiraz edilebilir.

2- İdare ve vergi mahkemelerinin yukarıdaki fıkra uyarınca verdikleri nihai kararlara karşı itiraz süresi, tebliğ tarihini izleyen günden itibaren otuz gündür.

3- İtiraz temyizın şekil ve usullerine tabidir.

4- Bölge idare mahkemesi evrak üzerinde yaptığı inceleme sonunda, maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeter görürse veya itiraz sadece hukuki noktalara ilişkin ise veya itiraz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise işin esası hakkında karar verir. Aksi halde gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak esas hakkında yeniden karar verir. Ancak, ilk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan itirazı haklı bulduğu veya davaya görevsiz hakim tarafından bakılmış olması hallerinde kararı bozmakla birlikte dosyayı geri gönderir, bölge idare mahkemesinin bu kararları kesindir.

5- Bölge idare mahkemesinin kararları kesindir; temyiz yoluna başvurulamaz.

6- İtiraza konu edilen kararı veren yada karara katılan hakim, aynı davanın itiraz yoluyla bölge idare mahkemesince incelenmesinde bulunamayacağı kuralına yer verilmiştir.

Yukarıda yer verilen kanun hükmünden, itiraz kanun yolunun idare ve vergi mahkemelerinin kural olarak tek hakimle verdikleri nihai kararlara karşı bölge idare mahkemeleri nezdinde yaptığı başvuruya ilişkin kuralları düzenleyen bir kanun yolu olduğu görülmektedir.

Mahkeme kararına itiraz edebilmek için karara itiraz etmek isteyen tarafın yaptığı itirazda bir menfaatinin olması gerekmektedir. Mahkeme kararı lehine olan taraf menfaat yokluğu sebebiyle karara itiraz edemez.

İdari davalarda davalı idaredir, özel ve tüzel hukuk kişileri ise davacı konumundadır. İtiraz İYUK'un 45/3. maddesinin atfı ile temyizın şekil ve usullerine bağlı olduğundan itiraz yoluna ancak vergi davasının tarafları başvurabilirler, yani kararı kendi aleyhinde bulan davacı kişiler, varsa bunların vekilleri, kanuni temsilcileri veya davalı idare itiraz yoluna başvurabilecektir. İYUK'un 45/3. maddesinin göndermesi ile 48/3. maddesi gereğince taraflardan her ikisinin de aynı karara itiraz edebilmeleri mümkün bulunmaktadır.

İYUK'un 31. maddesi hükmü İYUK'ta hüküm bulunmayan hallerde, kanun maddesinde belirtilen hallerde HUMK'un uygulanacağını öngörmektedir. Üçüncü şahısların davaya katılması da maddede düzenlenen konular arasında olmasından ve sözü geçen Kanun maddesi atfı ile HUMK'un 53. ve 57. maddelerine göre hakkı veya borcu bir davanın sonucuna bağlı olan üçüncü şahıslar iki taraftan birine katılarak davayı takip edebilecektir. Davaya katılma kurumu, davaya katılana davada taraf olma sıfatını kazandırmadığı için davaya katılan, davanın tarafı ile birlikte hareket etmek mecburiyetindedir. Davaya katılan Mahkeme kararına tek başına itiraz edemez. Ancak davayı katıldığı tarafla birlikte itiraz edebilir.¹⁸¹

b) Temyiz Davalarında Ehliyet

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 46. maddesinin 1. fıkrasında "Danıştay dava daireleri ile idare ve vergi mahkemelerinin nihai kararları, başka kanunlarda aksine hüküm bulursa dahi Danıştay'da temyiz edilebilir" denilmektedir. Bu sebeple idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz yoluna başvurma hakkı, idari yargı merciindeki uyuşmazlıkta taraf olanlara varsa bunların vekilleri, kanuni temsilcilerine aittir.

¹⁸¹ ODYAKMAZ, Zehra; Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1993, s.47.

Temyiz kanun yolu genel olarak ilk derece mahkemesi tarafından verilen hükmün hukuka uygun olup olmadığının ve usul kurallarına uygun karar verilip verilmediğinin tespitidir.¹⁸²

Temyiz yolunun yeni bir yargılama mı yoksa başvuru ile sonuçlanmış davanın devamı niteliğinde mi olduğu konusunda temyiz kanun yolunun yeni bir yargılama olacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır.¹⁸³

İdare ve vergi mahkemesinin kararı davada taraflardan hangisinin aleyhine verilmişse bu taraf temyiz yoluna davasını açabilmektedir. Mahkeme kararı, taraflardan her ikisinin de aleyhine hükümler taşıyorsa, her iki taraf da karşılıklı olarak temyiz yoluna başvurabilme hakkına sahiptir. Yani tüm talebi mahkeme tarafından kabul edilen hakkı ve menfaati yargı merciince korunan kimsenin verilen bu karara karşı temyiz yoluna başvurma ehliyetine sahip değildir. Danıştay 8. Dairesinin bir kararında; ‘‘Davada taraf olan kişinin lehine verilmiş kararı temyiz edemeyeceği ...’’ görüşüne yer verilmiştir.¹⁸⁴ Konuyla ilgili 6. Dairesinin bir kararında; ‘‘ Kanun yollarına ancak hukuki yarar bulunması halinde başvurulabileceği nedeniyle lehine sonuçlanan bir davada idarenin temyiz isteminde bulunamayacağı ...’’ görüşüne yer verilmiştir.¹⁸⁵

Verdiği kararı temyiz edilen mahkemenin verilen kararda azınlıkta kalan mahkeme üyeleri, bakılan davanın tarafı olmadığı için temyiz yoluna başvurma ehliyetine sahip değildir.

Davaya katılma, itiraz kanun yolunda olduğu gibi katılana davada taraf olma sıfatı kazandırmadığı için davaya katılan, dava tarafı ile birlikte hareket etmek zorundadır. Davaya katılan tek başına mahkeme kararını temyiz edemez. Katıldığı tarafla birlikte kararı temyiz edebilir.¹⁸⁶ Danıştay 8. Dairesinin bir kararında; ‘‘Müdahilin katıldığı

¹⁸² POSTACIOĞLU, İlhan; Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6. Bastı, 1975, s.719.

¹⁸³ BELGESAY, Mustafa Reşit; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1939, s. 354 v.d.

¹⁸⁴ Dan 8. D, E: 1993/2317, K: 1993/3359, DD, S. 72-73, s 373 v.d, nakleden DEMİRKOL, Selami/TEKİN, M.Önder/TOKTAŞ,Nihat; Danıştay İdari Dava Daireleri Karar Özetleri, Adil Yayınevi, 2002, s.1115.

¹⁸⁵ Dan 6. D, E: 1987/1606, K: 1988/652, DD, S. 89, s 498, nakleden DEMİRKOL /TEKİN/TOKTAŞ; age, s.1115.

¹⁸⁶ ODYAKMAZ; a.g.e., s.46.

taraf ile birilikte hareket etmesi yasa kuralı olduğundan tek başına temyiz isteminin ehliyet yönünden reddi gerektiği...” görüşüne yer verilmiştir.¹⁸⁷

İdari yargı yerlerinin kararlarında taraf durumunda bulunan vergi dairelerinin, vergi usul kanununda belirtilen uyuşmazlıklardan dolayı temyiz davası açabilmeleri 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 3229 sayılı kanunla değişik 377. maddesi gereği muvafakatnameye bağlanmıştır. Bu kanun hükmüne göre “Vergi daireleri Maliye ve Gümrük Bakanlığının, (il özel idareleriyle belediyeler valilerin) muvafakatini almadan vergi mahkemelerinin kararları aleyhine Danıştay’da temyiz davası açamazlar. Ancak; Maliye Bakanlığı tespit edeceği hadlerle sınırlı olmak şartıyla, muvafakat verme yetkisini defterdarlıklara devredebileceği” hükme bağlanmıştır.

Bu konu ile ilgili Danıştay 7. Dairesinin bir kararına göre; “Maliye Bakanlığı’nın temyiz başvurusunda bulunması için muvafakatname verilmesini reddettiği anlaşıldığından, vergi dairesi müdürlüğünün temyiz isteminin incelenmeksizin reddi gerekir.”¹⁸⁸

5345 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununun 4. maddesinin g bendinde; işlem ve eylemlerinden dolayı idarî yargı mercilerinde yaratılan ihtilaflarla ilgili olarak bu merciler nezdinde talep ve savunmalarda bulunmak, gerektiğinde itiraz, temyiz ve tashihi karar yoluna gitmek; temyiz yoluna gidilip gidilmeyeceği hususunda taşra teşkilâtına muvafakat vermek Başkanlığın görevleri arasında sayılmış, 33. maddesinde ise, Diğer mevzuatta Maliye Bakanlığına yapılmış olan atıflar Gelir İdaresi Başkanlığına yapılmış sayılacağı hükümlerine yer verilmiştir. Bu hükümlerden anlaşılacağı üzere muvafakat verme yetkisinin Gelir İdaresi Başkanlığına geçtiği söylenebilir.

Danıştay 7. Dairesinin konuya ilişkin bir kararına göre, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 48’inci maddesinin 2’inci fıkrasında; temyiz dilekçelerinin 3’üncü madde esaslarına göre düzenlenmesinin gerektiği; düzenlenmemiş ise,

¹⁸⁷ Dan.8. D, E: 1985/595, K: 1985/759, D.D, S. 62-63, s 366-367, nakleden DEMİRKOL /TEKİN/TOKTAŞ; age, s.1113.

¹⁸⁸ Dan.7. D, E.2004/1611, K.2004/1862, nakleden CANDAN; *a.g.e.*, s.884.

eksikliklerin onbeş gün içinde tamamlanması hususunun, kararı veren Danıştay veya mahkemece ilgiliye tebliğ olunacağı; bu sürede eksiklikler tamamlanmazsa, temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına, Danıştay veya mahkemece karar verileceği açıklanmış olup; aynı maddeye, 4001 sayılı Kanunla eklenen 7'nci fıkrada da, dilekçenin 3'üncü madde esaslarına göre düzenlenmediği hususunun dosyanın gönderildiği Danıştay'ın ilgili dairesi veya kurulunca saptanması halinde de, 2'nci fıkrada sözü edilen kararların daire ve kurulca verileceği belirtilmiştir.

Dosyanın incelenmesinden, Dairece verilen 20.9.2007 gün ve E:2007/4142; K:2007/3674 sayılı karar ile; temyiz dilekçesinin, Mersin Vergi Dairesi Başkanlığına bağlı vergi dairesi müdürlüğü olan ve bu nedenle, vergi uyuşmazlıklarıyla ilgili idari davalar ile bu davalarda verilecek kararlara karşı gidilen kanun yollarında **taraf olma ehliyeti** bulunmayan ve bu konuda kendisine yetki devri de yapılamayacak olan Toros Vergi Dairesi Müdürlüğüne düzenlenmesine karşın, mahkeme tarafından bu hususta herhangi bir incelemeye tabi tutulmaksızın dosyanın Danıştaya gönderildiği anlaşıldığından; Mahkemece, temyiz dilekçesinin, Gelir İdaresi Başkanlığının vergi uyuşmazlıklarına **taraf olma** ve bu uyuşmazlıklarla ilgili yargısal işlemleri yapma yetkisini haiz idari birimi olan Mersin Vergi Dairesi Başkanlığınca düzenlenmesinin sağlanması icap ettiği gerekçesiyle dava dosyasının mahkemesine gönderilmesi üzerine, mahkemece, Daire kararında belirtilen eksikliklerin giderilmesi amacıyla verilen ara kararıyla; Mahkemelerinin kayıtlarına 29.5.2007 tarihinde alınan dilekçedeki noksanlığın giderilerek, usulüne uygun olarak düzenlenecek temyiz dilekçesinin, bu kararın tebliğinden itibaren (15) gün içerisinde Mahkemelerine gönderilmesi gerektiğinin, aksi takdirde temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına karar verileceğinin Mersin Vergi Dairesi Başkanlığına bildirildiği; 31.1.2008 tarihinde tebliğ edilen söz konusu ara kararı gereğinin, verilen 15 günlük süre içerisinde yerine getirilmediği görülmüştür. Bu nedenle, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 48'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına karar verilmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁹ Dan.7. D, E.2008/977, K.2008/1886, DD, S. 119, s. 263 v.d.

c) Karar Düzeltmede Ehliyet

Olağan kanun yollarından diğeri de kararın düzeltilmesi kanun yoludur. Kararın düzeltilmesi yolu, belli bir süre içinde ve yasada belirtilen nedenlerden dolayı nihai olarak verilen bir yargı kararının kesinleşmeden aynı mahkemede yeniden gözden geçirilmesi ve muhtemel sakatlıkların önlenmesini sağlayan kanun yoludur¹⁹⁰. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 54. maddesinin 1. fıkrasında kararın düzeltilmesi nedenleri dört bent halinde sayılmıştır. Bunlar, kararın esasına etkisi olan iddia ve itirazların kararda karşılanmamış olması, bir kararda birbirine aykırı hükümler bulunması, hükmün esasını etkileyen belgelerde hile ve sahtekârlığın ortaya çıkmış olması durumlarında kararın düzeltilmesi isteminde bulunulabilir. Karar düzeltme isteminde bulunma yetkisi de itiraz, temyiz kanun yollarında olduğu gibi temyiz ve itiraz aşamasında davanın taraflarına, bunların vekillerine ve kanuni temsilcilerine aittir. Karar düzeltme talebinde bulunmak için başvuran tarafın menfaatinin bulunması gerekir. Karar lehine olana taraf karar düzeltme yoluna başvuramaz.¹⁹¹

Danıştay bir kararında; kanun yoluna başvuran tarafın, bu yola gitmede, hukuken korunabilir bir yararının mevcut olması gerektiği de usul hukukunun temel ilkelerinden olduğu, Ankara Büyükşehir Belediye Meclisinin kararının iptali istemiyle açılan davada, idare mahkemesince davalı idare lehine karar verilerek davanın reddedildiği, anılan bu kararın davacı tarafından temyiz edilmesi üzerine temyiz isteminin yine idare lehine olarak reddine karar verilmiş olmasına rağmen davalı idare tarafından karar düzeltme isteminde bulunmasında menfaati olmadığından istemin bu nedenle incelenmesi mümkün olmadığından davalı idarenin karar düzeltme isteminin incelenmeksizin reddine karar verilmiştir.¹⁹² Konuyla ilgili başka Danıştay bir kararında, Dava Daireleri tarafından verilen kararlar hakkında, ancak kararda taraf olarak kabul edilenlerce karar düzeltme isteminde bulunulması mümkün olduğu, düzeltilmesi istenen kararda Vakıflar Genel Müdürlüğünün taraf olduğunun anlaşıldığından İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğünün taraf olmadığı bir karar

¹⁹⁰ ÇAĞLAYAN Ramazan, İdari Yargıda Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2002, s.144.

¹⁹¹ ODYAKMAZ; age, s.90.

¹⁹² Dan. 8. D., E.2003/5163, K.2004/2921, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 14.04.2010.

hakkında, düzeltme isteminde bulunması olanaksız olduğundan istemin ehliyet yönünden reddine karar verilmiştir.¹⁹³

Karar düzeltme, davaya ilk derece olarak bakan mahkemenin verdiği kararın itiraz veya temyiz incelemesinden geçmesinden sonra istenebilir. Bu konuyla ilgili Danıştay bir kararında, Dairece verilen nihai kararın hukuka uyarlığının temyizen incelenip temyiz mercii tarafından bir karar verilmesi halinde bu karara karşı 2577 sayılı yasanın 54. maddesi uyarınca kararın düzeltilmesi yoluna başvurulabileceği, bu nedenlerle davacı vekilince müşterek kurulca ilk derece mahkemesi olarak görülen dava sonucu verilen kararın düzeltilmesi istendiğinden, davacı vekilinin bu isteminin incelenmeksizin reddine karar verilmiştir.¹⁹⁴

Davada taraf olabilme sıfatını yitiren taraf, mahkeme kararının düzeltilmesini talep etmesi olanaklı değildir.¹⁹⁵ Davada taraf sayısı birden çok ise, bu taraflar hep birlikte kararın düzeltilmesini isteyebileceği gibi taraflardan biri veya birkaçı da karar düzeltme isteminde bulunabilir.¹⁹⁶

Tüzel kişilerde karar düzeltme başvurusunu şirketi temsile yetkili kişi veya kişilerce yapılması gerekir. Danıştay bir kararında, ‘Yargılama Hukukumuzda dava açma ve takibi hususunda zorunlu vekillik öngörülmediğinden, dava açma ehliyeti bulunan gerçek ve tüzel kişiler, bizzat kendileri dava açabilecekleri gibi, vekil aracılığıyla da bu haklarını kullanabilirler. Öte yandan, bir davada vekil olabilme hak ve yetkisi, gerek medeni yargılama, gerekse idari yargılama hukukumuzda kural olarak yalnızca avukatlara tanındığından, avukat olmayan vekil tarafından dava açılabilmesine veya takibine cevaz verilmemiştir. Bu bakımdan, olayda, avukat olmayan şahısca imzalandığı anlaşılan dilekçeyle yapılan ve Dairemizin ... sayılı kararının düzeltilmesi istemini içeren başvurunun incelenmesine olanak bulunmamaktadır. Her ne kadar, 2577

¹⁹³ Dan. 10. D., E.1985/1863, K.1985/1510, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 14.04.2010.

¹⁹⁴ Dan. 6. D, E.1991/141, K.1992/254, Danıştay Bilgi Bankası, www.danistay.gov.tr, erişim tarihi 16.04.2010.

¹⁹⁵ GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref/TAN Turgut, İdare Hukuku, İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ocak 2003, Cilt:II, s.1075.

¹⁹⁶COŞKUN, Sabri/KARYAĞDI Müjgan; İdari Yargılama Usulü Örnek İçtihatlar-Yorumlar, Seçkin Yayıncılık, 2001, s.561.

sayılı Kanununun 15'inci maddesinin, 1'inci fıkrasının (d) bendinde, ehliyetli olan şahsın avukat olmayan vekili tarafından dava açılması halinde, otuz gün içerisinde bizzat veya bir avukat vasıtasıyla dava açılmak üzere dilekçenin reddine karar verileceği belirtilmişse de, temyiz ve kararın düzeltilmesi aşamasında anılan maddeye göre uygulama önceliği bulunan 48'inci maddenin 2'nci fıkrasında bu yolda bir düzenlemeye yer verilmediğinden, söz konusu eksikliğin, dilekçenin reddi suretiyle tamamlattırılması da söz konusu değildir. Açıklanan nedenle, kararın düzeltilmesi isteminin incelenmeksizin reddine oybirliği ile karar verilmiştir.¹⁹⁷

Yine konuyla ilgili Danıştay bir kararında, Düzeltme isteminde bulunma yetkisi de itiraz, temyiz kanun yollarında olduğu gibi sadece esas davanın taraflarına, bunların vekillerine ve kanuni temsilcilerine aittir. Danıştay; “Kanun yollarına ancak ilamda taraf olarak kabul edilenler başvurabileceğinden ve karar düzeltilmesi talebinde bulunan Maliye Bakanlığı’nın ise esas davada kendilerini husumet tevcih edilemeyeceği itirazında bulunduğu ve düzeltilmesi talep olunan kararda da adı geçen bakanlığın husumet mevkiinden çıkarıldığı anlaşıldığı cihetle artık davada taraf olmak sıfatı kalmayan Maliye Bakanlığı’nın karar düzeltilmesi talebi açıklanan nedenlerle reddine karar verileceğine” hükmetmiştir.¹⁹⁸

2. Olağanüstü Kanun Yollarında Ehliyet

a) Kanun Yararına Bozmada Ehliyet

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun 51. maddesinde, Bölge idare mahkemesi kararları ile idare ve vergi mahkemelerince ve Danıştayca ilk derece mahkemesi olarak verilir temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlardan niteliği bakımından yürürlükteki hukuka aykırı bir sonucu ifade edenler, ilgili bakanlıkların göstereceği lüzum üzerine veya kendiliğinden Başsavcı tarafından kanun yararına temyiz olunabileceği hükmüne yer verilmiştir. Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşen nihai kararlar için

¹⁹⁷ Dan.7. D, E.2004/3164, K.2005/918, DD, S. 110, s. 229 v.d.

¹⁹⁸ Dan.5. D, E.1972/1849, K.1973/4763, nakleden GÖZÜBÜYÜK, *a.g.e.*, s.575

öngörülen bir kanun yolu olan kanun yararına bozma kurumu, ilk derece mahkemesi tarafından verilen bu kararların gözden geçirilmesi amaçlamaktadır.¹⁹⁹

Kanun yararına bozma yoluna başvurusunda bulunma yetkisi, Danıştay Başsavcısına aittir. Danıştay Kanunu 22. maddesine göre; “Kanun yararına bozma yoluna Başsavcıya vekâlet eden Danıştay üyesi tarafından da kullanılabilir”.

b) Yargılamanın Yenilenmesinde Ehliyet

Bir davanın mahkemede görülmesi sırasında taraflardan biri, elinde olmayan nedenlerden dolayı, hakkını kanıtlayamayarak haksız bir duruma düşebilir. Mahkemenin verdiği karar kesin hüküm halini almakla gerçeğe uymasa bile hukuksal gerçek olarak kabul edilir.²⁰⁰ İşte bu gibi durumlarda İYUK’un 53. maddesinde sınırlı sayılan sebeplere dayanılarak esas hükmün kaldırılmasını ve davanın yeniden incelenmesini sağlayan olağanüstü bir kanun yoludur.

Yargılamanın yenilenmesi sebepleri, zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması, karara esas olarak alınan belgenin sahteliğine hükmedilmiş veya sahte olduğu mahkeme veya resmi bir makam huzurunda ikrar olunmuş veya sahtelik hakkındaki hüküm karardan evvel verilmiş olup da, yargılamanın yenilenmesini isteyen kimsenin karar zamanında bundan haberi bulunmamış olması, karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması, bilirkişinin kasıtlı gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu mahkeme kararıyla belirlenmesi, lehine karar verilen tarafın, karara etkisi olan bir hile kullanmış olması, vekil veya kanuni temsilci olmayan kimseler ile davanın görülüp karara bağlanmış bulunması, çekinmeye mecbur olan başkan, üye veya hâkimin katılmasıyla karar verilmiş olması, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması, hükmün, İnsan Haklarını ve Ana

¹⁹⁹ ÇAĞLAYAN; age, s.100.

²⁰⁰ GÖZÜBÜYÜK; age, s.526.

Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olmasıdır.

Yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunma yetkisi, asıl davanın taraflarına aittir. Davanın taraflarından olmayanlar yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunamaz. Davaya katılanların yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunma hakları bulunmamaktadır.

Danıştay 8. dairesi bir kararında, "... 2577 sayılı yasanın 31. maddesinin yollama yaptığı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanun' unun 53. maddesinde hakkı veya borcu davanın sonucuna bağlı olan 3. kişinin, iki taraftan birine katılmak için davaya müdahale edebileceği ve 57. maddesinde de katılan tarafa yönelik olarak karar verileceği kuralı yer almaktadır. Bu kurallara göre, davaya katılanın katılma isteğinin kabulü, kendisine davada taraf olma niteliği kazandırmamakta, katıldığı tarafla birlikte hareket etme olanağı sağlamaktadır. Olayda, yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunanın asıl davaya katılma istemi kabul edilmekle birlikte, tek başına yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunmasında, yukarıda açıklanan yasa kurallarına uyarlık bulunmamaktadır. Açıklanan nedenle, istemin incelenmeksizin reddine ..." karar verilmiştir.²⁰¹

Yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunan tarafın bu istemde hukuki bir menfaati bulunmalıdır.²⁰²

²⁰¹ Dan. 8. D., E. 1985/809, K. 1985/1022, DD, S. 62-63, s.362.

²⁰² Şükrü KIZILOĞLU, " Yargılamanın Yenilenmesi-3 " Hürses, 16/08/1996, s.5.

SONUÇ

Hukuk devleti, bütün kuruluşlarıyla hukuka bağlı olan ve insan haklarına saygıyı temel kabul eden devlet şeklidir ve idarenin yargısal denetimi Hukuk Devletinin olmazsa olmaz şartıdır.

İdarenin hukuka aykırı eylem ve işlemlerinin, iptal veya tam yargı davalarına konu olması ve hukuka aykırı işlemlerin iptal edilmeleri durumunda bütün sonuçlarıyla birlikte tesis edildiği tarihten itibaren hukuk aleminden silinmesi ile; hukuk alemi hukuka aykırı bir idari işleminden temizlenmiş olmakta, bir yandan da idare ve ajanları, hukuka uygun davranmak hususunda müeyyidelerle karşı karşıya kalabilmektedirler.

Bireylerin, idarenin eylem ve işlemlerine karşı iptal ve tam yargı davası açarken ve kesin mahkeme kararlarına karşı kanun yollarına başvurulurken taraf olmak ve davaları takip etmek, ehliyet kurumunu ilgilendirmekte, bu anlamda dava açma ve açılan davayı yürütme ehliyeti Anayasa’da yer alan “hak arama hürriyeti” ile de yakından ilgili bulunmakta ve hak arama hürriyetinin sınırını belirlemektedir.

Bireylerin idarenin eylem ve işlemlerine karşı dava açmasındaki amaç idarenin hukuka uygun davranmasının denetlenmesi, Hukuk Devleti ilkesinin uygulanması ve hak arama özgürlüğünün gerçekleştirilmesi olması nedeniyle idari yargıda objektif ehliyetle ilişkin kuralların hukukun mümkün kıldığı ölçüde geniş yorumlanması suretiyle davacıların açtıkları davalara devam edebilmelerine olanak tanınması gerekmektedir.

Özellikle kamu görevlileri sendikaları ve üst kuruluşlarının üyeleri hakkında tesis edilen bireysel (subjektif) işlemlere karşı üyelerini temsilen dava açma ve bu nedenle açılan davalarda taraf olma hakkı bulunduğu ilişkin içtihadı birleştirme kararı, gerekse de Danıştay Onuncu Dairesinin son yıllarda sınırlı ehliyetsiz olup vasi atanmadan, kanuni hacir altında bulunan mahkumun, kendisi, ya da vekili tarafından

dava açılması durumunda, mahkemenin, ehliyetten davayı reddetme yerine, durumu Cumhuriyet Savcılığına bildirerek, vasi atanmasını sağlaması ve vasi atandıktan sonra, vasiye, dava açılmasına icazet verip vermeyeceğinin beklenmesi gerektiğine ilişkin içtihat geliştirdiğini görmekteyiz

Yukarıda değinilen, sınırlı ehliyetsiz olup vasi atanmadan, kanuni hacir altında bulunan mahkûmun açtığı davada Danıştay içtihatları ile ehliyetten davayı reddetme yerine, durumu Cumhuriyet Savcılığına bildirerek, vasi atanmasını sağlaması ve vasi atandıktan sonra, vasiye, dava açılmasına icazet verip vermeyeceğinin beklenmesi gerektiğine ilişkin içtihatın, kısıtlı olan gerçek kişi dışındaki sınırlı ehliyetsizlere ve sınırlı ehliyetliler tarafından izin alınmaksızın açılan davalar da uygulanması, hak arama hürriyetinin usule ilişkin kurallarla sınırlandırılmaması ve idarenin yargısal denetiminin sağlanması açısından önem arz ettiği açıktır.

Objektif ehliyetin, İdari Yargılama Usulünün özellikleri açısından incelendiği bu çalışmada, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Medeni Kanuna atıf yapılmak suretiyle düzenlenmeye çalışılan ehliyetin, hukuk muhakemeleri usulünün idari yargıdan farklı kendine özgü niteliği sebebiyle, ehliyet kurumunun Danıştay içtihatlarıyla idari yargının bünyesine uyumlaştırılması yerine, söz konusu müessesenin İdari Yargılama Usulü'ne hâkim olan ilkeler göz önünde bulundurularak, gelişen hukuk anlayışı ile birlikte, idari yargı mevzuatımız içinde düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Adi şirket adına açılan davalar ile tüzel kişiliği ortadan kalkmış şirketler adına yapılan tarhiyatlara ve tesis edilen işlemlere karşı idari yargıda açılan davalarda, Danıştay daireleri arasında tam bir görüş birliği bulunmamakta, bazı daireler bu tür davaları ehliyet yönünden reddetmekte iken, bazı daireler ise, ehliyet yönünden davayı reddetme yerine, davanın esasına girmek suretiyle uyuşmazlığı çözüme kavuşturma eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu konuda uyuşmazlık ilk derece mahkemelerinin ısrar kararlarıyla Danıştay Dava Daireleri Kuruluna intikal etmekte ve kurulca bu konuda bir karar verilmekte ise de, verilen karar, ilgili Danıştay dairesini hukuken bağlamadığından, Dava Daireleri Kurulu kararı, kendi görüşü doğrultusunda çıkmayan daire, aynı konuda kendi görüşü doğrultusunda kararlar vermeye devam etmektedir. Bu durum ise benzer konumda dava açan davacılar açısından eşitsizliklere, adaletsizliğe yol

açabilmektedir. Bu nedenle ehliyet kurumunun Danıştay içtihatlarıyla idari yargının bünyesine uyumlaştırılması aşamasında, yargı kararlarında tam bir görüş birliği sağlanamaması ve sağlansa dahi bu durumun uzun bir zaman dilimine ihtiyaç duyması nedeniyle idari yargıda objektif ehliyete ilişkin kuralların idari yargı mevzuatı içinde düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Hukuk Devleti bakımından hayati bir önemi bulunan iptal davalarının “objektif” niteliği, davalı tarafın ehliyetinden ziyade dava ehliyeti(özellikle özel hukuk kişileri için) yani davacı olabilme ve dava açabilme noktasında gösterilecek esneklik ile sağlanıp korunabilir. Soruna bu şekilde yaklaşım, aynı zamanda Anayasa ile teminat altına alınmış bulunan hak arama özgürlüğünün de bir gereğidir. Bu konuda gösterilecek esneklik ile mahkemeler önünde hak arayabilmek daha etkin bir yapıya kavuşacaktır.²⁰³

Yine idari yargıda objektif ehliyete ilişkin kuralların idari yargı mevzuatı içinde düzenlenmesi aşamasında, tüzel kişiliği bulunmayan idari birimlerin idari davalarda taraf ve dava ehliyeti bakımından Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulunun 08.03.1979 tarih ve E:1979/1, K: 1979/1 sayılı kararı da dikkate alınarak belli yetkilere sahip olan ancak tüzel kişiliği bulunmayan idari birimlere dava ve taraf ehliyeti tanınması gerektiği hususu ve kendisine dava ve taraf ehliyeti tanınacak idari birimlerin belirlenmesindeki kuralın kapsamının da sarıh bir şekilde belirlenerek kanun hükmü haline getirilmesi gerekmektedir.

İdari Yargılama Usulü Kanun’un 26/1. maddesindeki “Dava esnasında ölüm veya herhangi bir sebeple tarafların kişilik veya niteliğinde değişiklik olursa, davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmasına kadar; gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar dosyanın işlemde kaldırılmasına ilgili mahkemece karar verilir” hükmünde olduğu gibi, madde hükmünde davayı takip hakkı kendisine geçenin başvurmasına kadar ifadesinin ölen davacı mirasçılarının mirasçılara yönelik olması, gerçek kişilerden olan tarafın ölümü halinde, idarenin mirasçılar aleyhine takibi yenilemesine kadar ifadesinin ise davalı idareye yönelik olması nedeniyle, açılan bir davada davacı gerçek kişinin ölümü halinde

²⁰³ KAPLAN; agm, s.46. vd.

bu iki hükümden hangisine istinaden karar vereceği hususunda davaya bakan hakimin tereddüt yaşayabileceğinin açık olduğu, bu durumun mahkeme kararlarına da yansıdığı nazara alındığında, Kanun koyucu tarafından usul hükümlerini içeren ehliyeteye ilişkin kuralların koyulması sırasında, madde hükümlerinin açık ve yoruma mahal vermeyecek surette anlaşılır olarak kaleme alınması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman: Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, Gazi Kitabevi, 9. Bası, 2009.
- AKSOY, Şerafettin : Vergi Yargısı ve Türk Vergi Yargısı Sistemi, Filiz Kitabevi, 2.Bası, 1999.
- ARSLAN, Ahmet
SINMAZ, Emin
DÜNDAR, Tuncay : İdari Yargılama Usulü ile İlgili İdari Dava Daireleri Genel Kurulu Kararları, Turhan Kitabevi, 2005.
- ARSLAN, İbrahim : Şirketler Hukuku Bilgisi, Mimoza Yayınları, 7. Bası,2002.
- ASLAN, Fethi :İdari Yargıda Dava Açma Ehliyeti, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.
- ATAY, E. ENDER : İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, 2006.
- AKINTÜRK, Turgut : Medeni Hukuk, Beta Yayınları, 11. Bası, 2005 .
- AKINTÜRK, Turgut
AKİPEK, JALE G. : Kişiler Hukuku, Beta Yayınları, 4. Bası, Cilt I, 2007.
- AKYILMAZ, Bahtiyar : İdare Hukuku, Sayram Yayınları, 2004 .

- BAL, Yakup
 KARABULUT, Mustafa
 ŞAHİN, Yahya : İdari Yargılama Usulü ile ilgili Danıştay 10. Dairesinin Seçilmiş Kararları, Seçkin Yayıncılık, 2003.
- BELGESAY
 Mustafa Reşit : Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, 1939.
- BİLGE, Necip : Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, Turhan Kitabevi, 16.Bası, 2002.
- BİLİCİ, Nurettin : Vergi Hukuku Ders Kitabı, Seçkin Yayınları, 11. Bası, 2005.
- CANDAN, Turgut : Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ekim 2005.
- COŞKUN, Sabri
 KARYAĞDI, Müjgan : İdari Yargılama Usulü Örnek İçtihatlar-Yorumlar, Seçkin Yayıncılık, 2001.
- ÇAĞLAYAN, Ramazan : İdari Yargıda Kanun Yolları, Seçkin Yayıncılık, 2002.
- DEMİRKOL, Selami
 TEKİN, M. Önder
 TOKTAŞ, Nihat : Danıştay İdari Dava Daireleri Karar Özetleri, Adil Yayınevi, 2002.
- DURAN, Lütfi : İdare Hukuku Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No:648, 1982.
- ERCAN, İsmail : Medeni Usul Hukuku, İkinci Sayfa Yayınları, 2006.

- EROĞLU, Hamza : İdare Hukuku Genel Esaslar, İdari Teşkilat ve İdarenin Denetlenmesi, Işın Yayıncılık, 5. Bası, 1985.
- GİRİTLİ, İsmet
BİLGİN, Pertev
AKGÜNER, Tayfun : İdare Hukuku Dersleri, Der Yayınları, 2006.
- GÖZLER, Kemal : İdare Hukuku, Cilt:I, Ekin Kitabevi, Nisan 2003.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref : Yönetmelik Yargı, Turhan Kitabevi, 24.Bası, 2006.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref
TAN, Turgut : İdare Hukuku, Cilt:II, İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ocak 2003.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref
DİNÇER, Güven : İdari Yargılama Usulü, Turhan Kitabevi, 2. Bası, 1999.
- GÜNDAY, Metin : İdare Hukuku, İmaj Yayıncılık, 8. Baskı, 2003.
- KALABALIK, Halil : İdari Yargılama Hukuku, Değişim Yayınları, 2003.
- KAPLAN, Gürsel : İdari yargıda Ehliyet ve Husumet Sorunu Üzerine Düşünceler, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Maltepe Üniversitesi Yayınları, 10. Yıl Kuruluş Armağanı, 2008/2.
- KARAKOÇ, Yusuf : Genel Vergi Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Bası, 2007.
- KARAVELİOĞLU, Celal : Değişiklik-Açıklama ve En Son İçtihatlarla İdari Yargılama Usulü Kanunu, Cilt I, 5. Baskı, 2001.

- KIRBAŞ, Sadık : Vergi Hukuku Temel Kavramlar, İlkeler ve Kuramlar, Siyasal Kitabevi, 18. Baskı, 2008.
- KIZILOT, Şükrü : Yargılanmanın Yenilenmesi – 3, Hürses, 1996.
- KURU, Baki
ARSLAN, Ramazan
YILMAZ, Ejder : “Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı”, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 11.Bası, 1999.
- ODYAKMAZ, Zehra : Türk İdari Yargılama Usulünde Kararlara Karşı Başvuru Yolları, Alfa Basım Dağıtım, Mayıs 1993.
- OKTAR, S. Ateş : Vergi Hukuku, Türkmen Kitabevi, 5. Baskı, 2010
- PEKCANITEZ, Hakan
ATALAY, Oğuz
ÖZEKES, Muhammet : Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 4. Bası, 2005.
- ÖNCEL, Mualla
KUMRULU, Ahmet
ÇAĞAN, Nami : Vergi Hukuku Ders Kitabı, Turhan Kitabevi, 16. Bası, 2008.
- ÖZAY, İlhan : Günışığında Yönetim, Filiz Kitabevi, 2004.
- ÖZSUNAY, Ergun : Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No:549, 1978.
- PEHLİVAN, Osman : Vergi Hukuku Genel İlkeler ve Türk Vergi Sistemi, Derya Kitabevi, 2009.
- POSTACIOĞLU, İlhan : Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6.Bası, 1975.

- SABAN, Nihal : Vergi Hukuku Ders Kitabı, Beta Yayınları, 5. Bası, 2009.
- SARIKAYA, A. Selim : Adi Ortaklıkla İlgili Davalarda Taraf Ehliyeti, Yaklaşım Yayıncılık, S. 171, Mart -2007.
- TOPUZ, İbrahim
ÖZKAYA, Kadir : Açıklamalı-İçtihatlı İdari Yargılama Usulu Kanunu, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, 2002.
- YENİCE, Kazım
ESİN, Yüksel : İdari Yargılama Usulü Kanunu, 1983.
- YILDIRIM, Ramazan : İdare Hukuku Dersleri I, Mimoza Yayınları, Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Ekim – 2006.

DANIŞTAY DAİRE KARARLARI.

DANIŞTAY BİLGİ BANKASI.

DANIŞTAY DERGİLERİ.

DANIŞTAY KARARLAR DERGİLERİ.

www.danistay.gov.tr.